

BPL Pensioen

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen
Halfjaarverslag januari - juni 2023

Inhoudsopgave

1.	Managementsamenvatting	03
2.	Inleiding	05
3.	ESG karakteristieken portefeuille	10
4.	Uitsluitingsbeleid	15
5.	Engagement	34
6.	Collectief engagement	36
7.	Corporate Governance en stemmen	38
8.	Bijlage	48

1. Managementsamenvatting

1.1. Controle MVB indicatoren in het jaarverslag

Wij maken ons al bijna 2 decennia lang hard voor maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB). Dit doen we omdat wij het belangrijk vinden dat onze deelnemers straks kunnen genieten van hun pensioen in een leefbare wereld. Bij onze beleggingen kijken we niet alleen naar de hoogste rendementen. We proberen ook negatieve impact op mens en milieu te vermijden.

Om het belang van het MVB beleid verder te onderschrijven hebben we voor het jaarverslag 2022 de onafhankelijke accountant de opdracht gegeven een controle uit te voeren op de voor het jaarverslag geselecteerde MVB indicatoren.

Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden en de verkregen *assurance-informatie* heeft de accountant geen reden om te veronderstellen dat de geselecteerde indicatoren voor het jaarverslag niet opgesteld zijn in overeenstemming met de opgestelde rapportagecriteria.

De geselecteerde indicatoren betreffen:

- gefinancierde broeikasgasemissies van de aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuille engagementprogramma (gevoerde dialogen op aandachtsgebieden mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en corruptie)
- aantal stemmen op aandeelhoudersvergaderingen;
- aantal stemmen op agendapunten in aandeelhoudersvergaderingen;
- percentage agendapunten waar tegen is gestemd.

We hechten er belang aan dat de zowel de financiële als de MVB informatie in het jaarverslag accuraat is en de deelnemers juist geïnformeerd worden. Met de controle van de MVB gegevens in het jaarverslag hebben wij bevestiging dat de gegevens inderdaad accuraat zijn.

1.2. Statistieken uitsluiten, engagement en stemmen

BPL Pensioen heeft het afgelopen halfjaar haar invloed als belegger en aandeelhouder ingezet om invulling te geven aan het MVB-beleid. Hieronder is een samenvatting gemaakt van de activiteiten op het gebied van uitsluiten, engagement en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

Uitsluiten

In bepaalde landen, bedrijven of bedrijfstakken investeert BPL Pensioen niet. Ook het overschrijden van internationaal geaccepteerde normen op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen kan reden tot uitsluiten zijn. In het afgelopen halfjaar zijn er geen significante wijzigingen doorgevoerd in het uitsluitingsbeleid.

Normatief engagement

BPL Pensioen vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen die internationaal breed gedragen normen schenden en hen te bewegen tot verantwoord gedrag. Wij noemen dit 'Normatief engagement' of 'Normatieve dialogen' waarbij het doel is om schendingen van normen door bedrijven te stoppen of te voorkomen. Waar mogelijk en nodig vragen wij bedrijven om herstelmaatregelen. In totaal zijn er 113 lopende dialogen met 90 ondernemingen. In het afgelopen halfjaar is met 21 ondernemingen een nieuwe of hernieuwde dialoog geïnitieerd.

Thematisch engagement

Het thematische engagementprogramma van BPL Pensioen is gericht op het verhogen van sociale, milieu en governance standaarden in sectoren, ketens of bij individuele ondernemingen die zich in het beleggingsuniversum bevinden. In tegenstelling tot het normatieve engagementprogramma worden de dialogen niet geïnitieerd als direct gevolg van het schenden van internationale normen maar wordt gezocht naar het implementeren van best practices. In het eerste halfjaar van 2023 is er

met het lopende programma inhoudelijk contact geweest met 47 ondernemingen. Bij veel dialogen zien we dat het ons lukt om in gesprek te komen met de betrokken bedrijven, de onderwerpen die wij van belang vinden te agenderen, en in sommige gevallen ook al resultaten te bereiken in de vorm van het overnemen van aanbevelingen.

Stemmen

Het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen is een belangrijk onderdeel van het verantwoord beleggingsbeleid. We voeren een eigen stembeleid dat onder meer nadrukkelijk aandacht besteedt aan een beheerst beloningsbeleid en duurzaamheid gerelateerde aandeelhoudersresoluties. Het stemmen wordt uitgevoerd door Achmea Investment Management voor de aandelenportefeuilles ontwikkelde markten. Vermogensbeheerder Robeco stemt in opkomende markten.

BPL Pensioen stemde in de eerste helft van 2023 voor 4.307 vergaderingen op 51.750 agendapunten. De aandeelhoudersvergaderingen vonden wereldwijd in zowel ontwikkelde als opkomende markten plaats.

Op aandeelhoudersresoluties over ecologische, sociale en governance kwesties is in meer dan de helft van de gevallen tegen het management gestemd. Uiteraard is tegen het management stemmen geen doel op zich. Het gaat ons om zo goed mogelijk verantwoord te beleggen.

2. Inleiding

BPL Pensioen past sinds 2008 instrumenten van verantwoord beleggen toe bij het beheer van zijn vermogen. In deze halfjaarlijkse rapportage leest u over de laatste stand van zaken met betrekking tot deze instrumenten en vindt u terug welke activiteiten BPL Pensioen recent heeft ondernomen. Op de website www.bplpensioen.nl vindt u de beleidsdocumenten en rapportages waarnaar in dit rapport wordt verwezen. Deze inleiding geeft een overzicht van de achtergrond van het BPL Pensioen verantwoord beleggen beleid.

2.1. Wat houdt verantwoord beleggen in?

BPL Pensioen heeft de overtuiging dat verantwoord beleggen bijdraagt aan het realiseren van een goed en betaalbaar pensioen voor huidige en toekomstige generaties. Daarom besteedt BPL Pensioen in het beleggingsbeleid waar nodig en mogelijk aandacht aan duurzaamheid en houden we rekening met ecologische, sociale en governance (ESG)-informatie. Maatschappelijk verantwoord ondernemen door ondernemingen waarin belegd wordt speelt hierbij een belangrijke rol.

2.2. Wat zijn de uitgangspunten?

Bij het in praktijk brengen van het verantwoord beleggen beleid hanteert BPL Pensioen de volgende internationale standaarden voor verantwoord beleggen als richtsnoeren:

OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen

De OESO-richtlijnen zijn aanbevelingen aan ondernemingen waarin verwachtingen op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) uiteengezet zijn. Ze bieden daarmee een handvat voor ondernemingen om met maatschappelijke kwesties als kinderarbeid, milieu en corruptie om te gaan. Maar ook met kwesties als consumentenbelangen, concurrentiebeperkende afspraken en het afdragen van belastingen aan een gastland. Uitgangspunt is dat ondernemingen bijdragen bij aan de economische, sociale en ecologische vooruitgang van een gastland, door:

- zich aan de lokale wet- en regelgeving te houden;
- in kaart te brengen welke MVO-risico's er spelen in de keten;
- lokale economische en sociale ontwikkeling te bevorderen;
- gedragsregels na te leven op het gebied van MVO zich niet op ongepaste wijze te mengen in politieke aangelegenheden.

De uitgangspunten van de OESO-richtlijnen komen met name tot uiting in het engagementbeleid van BPL Pensioen.

VN Global Compact principles

BPL Pensioen besteedt in zijn engagement en uitsluitingsbeleid bijzondere aandacht aan kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie. BPL Pensioen hanteert hierbij als minimum richtlijn de uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties. BPL Pensioen ziet in de Global Compact minimum normen en waarden waaraan beleggingen moeten voldoen. Het VN Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes. Deze zijn gebaseerd op internationale verdragen, zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en principes van de International Labour Organisation (ILO) (zie bijlage 1).

Het VN Global Compact verlangt van ondernemingen dat zij binnen hun eigen invloedssfeer de kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen.

Hierbij is ten aanzien van mensenrechtenschendingen het Ruggie-beleidskader een belangrijk referentiekader voor het bepalen van de betrokkenheid van ondernemingen. Het Ruggie-beleidskader omschrijft onder meer:

- De maatschappelijke verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven om mensenrechten te respecteren (responsibility to respect).
- Het recht van slachtoffers op toegang tot rechtsmiddelen bij schending (access to remedy).

Aanvullend introduceert het beleidskader het concept 'due diligence' ofwel dat ondernemingen ook de mensenrechtenrisico's in hun keten in kaart dienen te brengen en te verminderen.

2.3. Speerpunten

Naast de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de uitgangsprincipes van het VN Global Compact hanteert BPL Pensioen specifieke speerpunten voor de verdere verankering van duurzaamheid in zijn beleggingsactiviteiten. Dit vanuit de overtuiging dat een heldere focus bijdraagt aan het vergroten van de impact die BPL Pensioen via deze activiteiten kan bereiken en dat de speerpunten bijdragen aan de herkenbaarheid van het BPL Pensioen - beleid bij de eigen deelnemers. De speerpunten van BPL Pensioen zijn nader vormgegeven rond de thema's klimaatverandering en water.

2.4. Wat doet BPL Pensioen?

Voor het verantwoord beleggen beleid hanteert BPL Pensioen een generieke aanpak waarbij gebruik wordt gemaakt van drie instrumenten:

1. Uitsluiting, van producenten van controversiële wapens en structurele schenders van het VN Global Compact;
2. Engagement, het aangaan van de dialoog met ondernemingen;
3. Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

Om deze instrumenten in de praktijk doeltreffend toe te passen kiest BPL Pensioen ervoor zijn beleggingen zo veel als mogelijk onder te brengen in discretionaire mandaten.

Aanvullend past BPL Pensioen waar mogelijk en specifiek afgestemd op de strategie de volgende instrumenten toe:

1. ESG-integratie
2. CO₂-optimalisatie
3. Beleggen in green bonds

2.5. Reikwijdte van het MVB Beleid

Aandelen

BPL Pensioen belegt direct in aandelen, waarbij de aandelenportefeuille is gespreid over stijl, regio, grootte en manager. Het BPL Pensioen MVB-beleid is van toepassing op 100% van de totale aandelenportefeuille.

Vastrentende waarden

BPL Pensioen heeft eigen beleggingsmandaten voor het beheer van de *investment grade* staats- en bedrijfsobligatieportefeuilles evenals het beheer van de opkomende markten obligatieportefeuilles. Op deze mandaten is het BPL Pensioen MVB beleid zoals in de voorgaande paragrafen is beschreven volledig van toepassing. Aanvullend participeert BPL Pensioen in een high yield fonds, op dit fonds is het MVB beleid van de beheerder van toepassing. BPL Pensioen is actief in gesprek met deze beheerder en het gehanteerde MVB beleid sluit momenteel goed aan bij de MVB-visie van BPL Pensioen.

Alternatieve beleggingen

Private equity

BPL Pensioen belegt in het Interpolis Pensioenen Private Equity II fonds. Voor dit fonds worden duurzaamheidscriteria gehanteerd zoals het respecteren van de uitgangspunten van het VN Global Compact en worden beleggingen in ondernemingen die wapens produceren uitgesloten.

Infrastructuur

BPL Pensioen geeft zijn beleggingen in infrastructuur volgens de volgende normen vorm. Deze normen gebruiken we naast het generieke uitsluitingsbeleid.

- BPL Pensioen streeft naar een gebalanceerde infrastructuurportefeuille met een verdeling over meer sectoren. Dat zijn onder meer de sectoren transport (havens en vliegvelden), waterdistributie en -hergebruik en de energiesector. Binnen de infrastructuurportefeuille streeft BPL naar een passende allocatie in herwinbare energieprojecten.
- BPL Pensioen doet beleggingen in gereguleerde infrastructuurprojecten die al bestaan. Het uitvoeren van: economische-, milieu- en sociale impactanalyses is onderdeel van de projectanalyses.

BPL Pensioen geeft de voorkeur aan investeringen in OESO-landen.

Kenmerken van de projecten zijn hierdoor:

- een hoge mate van bescherming door stringente wet- en regelgeving;
- onafhankelijke rechtspraak voor mensen die worden gedupeerd door activiteiten gerelateerd aan de projecten.

Vastgoed

In 2030 zijn de CO₂ emissies van de woningportefeuille BPL Pensioen gehalveerd ten opzichte van 1990

BPL Pensioen investeert in het minimaliseren van de impact van de gebouwde omgeving op klimaatverandering. Daarmee kan er een verschil gemaakt worden voor toekomstige generaties. Het doel is om de CO₂-uitstoot van de woningportefeuille in 2030 ten opzichte van 1990 gehalveerd te hebben. Dit in aansluiting op het Klimaatakkoord. Inmiddels zijn de CO₂ emissies met 49,0% gereduceerd. Belangrijke stappen om dit verder te reduceren zijn:

- Een aankoop- en verkoopstrategie die hieraan bijdraagt;
- De introductie van een houtbouw acquisitiestrategie;
- Het verduurzamingsprogramma voor de type 570/600 woningen;
- Een plan van aanpak naar groene daken binnen de bestaande woningportefeuille

Alle te acquireren nieuwbouwobjecten hebben energielabel A. Grondgebonden woningen voldoen aan BENG-eisen¹

Alle te acquireren nieuwbouwobjecten hebben energielabel A. Grondgebonden woningen hebben minimaal een EPC² van 0,0 of voldoen aan BENG-eisen. Alle acquisities van de afgelopen jaren zijn voorzien van minimaal een energielabel A.

¹ <https://www.rvo.nl/onderwerpen/wetten-en-regels-gebouwen/beng>

² Vanaf 1 januari 2021 gelden er nieuwe energieprestatie-eisen voor nieuwbouw. De energieprestatiecoëfficiënt (EPC) is daarbij vervangen door de eisen voor 'bijna energieneutrale gebouwen' (Beng).

TABEL 2.5.1 OVERZICHT MVB-INSTRUMENTEN PER BELEGGINGSCATEGORIE (30-06-2023)

Strategie	Stembeleid	Uitsluitingen	Engagement	ESG-integratie	CO ₂ -reductie	Green bonds	Impact beleggen
Robeco / aandelen opkomende markten	X ¹	X	X	X	X		
Axa SC / Aandelen Wereld	X	X	X	X	X		
UBS Small Cap / Aandelen Wereld	X	X	X	X	X		
Blackrock Multi Factor ESG(EDHEC)/ Aandelen Wereld	X	X	X	X	X		
Blackrock MF ESG (FTSE) Low Carbon/Aandelen Wereld	X	X	X	X	X		
Achmea IM staat / investment grade		X	Nee	X	Nee	X	
Achmea IM niet-staat / investment grade		X	X	X	X	X	
Achmea IM / high yield		X ²	X ²	X	X	Nee	
Legal & General Local Currency/ opkomende markten		X		X	Nee	Nee	
Legal & General Em. Mkts. Debt / opkomende markten		X		X	Nee	Nee	
Ninety One Em.Mkts Dyn. Debt/ opkomende markten		X		X	Nee	Nee	
ANNO SUS INVEST / alternatives							X
FAIR ACC FD / alternatives							X
ASR Farmland Fund							X
Direct vastgoed				X	X		X
Indirect vastgoed				X	X		X

¹ Een actief stembeleid wordt gevoerd voor de aandelenbeleggingen in opkomende markten. Dit stemrecht wordt voor deze specifieke portefeuille momenteel uitgevoerd door de fondsmanager. Voor de overige mandaten wordt het stemrecht uitgevoerd door Achmea Investment Management.

² Op deze portefeuille is het engagementbeleid van de fondsmanager van toepassing. Dit beleid komt overeen met het BPL Pensioen engagementbeleid.

2.6. Hoe legt BPL Pensioen verantwoording af?

Transparantie is onafscheidelijk verbonden aan een goed verantwoord beleggen beleid. BPL Pensioen rapporteert daarom tweemaal per jaar hoe zij de afgelopen periode invulling gaf aan het beleid. Ook wordt er gerapporteerd over de wijze waarop instrumenten zijn ingezet op sociale, governance en milieuthema's. BPL Pensioen rapporteert via een verantwoord beleggen rapportage en het jaarverslag. Met behulp van een zogenoemd 'VDS' wordt inzicht in het stemgedrag gegeven. De rapportages, het systeem en bijbehorende beleidsdocumenten zijn toegankelijk via deze rapportage. De gekozen instrumenten, gemaakte keuzes en recente ontwikkelingen worden in het vervolg van dit verslag in afzonderlijke hoofdstukken besproken. Dit is een geïntegreerde rapportage, de informatie met betrekking tot verantwoord beleggen in dit rapport heeft derhalve betrekking op de beleggingen van BPL Pensioen.

3. ESG karakteristieken portefeuille

3.1. ESG integratie

Multifactor aandelenportefeuilles

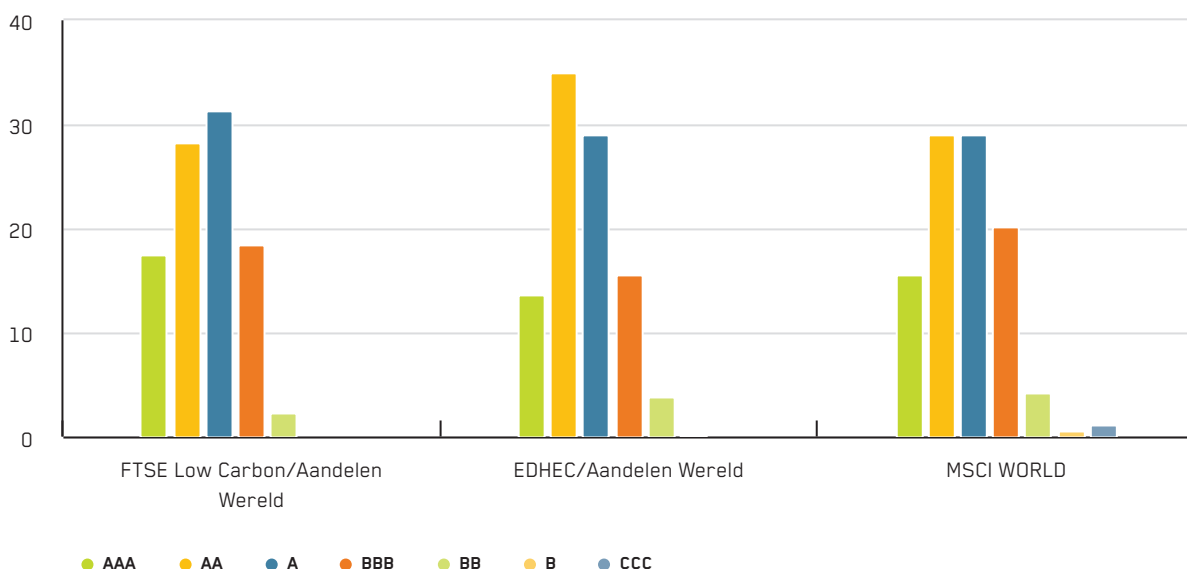
BPL Pensioen belegt in een multifactorportefeuille waarbij onze overtuigingen ten aanzien van ESG en factorpremies samenkomen.

Best-in-class

BPL Pensioen ziet in een best-in-class benadering een strategie die passend is om zijn MVB overtuigingen op structurele en prudente wijze in de praktijk te brengen. Daarbij beoordeelt BPL Pensioen voor de best-in-class benadering ondernemingsspecifieke ESG-informatie vanuit een financieel perspectief. Oftewel welk effect hebben factoren op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur op de concurrentiepositie of het bedrijfsmodel van een onderneming? De best-in-class aanpak leidt er toe dat per sector achterblijvers niet in de benchmark worden opgenomen.

Onze aanpak via de rule-based benadering leidt tot een maatwerkindex. Waarbij wij kiezen voor een passief beheerde portefeuille op basis van deze maatwerk index. Op deze wijze kan objectief de invloed van onze ESG keuzes op de rendementen gemonitord en verantwoord worden.

GRAFIEK 3.1.1 OVERZICHT VERDELING ESG RATINGS AANDELENPORTEFEUILLES ONTWIKKELDE MARKTEN

**TABEL 3.1.1 BIJDRAGE ESG BELEID AAN RENDEMENT
AANDELEN ONTWIKSELDE MARKTEN (30-06-2023)**

Index	YtD	Sinds 30/4/2017 ¹
MSCI World	12,6%	9,5%
MSCI World met BPL Pensioen ESG beleid	12,9%	10,1%

¹ Dit zijn geannualiseerde rendementen

CO₂-emissiereductie

TABEL 3.1.2 OVERZICHT VAN AFSPRAKEN PER BELEGGINGSMANDAAT VOOR CO₂-REDUCTIE

Strategie	Maatstaf voor sturing	Doelstelling	Referentie
AXA Small cap	CO ₂ -intensiteit	Streven 70%	Benchmark
FTSE Multifactor ESG	CO ₂ -emissies	Streven 50%	Portefeuille 2016
EDHEC Multifactor ESG	CO ₂ -emissies	Streven 50%	Portefeuille 2016
Robeco EM	CO ₂ -intensiteit	Streven 20%	Benchmark
Achmea IM niet-staat	CO ₂ -intensiteit	Streven 30%	Benchmark

Wereldwijde portefeuille aandelen ontwikkelde markten

Met de multifactor aandelenportefeuilles is BPL Pensioen er aanvullend in geslaagd om gestelde financiële doelstellingen te verenigen met een sterke CO₂-emissiereductie. Dit door het toepassen van een CO₂-filter en een optimalisatie. Deze optimalisatie zorgt dat er op individueel aandeelniveau maxima worden toegepast. Waarbij vervolgens met in achtneming van het streven naar CO₂-emissiereductie over de factoren wordt belegd. Met de multifactor aandelenportefeuille heeft BPL Pensioen de CO₂-emissies (tCO₂/mio EUR belegd vermogen) met ruim 70% gereduceerd ten opzichte van de aandelenportefeuille op 1-1-2016. Dit met behoud van de gewenste blootstelling aan bewezen factorpremies en een passend niveau van diversificatie. BPL Pensioen blijft de komende jaren monitoren of een verdere reductie opportuun is.

Aanvullend hebben de emissiereductiemaatregelen ook geleid tot een forse reductie van de CO₂-intensiteit (de ratio tussen de CO₂-emissies en de omzet van een onderneming.) De CO₂-intensiteit wordt bepaald op basis van de gewogen gemiddelde CO₂-intensiteit van de portefeuille ('weighted average carbon intensity'). Deze maatstaf kan eenvoudiger toegepast worden in verschillende beleggingscategorieën omdat deze niet afhankelijk is van eigenaarschap.

Focus op scope 1 en scope 2 CO₂-emissies

Op basis van het Greenhouse Gas (GHG) Protocol zijn de bronnen voor CO₂-emissie per onderneming onderverdeeld in drie 'scopes' (reikwijdtes). Scope 1 en 2 emissies hebben betrekking op emissies waar een onderneming direct voor verantwoordelijk is en indirecte broeikasgasemissies door verbruik van gekochte elektriciteit, warmte of stoom. Scope 3 emissies dekken alle indirecte emissies als gevolg van de activiteiten van een onderneming.

BPL Pensioen baseert de berekeningen voor de CO₂-voetafdruk op scope 1 en scope 2 emissies. BPL Pensioen signaleert dat scope 3 emissies nog onvoldoende en op verschillende manieren door bedrijven worden gerapporteerd. De kwaliteit van deze gegevens is daardoor van een lager niveau. Ook leiden deze scope 3 CO₂-emissies tot dubbeltellingen in de voetafdruk. BPL Pensioen laat de scope 3 CO₂-emissies daarom voorlopig buiten beschouwing.

Bron en reikwijdte van CO₂-data

Voor de berekening van de voetafdruk is gebruik gemaakt van CO₂-data van MSCI ESG Research. Voor de aandelenportefeuilles zijn deze CO₂-data voor ruim 99% beschikbaar. Voor de creditportefeuille is dit ruim boven de 90%.

TABEL 3.1.3 OVERZICHT CO₂-INTENSITEIT PORTEFEUILLES PER 30-06-2023

Portefeuille	Intensiteit portefeuille	Reductie t.o.v. benchmark
FTSE Low Carbon/Aandelen Wereld	50,16	-57%
EDHEC/Aandelen Wereld	45,28	-61%
AXA/Small cap Wereld	50,60	-67%
UBS/Small cap Wereld	61,89	-59%
Robeco/Aandelen opkomende markten	151,94	-32%
Achmea IM/Credits	56,22	-30%

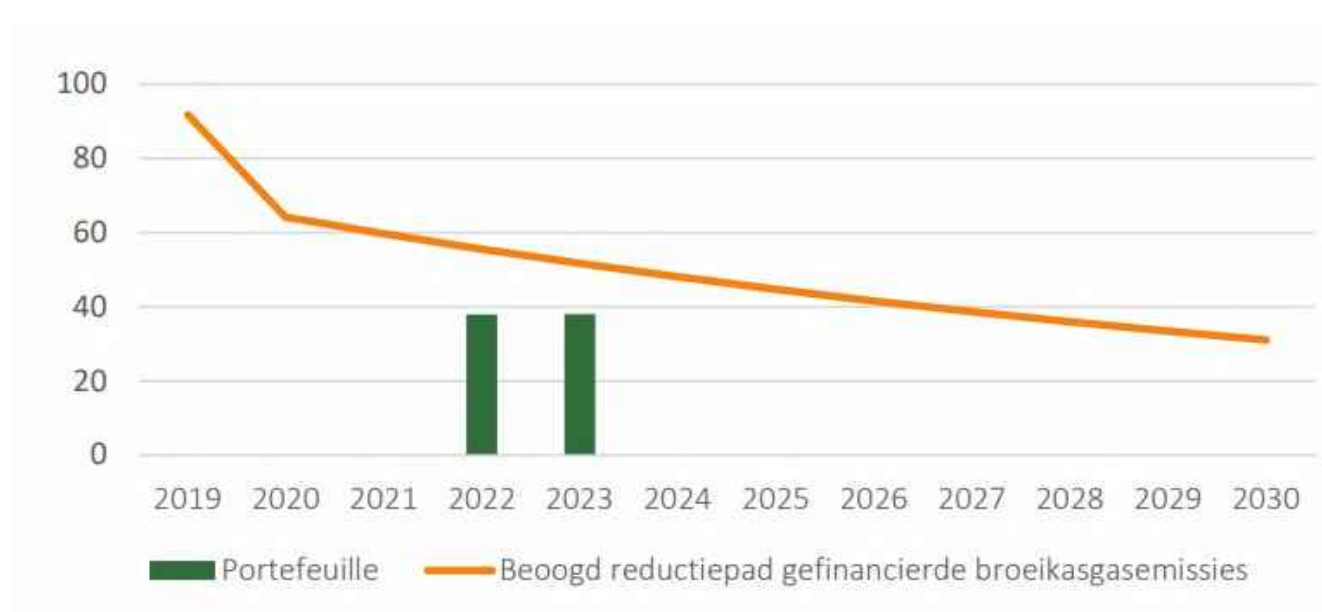
Afstemming. op doelstellingen uit klimaatakkoord van Parijs

BPL Pensioen heeft zich eind 2021 aangemeld bij het commitment van de financiële sector aan het klimaatakkoord en al eerder in 2021 in het eigen overkoepelend beleid de ambitie opgenomen om reductiedoelstellingen voor de eigen portefeuilles nader af te stemmen op de minimum standaarden voor de EU klimaatbenchmarks.

De EU hanteert als belangrijkste CO₂-maatstaf de broeikasgasintensiteit, die wordt gedefinieerd als 'ton CO₂ - equivalent gedeeld door ondernemingswaarde inclusief kasmiddelen in miljoenen euro'. De veel gehanteerde Engelse term daarvoor is "Enterprise Value Including Cash (EVIC)". De gewenste situatie is dat alle operationeel vermogensbeheerders op deze maatstaf gaan sturen. Dit betekent dat er met de operationeel vermogensbeheerders nieuwe afspraken gemaakt gaan worden ten aanzien van de maatstaf en wijze waarop zij sturing geven aan CO₂-reductie.

Ook indien de huidige BPL Pensioen portefeuilles aan de hand van deze maatstaf worden doorgerekend en afgezet worden tegen de vereiste reductiepaden van de EU Climate Transition Benchmark klimaatbenchmark, zijn de prestaties goed. Figuren 2.5.1 toont aan dat de aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuille ruim voldoen aan de vereisten passend bij een CTB-reductiepad zitten.

FIGUUR 3.1.1 GEFINCIEERDE BROEIKASGASEMISSIES (OP BASIS VAN CO₂/EVIC ATTRIBUTIEFACTOR) VAN DE ESG MULTIFACTOR PORTEFEUILLES OP 30-06-2023 AFGEZET TEGEN HET CTB- REDUCTIEPAD

BPL Pensioen belegt in een small cap aandelenportefeuille. Op deze portefeuille is het BPL Pensioen uitsluitingsbeleid van toepassing en wordt stemrecht actief uitgevoerd. Met de beheerder van deze portefeuille zijn aanvullend afspraken gemaakt over het actief meewegen van ESG-factoren in de aandelenkeuzemodellen. Ook spant de beheerder zich in om de CO₂-voetafdruk van de portefeuille aanzienlijk te verminderen ten opzichte van zijn benchmark zonder dat de risico-rendementskarakteristieken van de portefeuille wezenlijk worden beïnvloed.

Ontwikkelde markten bedrijfsobligaties

Een ESG-factor is integraal onderdeel van de beheerstrategie voor de bedrijfsobligatieportefeuille. De portefeuille wordt gestuurd op kwantitatieve en kwalitatieve factoren. De ESG-factor is onderdeel van de kwalitatieve factoren (naast informatie over bijvoorbeeld kostenefficiëntie, geografische spreiding en managementstrategie) en draagt bij aan een kwalitatief betere beoordeling van de risicovergoeding op een obligatie. Dit doordat er een vollediger beeld van de risico's van een obligatie uitgevende instelling ontstaat. Het gewicht van de ESG factor verschilt per sector en uitgevende instelling, de sectorspecialist bepaalt deze via een beoordelingsmatrix.

Ontwikkelde markten staatsobligaties

Aan de hand van macro-economische- en ESG-factoren, de rentetermijnstructuur en de marktomstandigheden ontstaat in binnen het beleggingsproces voor de ontwikkelde markten staatsobligatieportefeuille een visie op toekomstige renteontwikkelingen. Vanuit de overtuiging dat een afgewogen combinatie van macro-economische cijfers en ESG-factoren het meest betrouwbare beeld van de risico's en kredietwaardigheid van landen wordt ESG-informatie ook volledig geïntegreerd bij het beheer van de staatsobligatieportefeuille.

Opkomende markten staatsobligaties

BPL Pensioen belegt een deel van zijn vermogen in staatsobligaties van opkomende landen. BPL Pensioen hanteert voor deze beleggingen een maatwerk benchmark waarbij ESG-factoren een belangrijk gewicht hebben bij het bepalen van het benchmarkgewicht voor de individuele landen. De ESG-factoren die worden gebruikt hebben een sterk maatschappelijk karakter en zijn gebaseerd op onder meer: energieafhankelijkheid, vervuiling, uitputting van grondstoffen, onderwijs, economische ongelijkheid, mate van sociale bescherming, het democratisch bestel, politieke effectiviteit en zakelijke rechten. Deze factoren zijn van meerwaarde omdat zij inzicht geven in de mate waarin landen een duurzame economische ontwikkeling nastreven. Dit wordt van belang geacht vanuit de overtuiging dat productieve landen en landen die tekortkomingen in het politieke en sociale kader beheersen beter in staat zijn om aan hun soevereine verplichtingen op de lange termijn te voldoen. Waaronder ook het maken van periodieke rentebetalingen en de aflossing op staatsobligaties. Hoewel de ESG-factoren een sterk maatschappelijk karakter hebben zijn deze factoren in eerste instantie bedoeld om risico te beheersen en niet om een normatieve ondergrens te bepalen.

Klimaat scenario-analyse

Met behulp van het 2 °C scenarioanalyse model van het 2 ° Investing Initiative is de aandelen wereld portefeuille van BPL Pensioen getoetst op. Het model levert de volgende inzichten op :

BPL Pensioen heeft een relatieve lage exposure naar de transitiegevoelige sectoren olie en gas, steenkool en de autosector.

- BPL Pensioen heeft een relatief hoge blootstelling aan de transitiegevoelige energiesector. Deze blootstelling is echter wel grotendeels toe te kennen aan energiebronnen die meer in lijn zijn met een 2 °C scenario zoals herwinbare- en kernenergie en energie uit waterkracht.
- Op basis van de huidige portefeuillesamenstelling is de prognose dat de portefeuille over 5 jaar: (a) volledig in lijn is met het <2 °C scenario voor energiewinning uit steenkool en olie en (b) sterk in lijn is met het <1,5 °C scenario voor energiewinning uit gas.
- Het model geeft aan dat op basis van de huidige blootstelling de portefeuille in 2023 ten aanzien van fossiele brandstoffen en het totaal vermogen aan energiecapaciteit volledig in lijn is met een 2 °C 'aligned' modelportefeuille.
- Het model geeft wel aan dat op basis van de huidige blootstelling de portefeuille in 2023 een licht hogere blootstelling heeft aan traditionele verbrandingsmotoren waardoor de portefeuille hier licht afwijkt van de 2 °C modelportefeuille.

Het rapport geeft aanvullend inzicht in welke ondernemingen het meest van invloed zijn op het succesvol behalen van een 2 °C scenario en welke ondernemingen het meest het beschikbare CO₂ budget overschrijden. Deze inzichten worden waar mogelijk verwerkt in het engagementprogramma.

3.2. Doelinvesteringen

Green bonds

Green Bonds zijn obligaties die zijn uitgegeven door overheden, internationale instellingen of ondernemingen, waarbij de opbrengsten expliciet worden gebruikt voor (her)financiering van milieuvriendelijke (ook wel 'groene') projecten. Veelal leveren zij hiermee een directe bijdrage aan een verminderde belasting van het klimaat, bijvoorbeeld door verbeteren van energie-efficiëntie van producten, het op hernieuwbare wijze genereren van energie, of het doorvoeren van veranderingen in de bestaande energie infrastructuur zodat deze beter aansluit op de energietransitie. Opbrengsten van deze obligaties moeten specifiek aan dergelijke projecten worden besteed.

De typering green bond is echter niet beschermd en iedere emittent mag zijn obligatie het predicaat green bond geven. BPL Pensioen toetst green bonds op naleving van de Green Bond Principles (GBP). De richtlijnen (taxonomie) van het Climate Bonds Initiative (CBI) worden hierbij gehanteerd om een inhoudelijk 'duurzaamheid'-afweging te maken ten aanzien van de gefinancierde projecten. Door het uitvoeren van additionele controles waarborgt BPL Pensioen dat de opbrengsten van green bonds waarin wordt belegd daadwerkelijk ten goede komen aan groene projecten.

TABEL 3.2.1 BELEGGINGEN IN GREEN BONDS

Portefeuille	Portefeuillegewicht						
	30-06-2023	31-12-2022	30-06-2022	31-12-2021	30-06-2021	31-12-2020	30-06-2020
Staatsobligaties	11,64%	11,32%	11,20%	10,54%	14,32%	9,09%	8,96%
Bedrijfsobligaties	6,35%	9,78%	8,53%	7,14%	7,74%	4,67%	2,38%

Impact investment

BPL Pensioen investeert in innovatieve en/of duurzame projecten of ondernemingen. Dit noemen we impact investing. Deze vorm van investeren houdt in dat we beleggen in winstgevende activiteiten met een sociale of milieudoelstelling. De nadruk ligt hierbij op projecten of ondernemingen die aansluiten op de aan BPL Pensioen verwante sectoren. Voor deze investeringen wil BPL Pensioen een acceptabel rendement ontvangen.

Sociale doelstellingen

Bij impact investing wordt gestreefd naar een evenwichtige combinatie van financiële én sociale resultaten. De sociale doelstellingen van de projecten en ondernemingen waarin wordt belegd wordt voortdurend voor ogen gehouden. Er wordt alleen geïnvesteerd in projecten of ondernemingen waarvan aannemelijk is dat deze een positieve maatschappelijke impact hebben. De sociale doelstelling van de organisaties waarin wordt belegd is een belangrijke randvoorwaarde.

Beheersen van risico's

Om risico's te voorkomen en te beheersen wordt er een strikt risicobeleid gehanteerd. Bijvoorbeeld op het gebied van governance (goed ondernemingsbestuur). Daarnaast wordt ervoor gewaakt dat er niet een te groot deel van het totale pensioenfondsvermogen in de eigen sector wordt geïnvesteerd.

4. Uitsluitingsbeleid

De keuze om niet te beleggen in ondernemingen of landen is afhankelijk van diverse factoren. Een factor waar BPL Pensioen rekening mee houdt is dat investeringen geen negatieve gevolgen voor de samenleving mogen hebben. Concreet betekent dit dat BPL Pensioen niet belegt in ondernemingen als deze controversiële producten produceren of structureel ongewenst gedrag vertonen. Voor beleggingen in staatsobligaties wordt een landenbeleid gehanteerd.

Wanneer een onderneming betrokken is bij een controversieel product, veelal een kernactiviteit van de onderneming, hanteert BPL Pensioen op voorhand een uitsluitingsbeleid. Een engagementbeleid is dan niet reëel, het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. Het uitsluitingsbeleid van BPL Pensioen richt zich hier op de producten controversiële wapens en tabak. Ten aanzien van steenkool hanteert BPL Pensioen een restrictief beleid. Daarnaast is ervoor gekozen niet te beleggen in ondernemingen die de uitgangspunten van het VN Global Compact structureel schenden. Voordat ondernemingen op dit criterium daadwerkelijk worden uitgesloten wordt eerst getracht een constructieve dialoog te starten met ondernemingen die het VN Global Compact (dreigen te) schenden. Dit met de intentie een positieve gedragsverandering te bereiken.

4.1. Controversiële wapens

Wat zijn de criteria?

Voor BPL Pensioen zijn wapens controversieel wanneer deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten deze de maatschappij en de economie. In de praktijk gaat het om de volgende typen wapens:

- Nucleaire wapens
- Biologische wapens
- Chemische wapens
- Antipersoonsmijnen
- Clustermunitie
- Munitie met verarmd uranium
- Witte fosfor bommen

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt het pensioenfonds aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid. Het volledige uitsluitingsbeleid kunt u terugvinden op de website.

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

Het onafhankelijke Zweedse onderzoeksbureau ISS ESG stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens (tabel 3.6.1). Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele BPL Pensioen beleggingsuniversum. Wanneer het onderzoeksbureau betrokkenheid bij productie van controversiële wapens vaststelt leidt dat tot uitsluiting.

4.2. Tabak

Wat zijn de criteria?

BPL Pensioen hanteert een uitsluitingsbeleid ten aanzien van tabak. Het BPL Pensioen tabaksbeleid is gericht op de directe vervaardiging van tabaksproducten (waaronder sigaretten, sigaren, pijp en/of losse tabak, pruimtabak en/of snuiftabak, rookloze tabak en rauwe, bewerkte, gereconstitueerde en/of geëxpandeerde tabak).

Het BPL Pensioen tabaksbeleid is primair van toepassing op ondernemingen waar tabaksgerelateerde activiteiten de belangrijkste bedrijfsactiviteit zijn. In specifieke omstandigheden komt een bedrijf dat indirect betrokken is bij de 'vervaardiging, distributie en verkoop' van tabaksproducten ook in aanmerking voor uitsluiting. BPL Pensioen toetst deze bedrijven aan de hand van de principes van essentiële en significante betrokkenheid.

1. Essentiële betrokkenheid
Het betrokken bedrijf heeft een essentieel vermogen of specifieke vaardigheden of kennis, voor het vervaardigen van tabaksproducten.
2. Significante betrokkenheid
Een onderneming speelt een substantiële rol bij de vervaardiging en/of levering van tabaksproducten.

Onder deze omstandigheden sluiten we uit: een distributiebedrijf dat is gespecialiseerd in de distributie van tabaksproducten; of een groothandel of detailhandelaar die gespecialiseerd is in de verkoop van tabak. Waar het aanbieden van niet-tabaksproducten de voornaamste activiteiten zijn, bijvoorbeeld bij supermarkten, wordt uitsluiting niet overwogen.

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

Voor het identificeren van de tabaksbedrijven zijn de classificaties van GICS (Global Industry Classification Standaard), BICS (Bloomberg Industry Classification System) en de Market Sub-Sector van de iBoxx in aanvang leidend voor het samenstellen van de uitsluitingslijst. De lijst wordt jaarlijks herzien.

4.3. Thermisch steenkool

4.3.1. Thermisch steenkool

Wat zijn de criteria?

BPL Pensioen hanteert een uitsluitingsbeleid ten aanzien van steenkool. Het BPL Pensioen steenkoolbeleid is gericht op het delven en het gebruik van thermisch steenkool (inclusief bruinkool, bitumen, antraciet en stoomkolen). Ondernemingen worden uitgesloten van belegging indien:

1. De omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is uit steenkool gerelateerde activiteiten. De winning van thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumineuze, antraciet en stoomkolen) en de verkoop ervan aan externe partijen zijn relevant bij het bepalen van de aan steenkool gerelateerde omzet. Inkomsten uit kolenhandel worden vanwege databeperkingen vooralsnog niet meegenomen in deze berekening.
2. De omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is van elektriciteitsopwekking uit thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumineuze, antraciet en stoomkolen).

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

De gegevens voor het in praktijk brengen van het steenkool beleid zijn afkomstig van de onafhankelijke dienstverlener MSCI ESG. MSCI ESG baseert de gegevens ten aanzien van steenkool uitsluitend op data gerapporteerd door de ondernemingen. Het beleggingsuniversum wordt jaarlijks getoetst aan de hand van de BPL Pensioen beleidscriteria. Ondernemingen worden uitgesloten van belegging en posities in ondernemingen worden verkocht indien er een aantoonbare betrokkenheid bij thermische steenkool is.

4.3.2. Teerzanden

Wat zijn de criteria?

BPL Pensioen hanteert een uitsluitingsbeleid ten aanzien van teerzanden. Ondernemingen worden uitgesloten van belegging indien de omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is uit teerzanden gerelateerde activiteiten.

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

De gegevens voor het in praktijk brengen van het steenkool beleid zijn afkomstig van de onafhankelijke dienstverlener MSCI ESG. MSCI ESG baseert de gegevens ten aanzien van teerzanden uitsluitend op data gerapporteerd door de ondernemingen. Het beleggingsuniversum wordt jaarlijks getoetst aan de hand van de BPL Pensioen beleidscriteria. Ondernemingen worden uitgesloten van belegging en posities in ondernemingen worden verkocht indien er een aantoonbare betrokkenheid bij teerzanden is.

4.4. Structurele VN Global Compact schenders

Wat zijn de criteria?

Indien een onderneming gedurende twee jaar het VN Global Compact schendt kan BPL Pensioen beslissen een onderneming uit te sluiten van het beleggingsuniversum. Bij dit besluit worden eventuele inzichten verkregen uit onder meer het engagementprogramma meegewogen. Als BPL Pensioen tot uitsluiting overgaat worden alle beleggingen in desbetreffende entiteit verkocht. De vaststelling van de lijst van schenders van het VN Global Compact vindt eenmaal per jaar plaats.

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

Het onafhankelijke Zweedse onderzoeksbureau ISS ESG toetst tevens het hele beleggingsuniversum op structurele schendingen van het VN Global Compact en stelt vast of een onderneming een of meerdere principes van het VN Global Compact schendt. De beleggingsadviescommissie van BPL Pensioen brengt aan de hand van de ISS ESG analyses en inzichten uit het engagementprogramma een advies uit of op basis van het MVB beleid een onderneming uitgesloten dient te worden. Dit advies wordt bekrachtigd door het BPL Pensioen bestuur. Een lijst van uitgesloten ondernemingen wordt halfjaarlijks in dit rapport gepubliceerd (tabel 3.6.5).

4.5. Klimaat

Voor de invulling van het klimaatrisico-beleid kiest BPL Pensioen er voor om niet te beleggen in ondernemingen die slecht presteren op het gebied van klimaatbeleid. Voor de beoordeling in hoeverre ondernemingen de bereidheid en bekwaamheid hebben voor de overgang naar een koolstof arme economie maakt BPL Pensioen van gebruik van de tooling van The Transition Pathway Initiative (TPI). De ondernemingen in de portefeuille wordt door TPI gescreend op de managementkwaliteit en CO2-prestaties gericht zijn op de overgang naar een koolstofarme economie conform het Klimaatakkoord van Parijs. TPI hanteert voor de managementkwaliteit 5 tredes van beoordeling voor ondernemingen. BPL Pensioen kiest er voor om ondernemingen die een TPI score hebben van ≤ 3 uit te sluiten uit de aandelen en de bedrijfsobligatie portefeuilles.

4.6. Goed Bestuur

BPL Pensioen belegt in ondernemingen die voldoen aan de praktijken van goed bestuur (good governance). Ondernemingen die op dit vlak zeer slecht presteren, worden op voorhand uitgesloten. Daarbij wordt minimaal gekeken naar de wettelijke vereisten op het gebied van:

- ✓ Goede managementstructuren;
- ✓ Betrekkingen met werknemers;
- ✓ Beloning van het betrokken personeel;

- ✓ Naleving van de belastingwetgeving.

Hier bovenop wordt, zowel vóór als na het aankopen van beleggingen, het MVB-beleid toegepast. Bij het bepalen of ondernemingen goed presteren op het gebied van goed bestuur, maakt BPL Pensioen gebruik van ESG-data van derden. Mocht een onderneming waarin wordt belegd na verloop van tijd niet goed presteren, dan wordt deze alsnog uitgesloten volgens het gestandaardiseerde uitsluitingsproces.

4.7. Landenbeleid

Wat zijn de criteria?

BPL Pensioen past op de gehele staatsobligatieportefeuille, ontwikkelde en opkomende landen, een landenbeleid in de vorm van een uitsluitings- en selectiebeleid toe. Landen die op voorhand zijn uitgesloten evenals landen die niet voldoen aan de selectiecriteria vormen tezamen de lijst van uitgesloten landen.

Uitsluitingsbeleid

Landen worden op voorhand uitgesloten wanneer aannemelijk is dat:

- Er een schending is van het non-proliferatieverdrag;
- Machthebbers op systematische wijze de fundamentele mensenrechten van (hun) burgers schenden op grove wijze schenden;

- Vanwege een hoge mate van corruptie toevertrouwde middelen in dergelijke landen niet ten goede komen aan duurzame ontwikkeling van de economische situatie en welvaart van de bevolking.
- Door de ernst van opgelegde economische sancties de stabiliteit van de waarde van beleggingen in dat land serieus worden bedreigd.

Een belangrijk handvat bij het uitvoeren van het uitsluitingsbeleid is de Sanctiewet 1977. BPL Pensioen hanteert de Sanctiewet 1977 als signaalfunctie om te bepalen of landen voldoen aan bovenstaande uitgangspunten en in aanmerking komen voor uitsluiting op voorhand.

Selectiebeleid

BPL Pensioen stelt eisen aan landen wat betreft duurzaamheidsprestaties. Prestaties van landen inzake bescherming mensenrechten, bescherming arbeidsrechten, naleven milieuafspraken en corruptiebestrijding worden hiervoor getoetst. Opname van een staatsobligatie in portefeuille wordt alleen overwogen indien duurzaamheidsprestaties van het uitgevende land voldoen aan een vooraf gestelde ondergrens. Deze ondergrens staat symbool voor de verantwoord beleggen uitgangsprincipes van BPL Pensioen.

De onderzoeksresultaten van de volgende instituten worden gebruikt om de landenprestaties inzichtelijk te maken:

- Freedom House met de Freedom in the World index,
- ITUC met de ITUC Global Rights index;
- EPI (Yale) met de Environmental Performance Index en
- Transparency International met de Corruption Perception Index.

Hoe wordt de uitsluitingslijst samengesteld?

BPL Pensioen toetst of landen uit zijn beleggingsuniversum voldoen aan:

1. De gestelde normatieve ondergrens (uitsluitingsbeleid),
2. Voldoen aan ESG-selectiecriteria (selectiebeleid)

De uitkomsten van de analyses worden jaarlijks besproken in de beleggingsadviescommissie van BPL Pensioen en met een advies voorgelegd aan het bestuur. Het bestuur van het pensioenfonds bekrachtigt jaarlijks de wijzigingen in de landenlijst en bepaalt daardoor de samenstelling van de landenlijst (tabel 3.6.6).

4.8. Staatsbedrijven

In het verlengde van het landenbeleid sluit BPL Pensioen ook staatsbedrijven gelieerd aan de uitgesloten landen uit van belegging. Een onderneming wordt als staatsbedrijf aangemerkt indien de staat meer dan 50% van de aandelen bezit.

4.9. Uitsluitingslijsten

TABEL 4.9.1 UITSLUITINGSLIJST CONTROVERSIËLE WAPENS PER 1 JANUARI 2023

Adecco Group AG	IHO Verwaltungs GmbH
Adecco International Financial Services BV	Israel Corporation Ltd.
AECOM	Jacobs Solutions, Inc.
Aerojet Rocketdyne Holdings, Inc.	Johns Hopkins University
Airbus Finance B.V.	KBR, Inc.
Airbus SE	Kier Group plc
Alten SA	Kratos Defense & Security Solutions, Inc.
Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd.	L3Harris Technologies, Inc.
ArcelorMittal SA	Larsen & Toubro Ltd.
Aryt Industries Ltd.	Leidos Holdings, Inc.
Babcock International Group PLC	Leidos, Inc.

BAE Systems (Finance) Ltd.	Leonardo SpA
BAE Systems plc	Leonardo US Holding, Inc.
Bayer AG	LIG Nex1 Co., Ltd.
Bayer Capital Corp. BV	Lockheed Martin Corporation
Bayer Corp.	Lumibird SA
Bayer US Finance II LLC	Moog Inc.
Bayer US Finance LLC	Morgan Sindall Group plc
Bharat Dynamics Ltd.	MTAR Technologies Ltd.
Boeing Company	Northrop Grumman Corporation
Booz Allen Hamilton Holding Corporation	Parsons Corporation
Booz Allen Hamilton, Inc.	Poongsan Corp.
Brookfield Asset Management Ltd. Class A	Poongsan Holdings Corp.
Brookfield Business Partners LP	Premier Explosives Ltd.
Brookfield Corporation	Raytheon Technologies Corp.
Brookfield Finance I (UK) Plc	Rheinmetall AG
Brookfield Finance LLC	Rolls-Royce Holdings plc
Brookfield Finance, Inc.	Rolls-Royce Plc
BWX Technologies, Inc.	Safran SA
CACI International Inc	Sandhar Technologies Ltd.
CAE Inc.	Schaeffler AG
China Aerospace Science & Industry Group Corp.	Science Applications International Corporation
China Aerospace Science & Technology Group Co., Ltd.	Serco Group plc
China National Nuclear Corp.	SGL Carbon SE
China North Industries Corp.	SNT DYNAMICS Co., Ltd.
China North Industries Group Corp. Ltd.	SNT Holdings Co., Ltd.
China Poly Group Co., Ltd.	Solar Industries India Limited
China Shipbuilding Industry Co., Ltd.	Spirit AeroSystems Holdings, Inc.
CNIM Group SA	Spirit AeroSystems, Inc.
Cohort Plc	Steel Partners Holdings L.P.
Doosan Enerbility Co., Ltd.	Tennessee Valley Authority
Eaton Capital Unlimited Co.	Textron Inc.
Eaton Corporation	Thales SA
Eaton Corporation plc	TransDigm Group Incorporated
Fluor Corporation	TransDigm, Inc.
Fortive Corporation	Ultra Electronics Holdings plc
General Dynamics Corporation	United Technologies Corporation
Harris Corporation	Veolia Environnement SA
HEICO Corporation	Vigie SA
Hitachi Zosen Corporation	Walchandnagar Industries Ltd.
Honeywell International Inc.	Wartsila Oyj Abp

Huntington Ingalls Industries, Inc.

ICL Group Ltd.

TABEL 4.9.2 UITSLUITINGSLIJST TABAK PER 1 JANUARI 2023

Altria Group, Inc.	KT & G Corporation
B.A.T. Capital Corp.	Miquel y Costas & Miquel, S.A.
B.A.T. International Finance Plc	Philip Morris International Inc.
B.A.T. Netherlands Finance BV	PT Gudang Garam Tbk
British American Tobacco p.l.c.	Reynolds American Inc.
Compania de Distribucion Integral Logista Holdings SAU	RLX Technology, Inc.
Eastern Company	Scandinavian Tobacco Group A/S
Imperial Brands Finance Netherlands BV	Smoore International Holdings Ltd.
Imperial Brands Finance Plc	STG Global Finance BV
Imperial Brands PLC	Swedish Match AB
Japan Tobacco Inc.	Universal Corporation
JT International Financial Services BV	Vector Group Ltd.

TABEL 4.9.3 UITSLUITINGSLIJST STEENKOOL, TEERZANDEN, SCHALIEOLIE- EN GAS EN ARCTISCH OLIE- EN GAS PER 1 JANUARI 2023

Aboitiz Equity Ventures Inc.	ITOCHU ENEX CO., LTD.
ACEN Corp.	Japan Petroleum Exploration Co., Ltd.
Adani Power Limited	Jardine Cycle & Carriage Limited
Adani Transmission Ltd.	Jardine Matheson Holdings Limited
AEP Texas, Inc.	Jastrzebska Spolka Weglowa S.A.
AEP Transmission Company, LLC	Jersey Central Power & Light Company
AES Andes S.A.	Jindal Steel & Power Ltd.
AES Corporation	Jizhong Energy Resources Co., Ltd.
AES Indiana	Kansai Electric Power Company, Incorporated
AES Ohio	Kentucky Utilities Co.
AES Panama Generation Holdings SRL	Korea East-West Power Co., Ltd.
African Rainbow Minerals Limited	Korea Electric Power Corporation
AGL Energy Limited	Korea Midland Power Co., Ltd.
Aksa Enerji Uretim A.S.	Korea South-East Power Co., Ltd.
Alabama Power Company	Korea Southern Power Co., Ltd.
Albioma SA	Korea Western Power Co., Ltd.
ALLETE, Inc.	Kyushu Electric Power Company, Incorporated
Alliant Energy Corporation	Listrindo Capital BV
Alliant Energy Finance LLC	Louisville Gas & Electric Co.
Ameren Corporation	Manila Electric Co.
Ameren Illinois Company	MEG Energy Corp.
American Electric Power Company, Inc.	Metropolitan Edison Company

American Transmission Systems, Inc.	MGE Energy, Inc.
Appalachian Power Company	MidAmerican Energy Company
Arch Resources, Inc.	MidAmerican Energy Holdings Company
Arizona Public Service Company	Mid-Atlantic Interstate Transmission LLC
Athabasca Oil Corporation	Mississippi Power Company
Banpu Public Co. Ltd.	Monongahela Power Co.
Berkshire Hathaway Energy	Narragansett Electric Co.
BHP Billiton Finance (USA) Ltd.	Nevada Power Company
BHP Billiton Finance Ltd.	New Hope Corporation Limited
BHP Group Limited	NiSource Finance Corp.
BKW AG	NiSource Inc.
Black Hills Corporation	Northern Natural Gas Co.
Bulgarian Energy Holding EAD	Northern Powergrid (Northeast) Plc
Canadian Natural Resources Limited	Northern Powergrid (Yorkshire) Plc
Capital Power Corporation	Northern States Power Co.
Carolina Power & Light Company	NorthWestern Corporation
Cenovus Energy Inc.	Nova Scotia Power, Inc.
CenterPoint Energy Houston Electric, LLC	NTPC Limited
CenterPoint Energy Resources Corp.	OCI Co., Ltd
CenterPoint Energy, Inc.	OGE Energy Corp.
CESC Ltd.	Oglethorpe Power Corporation
CEZ as	Ohio Edison Company
China Coal Energy Company Limited	Ohio Power Company
China Huadian Overseas Development 2018 Ltd.	Okinawa Electric Power Co., Inc.
China Huadian Overseas Development Management Co., Ltd.	Oklahoma Gas and Electric Company
China Longyuan Power Group Corp. Ltd.	Origin Energy Finance Ltd.
China Power International Development Limited	Origin Energy Limited
China Resources Power Holdings Co., Ltd.	Otter Tail Corporation
China Shenhua Energy Company Limited	PacifiCorp
China Shenhua Overseas Capital Co., Ltd.	Peabody Energy Corporation
Chubu Electric Power Company, Incorporated	Pennsylvania Electric Company
Chugoku Electric Power Co., Inc.	Petro-Canada
Cleveland Electric Illuminating Company	PGE Polska Grupa Energetyczna S.A.
CLP Holdings Limited	Piedmont Natural Gas Company, Inc.
CLP Power HK Finance Ltd.	Pingdingshan Tianan Coal Mining Co., Ltd.
CLP Power Hong Kong Financing Ltd.	Pinnacle West Capital Corporation
CMS Energy Corporation	PNM Resources, Inc.
Coal India Ltd.	Portland General Electric Company
Colbun S.A.	Power Assets Holdings Limited
Comision Federal de Electricidad SA de CV	PPL Capital Funding, Inc.

CONSOL Energy Inc.	PPL Corporation
Consumers Energy Company	PPL Electric Utilities Corporation
Contourglobal Plc	PT Adaro Energy Indonesia Tbk
Coronado Finance Pty Ltd.	PT Adaro Indonesia
Coronado Global Resources, Inc.	PT Astra International Tbk
DMCI Holdings Inc.	PT Bukit Asam Tbk
Dominion Energy South Carolina, Inc.	PT Delta Dunia Makmur Tbk
Dominion Energy, Inc.	PT Harum Energy Tbk
DPL Inc.	PT Indika Energy Tbk
DTE Electric Company	PT Indo Tambangraya Megah Tbk
DTE Energy Company	PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)
Duke Energy Corporation	PT Perusahaan Listrik Negara (Persero)
Duke Energy Florida LLC	PT United Tractors Tbk
Duke Energy Indiana, LLC	Public Power Corporation S.A.
Duke Energy Ohio, Inc.	Public Service Company of Colorado
Duke Energy Progress LLC	Public Service Company of Oklahoma
East Ohio Gas Co.	Puget Energy, Inc.
Eastern Energy Gas Holdings LLC	Puget Sound Energy, Inc.
Eastern Gas Transmission & Storage, Inc.	Ramaco Resources, Inc.
EDP Finance BV	Ratch Group Public Co. Ltd.
EDP-Energias de Portugal SA	Reliance Power Limited
Electric Power Development Co., Ltd.	RH International (Singapore) Corp. Pte Ltd.
Electricity Generating Public Co., Ltd.	RWE AG
Emera Incorporated	SDIC Power Holdings Co., Ltd.
Emera US Finance LP	Sembcorp Industries Ltd.
EnBW Energie Baden-Wurttemberg AG	Shaanxi Coal Industry Co., Ltd.
ENEA S.A.	Shan Xi Hua Yang Group New Energy Co., Ltd.
Enel Chile SA	Shanxi Coking Coal Energy Group Co., Ltd.
Enel Generacion Chile S.A.	Shanxi Lu'An Environmental Energy Development Co., Ltd.
ENGIE Brasil Energia S.A.	Shenergy Co., Ltd.
Engie Energia Chile S.A.	Shenzhen Energy Group Co., Ltd.
Entergy Corporation	Shikoku Electric Power Company, Incorporated
Entergy Louisiana LLC	Sierra Pacific Power Company
Entergy Mississippi LLC	Sinosing Services Pte Ltd.
Entergy Texas, Inc.	SMC Global Power Holdings Corp.
Entergy Utility Affiliates, LLC	Solar Star Funding LLC
Entergy Utility Property, Inc.	Southern Company
Eskom Holdings SOC Ltd.	Southern Company Gas Capital Corp.
Evergy Kansas Central, Inc.	Southern Power Co.
Evergy Metro, Inc.	Southwestern Electric Power Company

Evergy, Inc.	Southwestern Public Service Company
Exxaro Resources Limited	Suncor Energy Inc.
First Pacific Co. Ltd.	Tampa Electric Company
FirstEnergy Corp.	Tata Power Company Limited
FirstEnergy Transmission LLC	Tatneft PJSC
Fortis Inc.	TAURON Polska Energia S.A.
FortisAlberta, Inc.	TBEA Co., Ltd.
FortisBC Energy, Inc.	Teck Resources Limited
FortisBC, Inc.	Tenaga Nasional Bhd.
GD Power Development Co., Ltd.	Tennessee Valley Authority
Genesis Energy Limited	Terasen Gas, Inc.
Genting Bhd.	TNB Global Ventures Capital Bhd.
Geo Energy Resources Ltd.	Tohoku Electric Power Company, Incorporated
Georgia Power Company	Toledo Edison Company
Global Power Synergy PCL	Topaz Solar Farms LLC
GOHL Capital Ltd.	Torrent Power Limited
Great River Energy	Trans-Allegheny Interstate Line Co.
GS Holdings Corp.	TransAlta Corporation
Guangdong Investment Limited	Tucson Electric Power Company
Guanghui Energy Co., Ltd.	Union Electric Company
Gujarat Mineral Development Corporation Limited	Vedanta Limited
HK Electric Investments & HK Electric Investments Ltd.	Vedanta Resources Finance II Plc
Hokkaido Electric Power Company, Incorporated	Vedanta Resources Limited
Hokuriku Electric Power Company	Virginia Electric & Power Co.
Huadian Power International Corp. Ltd.	Vistra Corp.
Huaibei Mining Holdings Co., Ltd.	Vistra Operations Co. LLC
Huaneng Power International, Inc.	Washington H. Soul Pattinson and Company Limited
Husky Energy Inc.	WEC Energy Group Inc
IDACORP, Inc.	Whitehaven Coal Limited
Idaho Power Company	Wisconsin Electric Power Company
Imperial Oil Limited	Wisconsin Power and Light Company
Indiana Michigan Power Company	Wisconsin Public Service Corporation
Inner Mongolia Dian Tou Energy Corporation Limited	Xcel Energy Inc.
Inner Mongolia ERDOS Resources Co., Ltd.	Yancoal International Resources Development Co., Ltd.
Inner Mongolia Junzheng Energy & Chemical Group Co., Ltd.	Yankuang Energy Group Co., Ltd.
Inner Mongolia Yitai Coal Company Limited	Yorkshire Power Finance Ltd.
Interstate Power and Light Company	Zhejiang Zheneng Electric Power Co., Ltd.
IPALCO Enterprises, Inc.	
Israel Electric Corp. Ltd.	

TABEL 4.9.4 UITSLUITINGSLIJST THERMISCH STEENKOOL EN TEERZANDEN PER 1 JANUARI 2023

Aboitiz Equity Ventures Inc	Imperial Oil Ltd
AC Energy Corp	Indo Tambangraya Megah Tbk PT
Adani Electricity Mumbai Ltd.	INNER MONGOLIA YITAI COAL CO., LTD
ADANI POWER LIMITED	Inter Rao Yeas Pao
Adani Transmission Ltd	Israel Electric Corp. Ltd.
Adaro Energy Indonesia Tbk PT	Itochu Enex Co Ltd
AES Corp/The	Japan Petroleum Exploration Co Ltd
African Rainbow Minerals Ltd	Jardine Matheson Holdings Ltd
AGL Energy Ltd	JASTRZEBSKA SPOLKA WEGLOWA SPOLKA AKCYJNA
AKSA ENERJI URETIM ANONIM SIRKETI	JINDAL STEEL AND POWER LIMITED
Albioma SA	JUNZHENG
ALLETE Inc	Kansai Electric Power Co Inc/The
Alliance Resource Operating Partners LP	Korea East-West Power Co., Ltd.
Alliant Energy Corp	Korea Electric Power Corp
Alpha Metallurgical Resources Inc	Korea Midland Power Co., Ltd.
Ameren Corp	Korea South-East Power Co., Ltd.
American Electric Power Co Inc	Korea Southern Power Co., Ltd.
Arch Resources Inc	Korea Western Power Co., Ltd.
Astra International Tbk PT	Kyushu Electric Power Co Inc
Athabasca Oil Corporation	LLPL Capital Pte Ltd.
Ayala Corp	lu'an EED
Banpu Public Company Limited	Manila Electric Co
Black Hills Corp	Maritime Link Financing Trust
Bukit Asam Tbk PT	MEG Energy Corp
Bulgarian Energy Holding EAD	MGE Energy Inc
Canadian Natural Resources Ltd	New Hope Corp Ltd
Capital Power Corp	NiSource Inc
Castle Peak Power Finance Co. Ltd.	Northern Natural Gas Co.
Cenovus Energy Inc	Northern Natural Gas Co.
CenterPoint Energy Inc	NorthWestern Corp
CESC LTD	Nova Scotia Power, Inc.
CEZ AS	NTPC Ltd
China Coal Energy Co Ltd	OCI Company Ltd.
China Huadian Overseas Development 2018 Ltd.	OGE Energy Corp
China Longyuan Power Group Corp Ltd	OGK-2 PJSC
CHINA POWER	Okinawa Electric Power Co Inc/The
China Resources Power Holdings Co Ltd	Origin Energy Ltd
China Shenhua Energy Co Ltd	Otter Tail Corp
China Shenhua Energy Co Ltd	Peabody Energy Corp

Chubu Electric Power Co Inc	PGE Polska Grupa Energetyczna SA
Chugoku Electric Power Co Inc/The	Pinnacle West Capital Corp
CLP Holdings Ltd	PNM Resources Inc
CMS Energy Corp	Portland General Electric Co
Coal India Ltd	Power Assets Holdings Ltd
Colbun S.A.	PPL Corp
Comision Federal de Electricidad SA de CV	PT Cikarang Listrindo Tbk
CONSOL Energy Inc	PT Delta Dunia Makmur Tbk
ContourGlobal PLC	PT Harum Energy Tbk
ContourGlobal Power Holdings SA	PT Indika Energy Tbk
Coronado Global Resources Inc	PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)
DMCI HOLDINGS INC.	PT Perusahaan Listrik Negara (Persero)
Dominion Energy Inc	PT Perusahaan Listrik Negara (Persero)
DTE Energy Co	Puget Energy, Inc.
Duke Energy Corp	Ratch Group PCL
EDP - Energias de Portugal SA	RELIANCE POWER LIMITED
Electric Power Development Co Ltd	Resorts World Las Vegas LLC
Electricity Generating PCL	RWE AG
Emera Inc	SDIC Power Holdings Co Ltd
EnBW Energie Baden-Wuerttemberg AG	Sembcorp Industries Ltd
ENBW International Finance BV	Shaanxi Coal Industry Co Ltd
ENEA SPOLKA AKCYJNA	SHAN XI HUA YANG GROUP NEW ENERGY CO., LTD.
Enel Chile SA	Shanxi Coking Coal Energy Group Co Ltd
Enel Generacion Chile S.A.	Shenergy Company Limited
Energa Finance AB	Shenzhen Energy Group Co Ltd
Engie Brasil Energia SA	Shikoku Electric Power Co Inc
Engie Energia Chile S.A.	Southern Co/The
Eskom Holdings SOC Ltd.	Suncor Energy Inc
ETSA Utilities Finance Pty Ltd.	Tampa Electric Company
Evergy Inc	Tata Power Co Ltd/The
Exxaro Resources Ltd	TATNEFT' PAO
First Pacific Co Ltd	TAURON Polska Energia S.A.
FirstEnergy Corp	TBEA Co Ltd
GD Power Development Co Ltd	Teck Resources Ltd
Genesis Energy Ltd	Tenaga Nasional Bhd
Genting Bhd	Tennessee Valley Authority
GEO ENERGY RESOURCES LIMITED	Tohoku Electric Power Co Inc
Global Power Synergy PCL	TORRENT POWER LIMITED
Great River Energy	TransAlta Corp
GS Holdings Corp	TUCSON ELECTRIC POWER COMPANY

Guangdong Investment Ltd	United Tractors Tbk PT
Guanghui Energy Co Ltd	Vedanta Ltd
GUJARAT MINERAL DEVELOPMENT CORPORATION LIMITED	Veolia Environnement SA
Hero Asia Investment Ltd.	Vistra Corp
HK ELECTRIC INVESTMENTS LIMITED	Washington H Soul Pattinson & Co Ltd
HKELECTRIC-SS	WEC Energy Group Inc
Hokkaido Electric Power Co Inc	Whitehaven Coal Ltd
Hokuriku Electric Power Co	Xcel Energy Inc
Hongkong Electric Finance Ltd.	Yankuang Energy Group Co Ltd
Huaneng Power International Inc	Yankuang Energy Group Co Ltd
Huaneng Power International Inc	Zhejiang Zheneng Electric Power CO., LTD
IDACORP Inc	

TABEL 4.9.5 UITSLUITINGSLIJST STRUCTURELE NORMSCHENDERS PER 1 JANUARI 2023

AECC Aero-Engine Control Co Ltd	JBS SA
AECC Aero-Engine Control Co Ltd	LUKOIL PJSC
AES Corp/The	Marathon Petroleum Corp
Altice Financing SA	Mizrahi Tefahot Bank Ltd
B Communications Ltd.	NTPC Ltd
Bank Hapoalim BM	PARTNER COMMU ADR
Bank Leumi Le-Israel BM	Partner Communications Co Ltd
Bezeq The Israeli Telecommunication Corp	Petroleos de Venezuela SA
Bharat Heavy Electricals Limited	Phillips 66
BHP Group Ltd	POSCO ADR
BHP Group plc	POSCO Holdings Inc
Cellcom Israel Ltd	Power Construction Corp of China Ltd
Centrais Eletricas Brasileiras SA	Raytheon Technologies Corp
Centrais Eletricas Brasileiras SA	Red Rock Resorts Inc
Cia Energetica de Minas Gerais	Samarco Mineracao SA
Companhia Energetica de Minas Gerais- CEMIG	Serco Group PLC
Elbit Systems Ltd	Shell International Finance BV
Elsewedy Electric Co.	Shell International Finance BV
Enbridge Inc	Shell PLC
Energy Transfer Operating, L.P.	Station Casinos LLC
Export-Import Bank of India	Vale SA
First International Bank Of Israel Ltd/T	Vale SA Pfd A
General Dynamics Corp	XPO Logistics Inc
Israel Discount Bank Ltd	

TABEL 4.9.6 UITSLUITINGSLIJST KLIMAAT PER 1 JANUARI 2023

Adani Enterprises Limited	Industries of Qatar Co.
Air China Limited	InterGlobe Aviation Ltd.
Aluminum Corporation of China Limited	Iwatani Corporation
Anhui Conch Cement Company Limited	Li Auto, Inc.
BYD Company Limited	MMG Ltd.
China Mengniu Dairy Co., Ltd.	NIO Inc.
China Merchants Energy Shipping Co., Ltd.	NS United Kaiun Kaisha, Ltd.
China National Building Material Co., Ltd.	Oil & Natural Gas Corp. Ltd.
China Southern Airlines Company Limited	PT Aneka Tambang Tbk
Chongqing Changan Automobile Company Limited	PT Indah Kiat Pulp & Paper Tbk
CITIC Limited	PT Semen Indonesia (Persero) Tbk
Compania Sud Americana de Vapores S.A.	Qatar Gas Transport Co.
Daido Steel Co., Ltd.	Reliance Industries Limited
Daio Paper Corporation	Ruentex Development Co., Ltd.
Emerson Electric Co.	SAIC Motor Corporation Limited
EMS-CHEMIE HOLDING AG	Shandong Sunpaper Co., Ltd.
ENN Natural Gas Co., Ltd.	Spirit Airlines, Inc.
Eregli Demir ve Celik Fabrikalari TAS	Tesla, Inc.
Great Wall Motor Co., Ltd.	Tokushu Tokai Paper Co., Ltd.
Hokuetsu Corporation	XPeng, Inc.
Holmen AB	
Huaibei Mining Holdings Co., Ltd.	

TABEL 4.9.7 UITSLUITINGSLIJST GOED BESTUUR PER 1 JANUARI 2023

First Union Corporation	PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)
Freeport-McMoRan, Inc.	Southern Copper Corporation
Grupo Mexico S.A.B. de C.V.	Wachovia Bank, National Association
Petrobras Global Finance BV	Wachovia Corporation
Petrobras International Finance Co.	Wells Fargo & Company
Petroleo Brasileiro SA	

TABEL 4.9.8 UITSLUITINGSLIJST STAATSBEDRIJVEN PER 1 JANUARI 2023

Abu Dhabi Commercial Bank	Industrial & Commercial Bank of China Ltd. /New York Branch/
Abu Dhabi Crude Oil Pipeline LLC	Industrial and Commercial Bank of China Limited
Abu Dhabi National Energy Company	Industries of Qatar Co.
Abu Dhabi National Oil Company for Distribution PJSC	Inner Mongolia Baotou Steel Union Co. Ltd.
Abu Dhabi Ports Co. PJSC	Inner Mongolia Dian Tou Energy Corporation Limited
AECC AERO ENGINE CONTROL CO. LTD.	Inter Rao Yees Pao
AECC Aviation Power Co, Ltd	International Bank of the Republic of Azerbaijan
Agricultural Bank of China (UK) Ltd.	IPIC GMTN Ltd.

Agricultural Bank of China Limited	Jiangsu Expressway Company Limited
Agricultural Bank of China Ltd. (Singapore Branch)	JIC Zhixin Ltd.
Agricultural Development Bank of China	Jizhong Energy Resources Co., Ltd.
Airports of Thailand Public Co. Ltd.	KazMunayGas NC JSC
Alrosa PJSC	King Power Capital Ltd.
Amipeace Ltd.	Krung Thai Bank Public Co., Ltd.
Anhui Gujing Distillery Co., Ltd.	KunLun Energy Company Limited
Aselsan Elektronik Sanayi ve Ticaret A.S.	Kweichow Moutai Co., Ltd.
Avi Funding Co. Ltd.	Lamar Funding Ltd.
AVIC Electromechanical Systems Co., Ltd.	Leader Goal International Ltd.
AVIC Industry-Finance Holdings Co., Ltd.	Liaoning Port Company Limited
AVIC International Finance & Investment Ltd.	Luzhou Laojiao Company Limited
AviChina Industry & Technology Co., Ltd.	Mamoura Diversified Global Holding PJSC
Avicopter Plc	Mango Excellent Media Co., Ltd.
Bank of China	Mazoon Assets Co. Saoc
Bank of China (Hong Kong) Limited	MCC Holding (Hong Kong) Corp. Ltd.
Bank of China Limited Magyarorszagi Fioktelepe	MDGH - GMTN B.V.
BANK OF CHINA Ltd. (Frankfurt Branch)	MDGH GMTN (RSC) Ltd.
Bank of China Ltd. (London Branch)	Mesaieed Petrochemical Holding Company Q.S.C.
Bank of China Ltd. (Macau Branch)	Metallurgical Corporation of China Ltd.
Bank of China Ltd. (Singapore Branch)	Minmetals Bounteous Finance (BVI) Ltd.
Bank of China Ltd. (Sydney)	Motovilicha Plants PJSC
Bank of China Ltd. /Luxembourg Branch/	MTR Corp Ltd
Bank of Thailand	Mumtalakat Sukuk Holding Co.
Baoshan Iron & Steel Co., Ltd.	Nakilat, Inc.
Beijing Capital International Airport Co., Ltd.	NARI Technology Co., Ltd.
Beijing Enterprises Holdings Ltd	National Central Cooling Co. (P.S.C.) (Tabreed)
Beijing Tiantan Biological Products Corporation Limited	National Silicon Industry Group Co., Ltd.
Beijing TongRenTang Co., Ltd.	NAURA Technology Group Co., Ltd.
Beijing-Shanghai High-Speed Railway Co., Ltd.	NCB Tier 1 Sukuk Ltd.
Bharat Electronics Limited	nogaholding Sukuk Ltd.
Bharat Petroleum Corporation Limited	NTPC Limited
Blossom Joy Ltd.	Ocean Laurel Co. Ltd.
Bluestar Finance Holdings Ltd.	Offshore Oil Engineering Co., Ltd.
BOC International (China) Co., Ltd.	OGK-2 PJSC
BPRL International Singapore Pte Ltd.	Oil & Gas Holding Co. BSC
CCBL (Cayman) 1 Corp. Ltd.	Oil & Natural Gas Corp. Ltd.
CCCI Treasure Ltd.	Oil India International Pte Ltd.
CDBL Funding 1	Oil India Limited
CDBL Funding 2	OmGrid Funding Ltd.

CECEP Wind-Power Corp	ONGC Videsh Ltd.
CGN Power Co., Ltd.	ONGC Videsh Vankorneft Pte Ltd.
CGNPC International Ltd.	Ooredoo QPSC
Chalco Hong Kong Investment Co. Ltd.	OQ SAOC
Charming Light Investments Ltd.	Orient Securities Co., Ltd.
China Chengtong Hong Kong Co., Ltd.	Oryx Funding Ltd.
China Cinda (2020) I Management Ltd.	Oztel Holdings SPC Ltd.
China Cinda Asset Management Co., Ltd.	Pakistan Water & Power Development Authority
China Cinda Finance (2014) Ltd.	Pangang Group Vanadium Titanium and Resources Co., Ltd.
China Cinda Finance (2015) I Ltd.	People's Insurance Co. (Group) of China Ltd.
China Cinda Finance (2017) I Ltd.	PetroChina Company Limited
China Citic Bank Corp. Ltd. (London Branch)	Petroleos de Venezuela SA
China CITIC Bank Corporation Limited	PICC Property & Casualty Co., Ltd.
China Clean Energy Development Ltd.	Pingdingshan Tianan Coal Mining Co., Ltd.
China Coal Energy Company Limited	Postal Savings Bank of China Co., Ltd.
China Communications Services Corp. Ltd.	Power Construction Corporation of China, Ltd.
China Construction Bank (Europe) SA	Power Finance Corporation Limited
China Construction Bank (London) Ltd.	Power Grid Corporation of India Limited
China Construction Bank Corp. (Luxembourg)	Power Sector Assets & Liabilities Management Corp.
China Construction Bank Corporation	Powerchina Roadbridge Group (British Virgin Islands) Ltd.
China CSSC Holdings Limited	Promsvyazbank PJSC
China Development Bank	Prosperous Ray Ltd.
China Development Bank Corp. (Hong Kong)	PT Aneka Tambang Tbk
China Development Bank Financial Leasing Co. Ltd.	PT Bank Mandiri (Persero) Tbk
China Energy Engineering Corp. Ltd.	PT Bank Negara Indonesia (Persero) Tbk
China Everbright Bank Co. Ltd. (Luxembourg Branch)	PT Bank Rakyat Indonesia (Persero) Tbk
China Everbright Bank Co. Ltd. (Hong Kong Branch)	PT Freeport Indonesia
China Everbright Environment Group Ltd	PT Hutama Karya
China Galaxy Securities Co., Ltd.	PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)
China Great Wall International Holdings III Ltd.	PT Pelabuhan Indonesia (Persero)
China Great Wall International Holdings IV Ltd.	PT Pelabuhan Indonesia III Persero
China Great Wall International Holdings V Ltd.	PT Pertamina (Persero)
China Great Wall International Holdings VI Ltd.	PT Perusahaan Gas Negara Tbk
China Great Wall Securities Co., Ltd.	PT Perusahaan Listrik Negara (Persero)
China Huadian Overseas Development 2018 Ltd.	PT Sarana Multi Infrastruktur (Persero)
China Huadian Overseas Development Management Co., Ltd.	PT Semen Indonesia (Persero) Tbk
China Huaneng Group Hong Kong Co. Ltd.	PT Telkom Indonesia (Persero) Tbk
China Huaneng Group Treasury Management (Hong Kong) Ltd.	PTT Global Chemical Plc
China Jinmao Holdings Group Ltd	PTT Public Co., Ltd.
China Life Insurance Co. Ltd.	PTT Treasury Center Co., Ltd.

China Longyuan Power Group Corp. Ltd.	PTTEP Canada International Finance Ltd.
China Merchants Energy Shipping Co., Ltd.	PTTEP Treasury Center Co., Ltd.
China Merchants Port Holdings Co Ltd	Public Joint-Stock Company Gazprom
China Merchants Securities Co., Ltd.	Qatar Electricity & Water Co.
China Merchants Shekou Industrial Zone Holdings Co., Ltd.	Qatar Petroleum
China National Nuclear Power Co., Ltd.	QazaqGaz National Co. JSC
China Oilfield Services Limited	Qinghai Salt Lake Industry Co., Ltd.
China Overseas Finance (Cayman) V Ltd.	QNB Finance Ltd.
China Overseas Finance (Cayman) VI Ltd.	QNB Finansbank A.S.
China Overseas Finance (Cayman) VII Ltd.	Qtel International Finance Ltd.
China Overseas Finance (Cayman) VIII Ltd.	Rakfunding Cayman Ltd.
China Petroleum & Chemical Corporation	Ras Laffan Liquefied Natural
China Railway Group Limited	REC Limited
China Railway Signal & Communication Corp. Ltd.	Rongshi International Finance Ltd.
China Resources Beer Holdings Co Ltd	Rosneft Oil Co.
China Resources Land Limited	Rosselkhozbank JSC
China Resources Microelectronics Ltd.	Russian Railways JSC
China Resources Sanjiu Medical & Pharmaceutical Co., Ltd.	Ruwais Power Co. PJSC
China Shenhua Energy Company Limited	SA Global Sukuk Ltd.
China Shenhua Overseas Capital Co., Ltd.	SABIC Agri-Nutrients Co.
China Southern Airlines Company Limited	SABIC Capital I BV
China Southern Power Grid International Finance BVI Co., Ltd.	SABIC Capital II BV
China State Construction Engineering Corp. Ltd.	SAIC Motor Corporation Limited
China State Construction Finance (Cayman) I Ltd.	Samruk-Kazyna Sovereign Wealth Fund JSC
China State Construction Finance (Cayman) III Ltd.	Saudi Arabian Mining Co.
China Taiping Insurance Holdings Co Ltd	Saudi Arabian Oil Co.
China Three Gorges Renewables (Group) Co., Ltd.	Saudi Basic Industries Corp.
China Tourism Group Duty Free Corporation Limited	Saudi Electricity Co.
China Tower Corp. Ltd.	Saudi Electricity Global Sukuk Co. - 2
China Yangtze Power Co., Ltd.	Saudi Electricity Global Sukuk Co. - 3
Chinalco Capital Holdings Ltd.	Saudi Electricity Global Sukuk Co. - 4
CITIC Limited	Saudi National Bank
CITIC Securities Finance MTN Co. Ltd.	Saudi Telecom Co.
CNAC (HK) Finbridge Co. Ltd.	Sberbank of Russia PJSC
CNOOC Finance (2014) ULC	SBI Life Insurance Co. Ltd.
CNOOC Curtis Funding No. 1 Pty Ltd.	SCF Capital Ltd
CNOOC Finance (2003) Ltd.	SDIC Power Holdings Co., Ltd.
CNOOC Finance (2011) Ltd.	Senaat General Holding Corp.
CNOOC Finance (2012) Ltd.	SEPCO Virgin Ltd.
CNOOC Finance (2013) Ltd.	Shaanxi Coal Industry Co., Ltd.

Cnooc Finance (2015) Australia Pty Ltd.	Shan Xi Hua Yang Group New Energy Co., Ltd.
CNOOC Finance (2015) U.S.A. LLC	Shandong Gold Mining Co., Ltd.
CNOOC Petroleum North America ULC	Shanghai Baosight Software Co Ltd
CNPC (HK) Overseas Capital Ltd.	Shanghai Construction Group Co., Ltd.
CNPC Global Capital Ltd.	Shanghai Electric Group Co., Ltd.
CNRC Capital Ltd.	Shanghai International Airport Co., Ltd.
Coal India Ltd.	Shanghai Lingang Holdings Corp. Ltd.
Container Corporation of India Limited	Shanghai Lujiazui Finance & Trade Zone Development Co., Ltd.
COSL Singapore Capital Ltd.	Shanghai Zhangjiang Hi-Tech Park Development Co., Ltd.
CRCC Chengan Ltd.	Shanxi Coking Coal Energy Group Co., Ltd.
CRCC Hean Ltd.	Shanxi Lu'An Environmental Energy Development Co., Ltd.
CRRC Corporation Limited	Shanxi Taigang Stainless Steel Co., Ltd.
CSC Financial Co., Ltd.	Shanxi Xinghuacun Fen Wine Factory Co., Ltd.
CSCEC Finance (Cayman) II Ltd.	Shennan Circuits Co., Ltd.
CSSC Capital 2015 Ltd.	Shenwan Hongyuan International Finance Ltd.
DAE Funding LLC	Shenzhen Overseas Chinese Town Co., Ltd.
DAE Sukuk (DIFC) Ltd	Sichuan Chuantou Energy Co., Ltd.
Daqin Railway Co., Ltd.	Sichuan Road & Bridge Co., Ltd.
Development Bank of Kazakhstan JSC	Sinochem Offshore Capital Co. Ltd.
Development Bank of Mongolia LLC	Sinochem Overseas Capital Co. Ltd.
Development Bank of the Philippines	Sinoma Science & Technology Co., Ltd.
Development Bank of The Republic of Belarus	Sino-Ocean Land Treasure Finance I Ltd.
Dianjian Haiyu Ltd.	Sino-Ocean Land Treasure Finance II Ltd.
DIFC Sukuk Ltd.	Sino-Ocean Land Treasure IV Ltd.
Dongfang Electric Corporation Limited	Sinopec Capital (2013) Ltd.
Dongfeng Motor (Hong Kong) International Co. Ltd.	Sinopec Group Overseas Development (2012) Ltd.
Dongfeng Motor Group Co., Ltd.	Sinopec Group Overseas Development (2013) Ltd.
Dongxing Securities Co., Ltd.	Sinopec Group Overseas Development (2014) Ltd.
Dongxing Voyage Co. Ltd.	Sinopec Group Overseas Development (2015) Ltd.
DP World Crescent Ltd.	Sinopec Group Overseas Development (2016) Ltd.
DP World Limited	Sinopec Group Overseas Development (2017) Ltd.
DP World Salaam	Sinopec Group Overseas Development (2018) Ltd.
Eastern Company	Sinopec Group Overseas Development Ltd.
EI Sukuk Co. Ltd.	Sinopec Shanghai Petrochemical Co., Ltd.
Emirates Development Bank	Sinopharm Group Co., Ltd.
Emirates NBD Bank (P.J.S.C)	Sinotrans Ltd.
Emirates SembCorp Water & Power Co. PJSC	Sinotruk Hong Kong Ltd.
Emirates Telecommunications Group Company PJSC	SNB Sukuk Ltd.
Export Credit Bank of Turkey, Inc.	Soar Wise Ltd.
Export-Import Bank of China	Southern Gas Corridor CJSC

Export-Import Bank of India	Southwest Securities Co., Ltd.
Export-Import Bank of Thailand	SPIC 2016 US Dollar Bond Co. Ltd.
Faw Jiefang Group Co., Ltd.	SPIC Luxembourg Latin America Renewable Energy Investment Co.
Federal Hydro-Generating Company Rushydro Pao	SPIC MTN Co. Ltd.
GACI First Investment Co.	State Bank of India
GAIL (India) Limited	State Bank of India (London Branch)
GD Power Development Co., Ltd.	State Elite Global Ltd.
Greenko Dutch BV	State Grid Europe Development (2014) Plc
Greenko Power II Ltd.	State Grid Overseas Investment (2013) Ltd.
Greenko Solar (Mauritius) Ltd.	State Grid Overseas Investment (2014) Ltd.
Greenko Wind Projects (Mauritius) Ltd.	State Grid Overseas Investment BVI Ltd.
GRG Banking Equipment Co., Ltd.	State Oil Company of Azerbaijan Republic
Guangzhou Automobile Group Co., Ltd.	State Transport Leasing Co OJSC
Guangzhou Yuexiu Financial Holdings Group Co., Ltd.	STC Sukuk Co. Ltd.
Gulf International Bank BSC	Sunny Express Enterprises Corp.
Guolian Securities Co., Ltd.	Sweihaan PV Power Co.
Guosen Securities Co., Ltd.	Thai Oil Public Co. Ltd.
Guoyuan Securities Company Limited	Three Gorges Finance I (Cayman Islands) Ltd.
Hangzhou Oxygen Plant Group Co., Ltd.	Three Gorges Finance II (Cayman Islands) Ltd.
HBIS Co., Ltd.	Tianma Microelectronics Co., Ltd
Heilongjiang Agriculture Company Limited	Transneft PJSC
Hindustan Petroleum Corporation Limited	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.S.
Hua Hong Semiconductor Ltd.	Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı
Hua Xia Bank Co., Limited	UHI Capital Ltd.
Huadian Power International Corp. Ltd.	Unisplendour Co., Ltd.
Huaibei Mining Holdings Co., Ltd.	Unity 1 Sukuk Ltd.
Huaneng Power International, Inc.	Uzbekneftegaz National Holding Co.
Huarong Finance 2017 Co. Ltd.	Vnesheconombank
Huarong Finance 2019 Co. Ltd.	VTB Bank PJSC
Huarong Finance II Co. Ltd.	Western Securities Co., Ltd.
ICBCIL Finance Co. Ltd.	Wuchan Zhongda Group Co., Ltd.
ICD Funding Ltd.	Wuliangye Yibin Co., Ltd.
ICD Sukuk Co. Ltd.	Xiamen Tungsten Co., Ltd.
Indian Oil Corp. Ltd.	Yanbu National Petrochemical Co.
Indian Railway Catering & Tourism Corp. Ltd.	Yunnan Aluminium Co Ltd
Indian Railway Finance Corp. Ltd.	Zhangzhou Pientzehuang Pharmaceutical Co., Ltd.
Indonesia Eximbank	Zhejiang China Commodities City Group Co., Ltd.
Indraprastha Gas Limited	Zhejiang Expressway Co., Ltd.
Industrial & Commercial Bank of China (Macau) Ltd.	Zhejiang Juhua Co., Ltd.
Industrial & Commercial Bank of China /Hong Kong Branch/	Zheshang Securities Co., Ltd.

TABEL 4.9.9 UITGESLOTEN LANDEN PER 1 JANUARI 2023

United Arab Emirates	Mongolia
Afghanistan	Nigeria
Angola	Oman
Azerbaijan	Papua New Guinea
Bahrain	Philippines
Belarus	Pakistan
Central African Republic	Qatar
China	Russia
Egypt	Rwanda
Ethiopia	Saudi Arabia
Gabon	Sudan
Guatemala	Somalia
Honduras	Syria
Indonesia	Thailand
India	Tajikistan
Iraq	Turkey
Iran	Uzbekistan
Jordan	Venezuela
North Korea	Vietnam
Kazakhstan	Zimbabwe
Myanmar	

Deze tabel bevat alleen landen waarin BPL Pensioen kan beleggen op basis van de samenstelling van de voor het pensioenfonds relevante benchmarks (iBoxx Sovereigns, JPM EMBI en JPM GBI-EM).

BPL Pensioen belegt sowieso niet in gesanctioneerde landen als Noord-Korea, Somalië, Soedan, Zuid-Soedan, Syrië, Centraal-Afrikaanse Republiek en Zimbabwe. Deze landen zijn echter ook geen onderdeel van de door BPL Pensioen gehanteerde benchmarks.

5. Engagement

Een onderneming is gericht op het maken van winst. Het streven naar maximale winst kan op gespannen voet staan met internationale richtlijnen voor verantwoord ondernemen, zoals het VN Global Compact. In een context waar ondernemingen deze internationale richtlijnen systematisch schenden wordt gedrag onverantwoord. Onverantwoord gedrag vormt niet alleen een risico voor belanghebbenden het vormt ook een bedreiging voor de continuïteit van winst op de lange termijn.

Het is dus in het belang van de onderneming en al haar belanghebbenden dat richtlijnen voor verantwoord ondernemen worden gerespecteerd. BPL Pensioen gaat de dialoog aan met ondernemingen. Het doel is het stellen van duidelijke kaders, het ontwikkelen van kennis en het definiëren van 'good practices' bij ondernemingen. Zo wordt bijgedragen aan het bevorderen van het juiste evenwicht en worden de belangen van het pensioenfonds beschermd.

5.1. BPL Pensioen en de dialoog

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Het is het centrale middel in het verantwoord beleggen beleid. Met het aangaan van de dialoog wil BPL Pensioen het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten.

Anders dan bij het uitsluitingsbeleid waarbij BPL Pensioen op voorhand niet belegt in ondernemingen, geldt voor engagement dat er wel belegt wordt in ondernemingen die ter discussie staan. BPL Pensioen heeft dan als aandeelhouder de mogelijkheid om het management aan te sporen het beleid of activiteiten te wijzigen.

Het BPL Pensioen engagementprogramma is op te splitsen in drie onderdelen:

Normatief engagement

Thema engagement

(PRI) collectieve engagement

Normatief engagement

De beginselen van het VN Global Compact (zie bijlage 1) vormen een minimaal uitgangspunt voor verantwoord ondernemen. Structurele schendingen van het VN Global Compact vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden.

Aan de hand van de vier hoofdthema's: mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie worden ondernemingen getoetst en op basis van portefeuilleposities geselecteerd voor engagement.

Belangrijke aandachtspunten bij het voeren van een dialoog zijn dat ondernemingen dienen te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van de beginselen van het VN Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het noodzakelijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden.

Thema engagement

Daarnaast gaat BPL Pensioen ook de dialoog aan over onderwerpen die gerelateerd zijn aan maatschappelijk verantwoord ondernemen, de rapportage daarvan en aan corporate governance gerelateerde onderwerpen. Dit met het doel de kansen en risico's van een onderneming beter in kaart te krijgen en met als doel het duurzame gedrag van ondernemingen te verbeteren en aandeelhouderswaarde op de langere termijn te creëren. Naast dat er aandacht wordt besteed aan sociale en goed bestuur thema's wordt er ook de nadruk gelegd op engagementtrajecten die goed passen binnen de speerpuntthema's Klimaat en Water.

PRI collectieve engagement

BPL Pensioen is ondertekenaar van de PRI. Binnen dit initiatief worden onder meer de collectieve engagement initiatieven aangeboden. BPL Pensioen kan op 3 manieren bijdragen aan collectieve engagement initiatieven, te weten:

1. Een rol als supporting investor binnen een collectief engagement,
2. Een rol als lead investor binnen een collectief engagement,
3. Als ondertekenaar van verklaringen, oproepen, et cetera.

In het hoofdstuk Collectief Engagement wordt er meer inzicht gegeven in collectieve dialogen gesteund door BPL Pensioen.

Voortgang op de individuele normatieve en thematische thema's wordt uitgebreid uiteengezet in de BPL Pensioen specifieke rapportage opgenomen als bijlages 3 en 4 in deze MVB rapportage.

6. Collectief engagement

BPL Pensioen is in samenwerking met zijn fiduciaire manager betrokken bij andere vormen van engagement. Met andere beleggers worden dan bijvoorbeeld de krachten gebundeld voor een collectief engagement. Deze dialogen zijn vaker gericht op sectoren, bepaalde onderwerpen (bijvoorbeeld CO₂-uitstoot) of overheden en andere regelgevende instanties.

6.1. Op deze wijze participeert BPL Pensioen (in)direct in de volgende collectieve initiatieven:

Carbon Disclosure Project

Gegevens over klimaatverandering vormen in toenemende mate een belangrijk element bij besluitvorming over investeringen. Betrouwbare, bruikbare en vergelijkbare klimaatgegevens spelen hierbij een essentiële rol. Daarom hecht BPL Pensioen belang aan het Carbon Disclosure Project (CDP). Dit project stuurt jaarlijks een vragenlijst uit naar ondernemingen waarin wordt gevraagd naar relevante informatie over de uitstoot van broeikasgassen, de voorbereiding op klimaatverandering, en corporate governance en de strategie om te reageren op klimaatproblematiek.

Gecoördineerd vanuit de *Principles for Responsible Investment* (PRI) ondersteunen investeerders jaarlijks via een collectief engagement de vragenlijst van het CDP. Hierbij wordt de vragenlijst extra onder de aandacht gebracht bij alle aangeschreven ondernemingen en benadrukken de investeerders het belang van betrouwbare gegevens voor het beleggingsproces. Op basis van de beschikbare gegevens stelt het CDP de Carbon Disclosure Leadership Index (CDLI) samen.

In afwachting van de nieuwe CDP onderzoeksgegevens worden voor dit collectief engagement momenteel geen werkzaamheden verricht.

6.2. BPL Pensioen is als supporting investor aangesloten bij onderstaande initiatieven:

1. PRI engagement: methaan uitstoot en risico's
2. RE100: gebruik van hernieuwbare energie
3. Climate Action 100+
4. Engagement met Europese technologiebedrijven omtrent hun uitstoot van broeikasgassen
5. Decarbonisatie initiatief van investeerders – update

PRI engagement: methaan uitstoot en risico's

Wereldwijd initiatief over de risico's verbonden aan de uitstoot van broeikasgas methaan door olie- en gasbedrijven en elektriciteitsbedrijven. Omdat het weglekken van methaan in alle fases van de aardgas waardeketen plaats kan vinden wordt het engagement gericht op zowel producenten van aardolie en -gas als distributeurs en elektriciteitsbedrijven. Het belangrijkste doel zal zijn om te leren wat ondernemingen doen om hun methaanemissies te meten en welke middelen kunnen worden ingezet om deze ongewenste uitstoot tot een minimum te beperken. Beleggers nemen zo kennis van de best practices omtrent het beperken van de methaanuitstoot en kunnen deze kennis delen met andere bedrijven. Bedrijven worden aangespoord om werk te maken van hun uitstoot van broeikasgassen. Deze engagement geeft invulling aan de ambitie van BPL Pensioen om als

betrokken aandeelhouder bedrijven te stimuleren om de uitstoot van broeikasgassen uit de eigen bedrijfsvoering terug te dringen.

RE100: gebruik van hernieuwbare energie

Bedrijven worden aangeschreven en opgeroepen om zich te committeren aan de verduurzaming van ingekochte energie. Het initiatief vraagt om te streven naar 100% gebruik van hernieuwbare energie per een af te spreken datum. Namens beleggers worden de grootste ondernemingen ter wereld aangesproken om zich aan het doel van RE100 te verbinden en daarmee een reductie van uitstoot te realiseren.

Het vervangen van energie uit fossiele bronnen door hernieuwbare energie leidt direct tot een lagere absolute uitstoot van broeikasgassen. Dit initiatief past daarmee bij de keuze van BPL Pensioen om de uitstoot van ondernemingen uit de eigen bedrijfsvoering te verminderen.

Climate Action 100+

Climate Action 100+ is een nieuw initiatief dat is opgericht door een diverse groep van investeerders om bedrijven met de grootste CO₂-uitstoot aan te sporen 1) de CO₂-uitstoot te verminderen, 2) transparanter te zijn over klimaatbeleid en -doelstellingen en 3) de governance op klimaatveranderingsvlak te verbeteren. Achmea IM heeft namens BPL Pensioen actief bijgedragen aan de ontwikkeling van het initiatief en zal in 2018 deelnemen aan dialogen met geselecteerde bedrijven.

Engagement met Europese technologiebedrijven omtrent hun uitstoot van broeikasgassen

Een van de belangrijkste oorzaken van temperatuurstijgingen is de uitstoot van broeikasgassen. De technologiesector is verantwoordelijk voor 2 tot 3% van de wereldwijde uitstoot. Echter, wordt deze sector vaak over het hoofd gezien bij engagement. Om deze reden koos de initiatiefnemer Arabesque Asset Management om engagementbrieven te sturen naar zes ondernemingen in de technologiesector, waaronder SAP SE, SimCorp SE en AMS. Deze brieven moedigen de ondernemingen aan om hun rapportage op gebied van uitstoot van broeikasgassen te verhogen en geven advies over de verbeteringen die nodig zijn. Uitgebreide rapportages over de uitstoot van broeikasgassen van een onderneming zijn van cruciaal belang om klimaatrisico's in te schatten. Gebrek aan bedrijfsinformatie leidt tot gaten in ESG-gegevens en -modellen, die vaak de ruggengraat vormen voor duurzame beleggingen. Dit is dan ook de reden geweest voor BPL Pensioen om deze engagementbrieven te steunen.

7. Corporate Governance en stemmen

Corporate governance, of goed ondernemingsbestuur, heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende actoren van een onderneming zoals de Raad van Bestuur (RvB), de Raad van Commissarissen (RvC), aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. BPL Pensioen belegt in aandelen van beursgenoteerde ondernemingen en heeft hierdoor aandeelhoudersrechten. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kan BPL Pensioen invloed uitoefenen op de onderneming. Bijvoorbeeld bij het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en het goedkeuren van het beloningsbeleid. Door deel te nemen aan de besluitvorming op een aandeelhoudersvergadering (stemmen) vervult BPL Pensioen actief de aandeelhoudersrechten.

7.1. BPL als betrokken aandeelhouder

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals pensioenfondsen een beleid moeten hebben ten aanzien van stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin wordt belegd. Daarbij wordt van de institutionele belegger verwacht dat er minstens eenmaal per jaar wordt aangegeven hoe invulling is gegeven aan het stembeleid.

Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de aandeelhoudersvergaderingen. In bijlage 2 vindt u de volledige tekst van de relevante bepalingen voor institutionele beleggers van de Nederlandse Corporate Governance code.

BPL Pensioen voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website www.bplpensioen.nl zijn de volgende documenten te vinden:

1. Stembeleid
2. Stemverslag van de voorgaande kwartalen en het afgelopen jaar
3. Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe gestemd is per aandeelhoudersvergadering

De BPL Pensioen aandelenportefeuilles zijn sterk internationaal georiënteerd. Het is daarom niet mogelijk om alle aandeelhoudersvergaderingen in persoon te bezoeken. Om het stemrecht toch volledig te benutten stemt BPL Pensioen op afstand via volmachten (proxy voting). BPL Pensioen maakt bij het uitoefenen van stemrechten gebruik van stemanalyses en stemadviezen van Institutional Shareholder Services (ISS). De uiteindelijke steminstructie is gebaseerd op criteria die BPL Pensioen heeft vastgelegd in zijn eigen stembeleid. De striktere criteria in het eigen

stembeleid leiden met name bij controversiële agendapunten en ten aanzien van beloningsbeleid tot een afwijking van de gangbare steminstructies van ISS.

7.2. Stemgedrag BPL Pensioen

Achtergrond

De eerste helft van het jaar is altijd een zeer drukke stemperiode. De meeste aandeelhoudersvergaderingen van ondernemingen in Europa, Japan en de Verenigde Staten vinden namelijk in de eerste helft van het jaar plaats. De wijze waarop aandeelhoudersvergaderingen werden gehouden verschilde dit jaar per land volgens de voor dat land geldende wet- en regelgeving. Amerikaanse en Duitse aandeelhoudersvergaderingen vonden veelal virtueel plaats, waar Nederlandse aandeelhoudersvergaderingen met name live werden gehouden (77%) of in hybride vorm (23%).

Aandeelhoudersvoorstellen

Waar in 2022 voor het eerst aandeelhoudersvoorstellen op agenda's kwamen die niet ESG-bevorderend waren, was er dit halfjaar een toename van dit soort voorstellen te zien. Dit speelde met name bij Amerikaanse ondernemingen. Het betrof onder andere het volgende type voorstellen:

- Klimaat, met als doel het verminderen van inzet op de klimaattransitie.
- Diversiteit, met als doel de 'gewone Amerikanen' niet gedupeerd te laten worden door diversiteitseisen.
- China, met als doel het beperken van ondernemingsactiviteiten in China.

Deze zogenoemde 'anti-ESG voorstellen' hebben weinig steun ontvangen van aandeelhouders en geen van deze voorstellen is aangenomen.

Aandeelhoudersvoorstellen Follow This Klimaat

Ontwikkelingen op het gebied van klimaat gerelateerde agenda items zijn niet eenduidig. Dit is goed terug te zien bij de aandeelhoudersvoorstellen die Follow This indiende bij grote olie- en gasondernemingen. Follow This en co-filende institutionele aandeelhouders vragen via dit voorstel de ondernemingen om scope-3 emissiereductiedoelstellingen op de middellange termijn op te stellen, die in lijn zijn met het Klimaatakkoord van Parijs. In onderstaande tabel staat bij welke ondernemingen Follow This in 2023 een aandeelhoudersvoorstel heeft ingediend en wat de resultaten in 2022 en 2023 waren.

TABEL 7.2.1 AANDEELHOUDERSVOORSTELLEN FOLLOW THIS 2023

Onderneming	Land van herkomst	Resultaat 2023	Resultaat 2022
BP	Verenigd Koninkrijk	17%	15%
Chevron	Verenigde Staten	10%	33%
Exxon	Verenigde staten	11%	28%
Shell	Verenigd Koninkrijk	20%	20%
TotalEnergies	Frankrijk	30%	-

Te zien is dat er een daling van steun is voor het aandeelhoudersvoorstel bij de twee Amerikaanse ondernemingen. De daling van steun bij Chevron en Exxon wordt deels veroorzaakt door de 'anti-ESG' wind die rond waait in de Verenigde Staten. Op allerlei platforms en op verschillende manieren spreken mensen (met name Republikeinen) zich uit tegen duurzaamheid en proberen diverse partijen te beïnvloeden. Hoe dit zich verder gaat ontwikkelen en welke gevolgen dit heeft op de lange termijn, is nog niet te voorspellen. Bij de andere ondernemingen is een stijging van steun te zien of in het geval van Shell het gelijk blijven van de steun.

De grote proxy advisors ISS en GlassLewis adviseerden op basis van hun eigen standaard stembeleid een 'tegen' stem met betrekking tot de aandeelhoudersvoorstellen van Follow This (m.u.v. TotalEnergies wat een adviserend voorstel was). Dit is zorgwekkend zeker gezien het gebrek aan actie bijvoorbeeld bij Chevron en Exxon. Veel aandeelhouders volgen namelijk bij het stemmen het standaard beleid van proxy advisors. Het advies van proxy advisors heeft daardoor grote impact. Wij zullen dit met de eigen proxy advisor, ISS, gaan bespreken. De 'anti-ESG beweging' richt zich ook op proxy advisors. Ze proberen de proxy advisors een bepaalde kant op te dwingen. ISS heeft in juni 2023 een statement gepubliceerd dat hun stemadvies apolitiek is. In het statement geeft ISS aan dat ze in de laatste maanden meerdere keren aangesproken zijn en dat ze aangemerkt zijn als 'woke-activisten' en sociale

ingenieurs. ISS merkt op dat zij ieder aandeelhoudersvoorstel onafhankelijk beoordeelt en zich niet laat beïnvloeden.

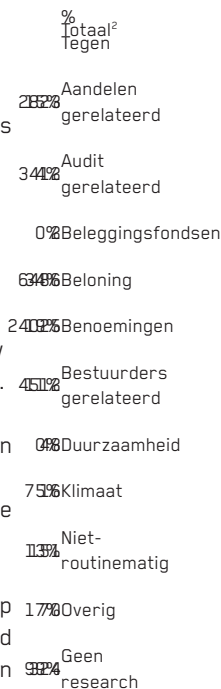
Voor de volledigheid, BPL Pensioen hanteert een op maat gemaakt stembeleid, waar ESG een belangrijke plaats in heeft, om die reden is er 'voor' de aandeelhoudersvoorstellen van Follow This gestemd waar van toepassing.

Een toename van klimaatactivisme bij aandeelhoudersvergaderingen

Klimaatactivisten eisen weer een prominente rol op tijdens aandeelhoudersvergaderingen van grote olie- en gasondernemingen, zoals Shell en TotalEnergies. Van demonstraties buiten de zaal tot de microfoons bezetten, iedere keer dezelfde vraag te stellen en zingen en scanderen tijdens de vergadering. Aandeelhouders gaven aan zich onveilig te voelen, evenals de bestuurders van de onderneming. Ondernemingen gaan intern de gang van zaken tijdens aandeelhoudersvergaderingen evalueren en bekijken of er actie ondernomen moet worden. De protestacties lijken contraproductief te werken, aangezien een inhoudelijk gesprek niet plaatsvindt en er toenemende weerstand is tegen de heftigheid van de acties. De boodschap lijkt onder te sneeuwen. Ondernemingen kunnen zich hier achter verschuilen en diverse partijen op 1 hoop vegen als 'activisten' waar geen gesprek mee mogelijk is. Wij zijn overtuigd dat het belangrijk is om het gesprek inhoudelijk aan te gaan en met diverse instrumenten de boodschap te ondersteunen, zoals door het stemmen en indienen van aandeelhoudersresoluties.

TABEL 7.2.2 MANAGEMENTVOORSTELLEN H1 2023

Managementvoorstellen¹

13198 Overname
gerelateerd

40992 Routine

1008 Sociaal

9924 Statuten
gerelateerd

1894 Strategische
transacties

- 1 Zie de bijlagen voor een verdere beschrijving van de type voorstellen.
- 2 Dit betreft het totaal voor en tegen stemmen.

TABEL 7.2.3 REGIONALE VERDELING H1 2023

Andal

50 Australia

15 Austria

1 Bahamas

44 Belgium

45 Bermuda

237 Canada

37 Cayman
Islands

1 Curacao

1 Cyprus

37 Denmark

1 Faroe
Islands

39 Finland

107 France

119 Germany

1 Gibraltar

5 Guernsey

26 Hong
Kong

30 Ireland

Isle
of
Man

93 Israel

63 Italy

831 Japan

10 Jersey

20 Luxembourg

4 Malta

2 Marshall
Is

75 Netherlands

7 New
Zealand

42 Norway

3 Poland

11 Portugal

4 Puerto
Rico

58 Singapore

48 Spain

132 Sweden

81 Switzerland

1 Thailand

1.851 USA

172 United
Kingdom

Virgin
Is
(UK)

BPL Pensioen stemde in de tweede helft van 2022 voor **4.307 vergaderingen** op **51.750 agendapunten**. Er wordt niet altijd met het management van de onderneming meegestemd. Er is **22% tegen het management gestemd**. Zie onderstaande tabel voor een overzicht van de managementvoorstellen en de regionale verdeling van vergaderingen over H1 2023.

De meeste voorstellen betroffen (her)benoemingen. Relatief gezien is het % 'tegen' stemmen het hoogst bij beloningen en klimaat. De tegenstemmen bij beloningen betrof met name beloningsstructuren die als excessief, onvoldoende toegelicht en niet transparant genoeg beoordeeld worden, of waar een link met de prestaties van de onderneming ontbreekt. Dit kwam zowel terug in beloningsbeleid als beloningsverslagen. De tegenstemmen bij klimaat zagen op klimaattransitieplannen van de onderneming die niet aan onze eisen voldeden.

Het BPL stembeleid is op de website te vinden en wordt doorlopend geactualiseerd op basis van wereldwijde trends op het gebied van corporate governance, ons stemgedrag bij controversiële agendapunten en overige actualiteiten. Voordat een definitieve stem wordt uitgebracht, besteden we extra aandacht aan controversiële agendapunten. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt.

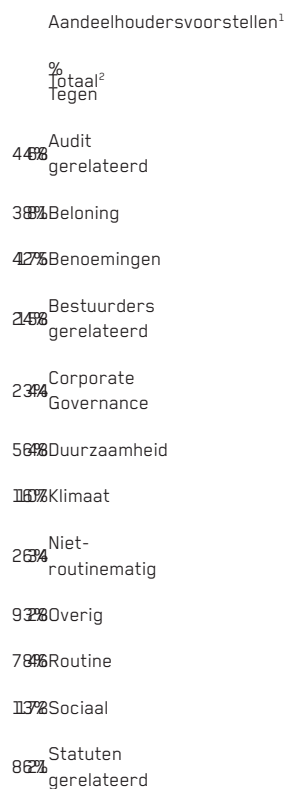
7.3. Agenderingsrecht aandeelhouders

Op aandeelhoudersvergaderingen kunnen aandeelhouders een voorstel agenderen, mits wordt voldaan aan de

voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. Deze aandeelhoudersresoluties kunnen betrekking hebben op de thema's klimaat, biodiversiteit, gezondheid, arbeidsrechten, mensenrechten of goed bestuur enzovoort. In het afgelopen halfjaar hebben wij **982 aandeelhoudersresoluties** beoordeeld en onze stem uitgebracht. In onderstaande tabel staat een overzicht opgenomen van het aantal aandeelhoudersvoorstellen verdeeld per thema.

Wij toetsen de afzonderlijke aandeelhoudersvoorstellen op inhoud, wenselijkheid, werkbaarheid en effect. Wij zullen niet in alle gevallen voor een aandeelhoudersresolutie stemmen, ook al past deze binnen onze speerpuntthema's. Wanneer een aandeelhoudersvoorstel onvoldoende is onderbouwd, te voorschrijvend is of onevenredig belastend zullen wij tegen stemmen. In onderstaande tabel staat aangegeven hoe er is gestemd op de aandeelhoudersresoluties per thema. Veel van de niet-ESG bevorderende aandeelhoudersvoorstellen zijn gecategoriseerd onder 'duurzaamheid' en 'overig'.

TABEL 7.3.1 AANDEELHOUDERSVOORSTELLEN H1 2023

- 1 Zie de bijlagen voor een verdere beschrijving van de type voorstellen.
- 2 Dit betreft het totaal voor en tegen stemmen.

Aandeelhoudersresoluties

Klimaat

Kraft Heinz

Mercy Investment Services heeft een aandeelhoudersvoorstel ingediend op de aandeelhoudersvergadering van The Kraft Heinz Company (Kraft Heinz). De onderneming wordt gevraagd om te rapporteren over watergerelateerde risico's. Er wordt specifiek gevraagd om te rapporteren over haar totale

blootstelling aan waterrisico's, inclusief de toeleveringsketen, met behulp van kwantitatieve indicatoren indien deze beschikbaar zijn. Dit houdt in dat Kraft Heinz waterrisico's dient te identificeren, evenals beleid moet opstellen en mitigerende maatregelen moet nemen om deze risico's te verminderen.

Kraft Heinz geeft zelf aan dat het voldoende rapporteert en benadrukt dat de bestaande strategie zich richt op waterrisico's in de directe activiteiten, maar ook in de waardeketen. In het ESG-rapport beschrijft Kraft Heinz hoe het een waterrisicobeoordeling heeft uitgevoerd op de productiefaciliteiten en geeft het informatie welke van de productiefaciliteiten zich in gebieden met watertekorten bevinden. De onderneming heeft tijdgebonden doelen om de totale intensiteit van het watergebruik in gebieden met watertekorten te verminderen. De onderneming maakt de voortgang van deze doelen bekend. Het bedrijf heeft zich ook gecommitteerd aan het 'CEO Water Mandate', dat de eis bevat om de voortgang op zes gebieden met betrekking tot waterbeheer openbaar te maken. De richtlijnen voor leveranciers bevatten verwachtingen voor leveranciers om het waterverbruik bij te houden.

Over het algemeen lijkt Kraft Heinz voldoende vooruitgang te boeken bij het aanpakken van waterrisico's en geeft het voldoende informatie in haar rapportages. Aandeelhouders hebben wel baat bij het gevraagde rapport, omdat het extra informatie geeft over de waterrisico's en mitigerende maatregelen voor specifiek de toeleveringsketen. Hierdoor wordt waterrisico in de gehele waardeketen meegenomen. Bovendien zou transparantie Kraft Heinz in staat stellen watergerelateerde risico's beter te beheeren en de inzet van de onderneming af te stemmen op duurzame langetermijnwaardecreatie. Om deze reden heeft BPL Pensioen VOOR het voorstel gestemd. Van de aandeelhouders heeft 7,8% VOOR het voorstel gestemd, het voorstel is hiermee afgewezen. Het voorstel stond voor het eerst op de agenda.

Equinor

WWF en Greenpeace hebben het volgende voorstel ingediend: "Equinor identificeert en beheert risico's en mogelijkheden met betrekking tot het klimaat en integreert deze in de strategie van de onderneming. Equinor stelt doelen en implementeert maatregelen om de uitstoot van broeikasgassen op korte en lange termijn te verminderen, in lijn met de doelstelling om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 °C, en rapporteert aan aandeelhouders over de voortgang ten opzichte van deze doelen. Doelen en maatregelen omvatten de hele toeleveringsketen (scope 1, 2 en 3) en houden een absolute vermindering in van de uitstoot van broeikasgassen." Equinor geeft als reactie op het voorstel dat de laatste 12 maanden hebben getoond hoe belangrijk energie voor de maatschappij is. Equinor meent dat zij zich in een goede positie bevindt om de markt te voorzien van de broodnodige energie en tegelijkertijd de uitstoot van haar activiteiten te verminderen en te investeren in de noodzakelijke systemische verandering naar net-zero. Ook verwijst Equinor naar haar klimaattransitieplan die in 2022

97% ‘voor’ stemmen behaalde. Het transitieplan van de onderneming is momenteel alleen voor scopes 1 en 2 afgestemd op een 1,5°C-pad.

Er was een daling te zien in de uitstoot van 2019-2021, maar het is goed mogelijk dat deze constante daling in absolute cijfers in de toekomst niet zal aanhouden, aangezien Equinor verwacht dat de olie- en gasproductie in de periode 2021-2026 zal toenemen. Dit kan leiden tot meer emissies door het gebruik van verkochte producten. Equinor heeft toegezegd in 2050 net-zero te zijn en de middellange termijn doelen af te stemmen op het 1,5°C-traject. De onderneming maakt echter niet duidelijk wat de groeiprognoze voor de productie is en hoe het de exploratie en productie van fossiele brandstoffen naar beneden wil brengen, om in lijn te zijn met de aanbevelingen van het International Energy Agency.

De indieners uiten terechte zorgen over het klimaattransitieplan van de onderneming. Het vaststellen van broeikasgasemissiereductiedoelstellingen voor scopes 1, 2 en 3, die zijn afgestemd op een 1,5°C-scenario, zou het transitieplan geloofwaardiger maken.

BPL Pensioen heeft ‘voor’ het voorstel gestemd, aangezien het voorstel gericht is op het verder versterken van het huidige klimaattransitieplan, met name in de oproep tot absolute reductiedoelstellingen en het terugschroeven van de exploratie van fossiele brandstoffen. Het voorstel ontving 3,6% ‘voor-stemmen’ en is hiermee niet aangenomen.

Tijdens de vergadering van Equinor werden ook diverse aandeelhoudersvoorstellen ingediend die als te voorschrijvend worden beschouwd en niet in het belang van de onderneming en haar stakeholders. BPL Pensioen heeft dan ook ‘tegen’ de volgende voorstellen gestemd:

- Verbied het gebruik van glasvezelrotorbladen in alle nieuwe windparken, beloof bestaande waterkrachtprojecten op te kopen en doe onderzoek naar andere energiebronnen zoals thorium.
- Alle exploratie- en booractiviteiten tegen 2025 stopzetten en financiële en technische bijstand verlenen voor het herstel en de ontwikkeling van de Oekraïense energie-infrastructuur.
- Alle plannen voor activiteiten in de Barentszee beëindigen, de investeringen in hernieuwbare energie/een koolstofarme oplossing opvoeren tot 50 procent in 2025, CCS implementeren voor Melkoya en investeren in de wederopbouw van Oekraïne.

Deze voorstellen behaalden geen van allen meer dan 0,4% van de stemmen.

Follow This

Follow This en co-filende institutionele aandeelhouders hebben bij meerdere olie- en gasondernemingen een aandeelhoudersvoorstel ingediend. Via dit voorstel worden de ondernemingen gevraagd om scope-3 emissiereducties op de middellange termijn op te stellen. In onderstaande tabel staat

bij welke ondernemingen Follow This een aandeelhoudersvoorstel heeft ingediend en wat de resultaten in 2022 en 2023 waren.

TABEL 7.3.2 AANDEELHOUDERSVOORSTELLEN FOLLOW THIS 2023

Onderneming	Land van herkomst	Resultaat 2023	Resultaat 2022
BP	Verenigd Koninkrijk	17%	15%
Chevron	Verenigde Staten	10%	33%
Exxon	Verenigde staten	11%	28%
Shell	Verenigd Koninkrijk	20%	20%
TotalEnergies	Frankrijk	30%	-

De daling van steun bij Chevron en Exxon wordt deels veroorzaakt door de ‘anti-ESG’ wind die rondgaat in de Verenigde Staten. Op allerlei platforms en op verschillende manieren spreken Republikeinen zich uit tegen duurzaamheid en proberen diverse partijen te beïnvloeden. Hoe dit zich verder gaat ontwikkelen en welke gevolgen dit heeft op de lange termijn, is nog niet te voorspellen.

Nadat vorig jaar het aandeelhoudersvoorstel bij TotalEnergies door de onderneming geblokkeerd was wegens juridische gronden is er voor gekozen om het aandeelhoudersvoorstel dit jaar als adviserend op te stellen. Dit heeft ervoor gezorgd dat het aandeelhoudersvoorstel daadwerkelijk op de agenda is gekomen van de aandeelhoudersvergadering. Ook adviseerden proxy advisors om ‘voor’ dit voorstel bij TotalEnergies te stemmen waardoor er veel steun voor het voorstel was. Helaas heeft het voorstel geen meerderheid behaald maar de onderneming zal wel met een inhoudelijke reactie moeten komen.

BPL Pensioen heeft, waar van toepassing, ‘voor’ de resoluties van Follow This gestemd.

Arbeidsnormen

Uber

Achmea IM heeft een aandeelhoudersresolutie ingediend bij Uber Technologies, Inc. (Uber), waarin het vraagt naar een onafhankelijke audit door een derde partij naar de gezondheid en veiligheid van chauffeurs. Het rapport moet openbaar worden gemaakt op de website van Uber.

De resolutie ligt inhoudelijk in het verlengde van de lopende normatieve dialoog met Uber over de gezondheid en veiligheid van haar werknemers in de Verenigde Staten. Uber ligt in de Verenigde Staten onder vuur omdat de onderneming haar chauffeurs onvoldoende bescherming biedt door hen als zelfstandigen in plaats van werknemers te classificeren. De onderneming is hierover in diverse rechtszaken met

Amerikaanse autoriteiten verweekeld. Uber heeft haar beleid in de dialoog met ISS ESG altijd verdedigd, maar heeft geen maatregelen genomen in lijn met verwachtingen van aandeelhouders, waaronder het laten uitvoeren van een onafhankelijke evaluatie van haar beleid ten aanzien van de gezondheid en veiligheid van haar chauffeurs en bezorgers.

Uber geeft als reactie dat het voorstel onnodig is omdat Uber al uitgebreid rapporteert over zijn doelen en prestaties. Echter deze rapportages zijn alleen gericht op de Verenigde Staten en nemen veel zaken, zoals verkeersongevallen en sociale onveiligheid, niet mee.

BPL Pensioen heeft VOOR de resolutie gestemd. Aandeelhouders hebben baat bij meer transparantie, ook om het veiligheidsbeleid van de onderneming beter te begrijpen en te beoordelen. Daarbij is het tevens passend binnen de escalatiestrategie om het voorstel te steunen. Van de aandeelhouders heeft 9,9% VOOR het voorstel gestemd, het voorstel is hiermee afgewezen. Het voorstel stond voor het eerst op de agenda.

Starbucks

De indiener van het voorstel vraagt Starbucks om een beoordeling te laten doen door een derde partij van haar beleid en uitvoering op het gebied van mensenrechten, vrijheid van vereniging en collectieve onderhandelingen. In het voorstel wordt gevraagd om een beoordeling van alle Starbucks-winkels die eigendom zijn van de onderneming en winkels met een licentie. Volgens het jaarverslag vertegenwoordigen deze winkels de overgrote meerderheid van Starbucks winkels.

Het voorstel benadrukt dat werknemers van Starbucks hebben gemeld dat de onderneming het recht op vrijheid van vereniging en collectieve onderhandelingen heeft geschonden. Ook wordt er verwezen naar het feit dat het National Labor Relations Board (NLRB) beweringen over schendingen van arbeidsrechten gegrond hebben bevonden. Volgens berichtgeving begin december 2022 hebben werknemers van meer dan 330 Starbucks-winkels gestemd voor vakbondsvorming, waarvan 268 hier positief op hebben gestemd. Winkels met een vakbond vertegenwoordigen echter slechts 3 procent van de vestigingen van de onderneming in de Verenigde Staten.

Volgens een Global Human Rights Statement van Starbucks, die gebaseerd is op een aantal internationale normen, hebben werknemers recht op vrijheid van vereniging en collectieve onderhandelingen. Starbucks voorziet aandeelhouders van informatie over de voordelen die de onderneming werknemers biedt, de acties die de onderneming toelaatbaar acht of die het in strijd acht met zijn beleid, en perspectieven op de standpunten en acties van het NLRB. De onderneming heeft de risico's van vakbonden besproken in zijn jaarverslag en tijdens een earnings call.

Er zijn geloofwaardige redenen om de verschillende beschuldigingen van het NLRB, Starbucks en Workers United te ondersteunen. Hoewel er verschillende kwesties zijn

opgelost, zijn veel beschuldigingen van wangedrag en mogelijke beleidswijzigingen nog lopende. De voorgestelde beoordeling door een derde partij zou aandeelhouders ten goede komen, doordat het ruis wegneemt en hen helpt bij het evalueren van de manier waarop de onderneming omgaat met de risico's die hiermee samenhangen. Daarbij voert het pensioenfonds een zelfde soort normatieve dialoog met Starbucks.

Om bovenstaande redenen heeft BPL Pensioen voor het aandeelhoudersvoorstel gestemd. Het was de eerste keer dat dit voorstel op de agenda stond. Het voorstel is met 52% van de stemmen aangenomen. Starbucks zal de voorstel daarmee moeten uitvoeren.

Gezondheid

Abbvie

Bij Abbvie heeft Achmea IM op de aandeelhoudersvergadering van 2023 een resolutie mede-ingediend over het gebruik van zogenaamde secundaire en tertiaire patenten. Dit zijn patenten die worden ingediend na het aflopen van een eerst patent. Hierdoor houdt een farmaceut voor zeer lange tijd een monopolie op een medicijn, waardoor de prijzen zeer hoog blijven en de toegankelijkheid onder druk staat. Zo heeft Abbvie voor haar medicijn Humira (ontstekingsremmer) 130 patenten geregistreerd. De resolutie roept de onderneming op om transparant te zijn of en hoe maatschappelijke impact wordt meegewogen bij de besluitvorming voor het indienen van secundaire en tertiaire patenten.

Abbvie stelde dat de resolutie onnodig was, omdat uit bestaande publicaties blijkt dat de Raad van Bestuur al goed toezicht houdt en dat de onderneming zich inzet om ethisch te handelen. Abbvie gaf verder aan dat ethische besluitvorming zich uitstrekt tot de bescherming van haar intellectuele eigendom. In het bijzonder geeft de onderneming aan dat het proces rondom patenten jaren kan duren, dat de relevantie van een patent niet bekend is tot het product volledig ontwikkeld is en dat elke bijkomende transparantie de concurrentiebelangen van AbbVie zou kunnen bedreigen.

BPL Pensioen heeft VOOR de resolutie gestemd. Aandeelhouders hebben baat bij meer transparantie over de processen en toezichtmechanismen van de onderneming. De resolutie heeft 31% van de stemmen gekregen. Hiermee is het voorstel afgewezen.

Sociaal

McDonald's

Het aandeelhoudersvoorstel verzoekt om een wereldwijd politiek transparantierapport te publiceren, inclusief transparantie over niet-Amerikaanse politieke betrokkenheid, beleidsbeïnvloeding, lobby activiteiten, wetenschappelijk onderzoek en liefdadigheidsbijdragen. Transparantie toont aan of de politieke betrokkenheid van de onderneming in overeenstemming is met de openbare verklaringen en waarden.

McDonald's publiceert informatie op haar website over de politieke betrokkenheid en lobby activiteiten in de Verenigde Staten. Er wordt echter geen informatie gepubliceerd over haar politieke bijdragen buiten de Verenigde Staten. Ook maakt McDonald's geen lidmaatschappen van wereldwijde handelsverenigingen openbaar. McDonald's heeft in het verleden te maken gehad met enige kritiek van verschillende belanghebbenden met betrekking tot politieke invloed en lobby activiteiten. Een vrijwillig wereldwijd transparantierapport zou het leiderschap van McDonald's op het gebied van politieke transparantie en corruptiebestrijding aantonen.

Hoewel de openbaarmaking van lobby activiteiten en politieke bijdragen sterk afhankelijk is van de wet- en regelgeving in verschillende rechtsgebieden, zouden aandeelhouders toch baat hebben bij transparantie over politieke due diligence. Deze aanvullende informatie zou aandeelhouders in staat stellen om de uitgebreide politieke activiteiten van de onderneming, de relatieve risico's en voordelen en de manier waarop deze door de onderneming worden beheerd, te evalueren.

Om deze reden heeft BPL Pensioen voor het aandeelhoudersvoorstel gestemd. Van de aandeelhouders heeft 18% 'voor' het aandeelhoudersvoorstel gestemd. Het voorstel is daarmee niet aangenomen. Dit is de tweede keer dat dit aandeelhoudersvoorstel bij McDonald's op de agenda stond, in 2022 ontving het voorstel 12,6% van de 'voor' stemmen.

Coca-Cola

Clean Yield Asset Management vraagt de onderneming in het aandeelhoudersvoorstel om een rapport op te stellen waarin de openbaar gemaakte standpunten van Coca-Cola worden vergeleken met de standpunten van organisaties en politieke kandidaten, die de onderneming via politieke bijdragen financiert. Het beleid van Coca-Cola is samengevat op de webpagina over publiek beleid en politieke betrokkenheid. De onderneming heeft op dit moment bijdragen aan federale en staatsverkiezingskandidaten stopgezet en de onderneming maakt lidmaatschappen van handelsgroepen en sociale bijdragen openbaar.

Ondanks de transparantie bij politieke betrokkenheid van Coca-Cola en het stopzetten van alle politieke donaties, heeft de onderneming nog risico's in verband met het financieren van organisaties die standpunten innemen die tegenstrijdig zijn met die van Coca-Cola. Coca-Cola heeft negatieve media-aandacht gekregen in verband met de kieswet in Georgia. Dergelijke negatieve aandacht kan het publieke imago en de merkreputatie van de onderneming schaden. Hoewel de onderneming zegt dat het voor ligt op zijn concurrenten volgens de CPA-Zicklin Index, houdt de Index geen rekening met overeenkomsten tussen politieke bijdragen en eigen waarden.

Daarom heeft BPL Pensioen 'voor' het aandeelhoudersvoorstel gestemd. In totaal ontving het voorstel 28,8% steun van aandeelhouders. Het voorstel stond voor de eerste keer op de agenda en heeft direct al veel steun vergaard. De onderneming

zal met een goede inhoudelijke reactie moeten komen hoe zij omgaan met het verzoek en de grote steun van aandeelhouders.

7.4. Corporate Governance ontwikkelingen

Evaluatie aandeelhoudersseizoen Nederland 2023

Grote meerderheid van de aandeelhoudersvergaderingen vond live plaats

Ongeveer 77% van de beursgenoteerde ondernemingen hield een volledig fysieke vergadering. De overige 23% van de ondernemingen hield een hybride vergadering. Bij een deel van deze hybride vergaderingen hadden aandeelhouders de mogelijkheid om virtueel te stemmen en vragen te stellen tijdens de vergadering (62%). Dit wordt gezien als best practice omdat op deze wijze de aandeelhoudersrechten bij een hybride vergadering gewaarborgd worden. Bij de overige hybride vergaderingen hadden aandeelhouders wel de mogelijkheid om virtueel vragen te stellen maar niet om te stemmen. Wij zijn voorstander van hybride vergaderingen waar de aandeelhoudersrechten gewaarborgd zijn, dit geeft veel aandeelhouders de mogelijkheid om de vergaderingen live dan wel virtueel te bezoeken en om vragen te stellen. In Nederland wordt er nog gewerkt aan regelgeving omtrent virtuele vergaderingen.

Meerdere vergaderingen werden verstoord door activistische beleggers

De aandeelhoudersvergaderingen van Ahold Delhaize, BAM Groep, AkzoNovel, Stellantis, ING Groep, Unilever en Shell werden bezocht door klimaatactivisten. Bij de vergaderingen stelden de klimaatactivisten continu dezelfde vraag: committeert de onderneming zich aan het terugbrengen van de totale CO₂-voetafdruk (inclusief scope 3) met ten minste 45% in 2030 ten opzichte van het niveau van 2019, zoals aangegeven door de Nederlandse rechter in de klimaatzaak Shell/Friends of the Earth Nederland uit 2021. Hier wilden ze alleen een ja of nee antwoord op hebben. Bij de jaarvergadering van ING en Shell waren er ook klimaatactivisten van de groep Extinction Rebellion. Er waren activisten bij de vergadering van Shell die het podium wilden bestormen waar de bestuursleden zaten. De beveiliging hield hen tegen en heeft hen uit het pand gezet. De diverse acties hebben geleid tot verstoringen van de vergaderingen maar niet tot een inhoudelijke discussie. De opzet van aandeelhoudersvergaderingen wordt als gevolg van de acties opnieuw besproken. Zo te zien werken de acties contraproductief aangezien er geen inhoudelijke discussie plaatsvindt en de acties soms tot een negatief beeld van de actievoerders leidt. Ondernemingen kunnen zich hierachter verschuilen. In het verleden kwamen er ook stakeholders naar jaarvergaderingen maar het doel lijkt tegenwoordig te zijn om de vergadering te verstoren. Een beter georganiseerde dialoog tussen ondernemingen met stakeholders kan dit mogelijk voorkomen. Belgische vakbonden protesteerden ook bij de jaarvergadering van Ahold Delhaize. Zij protesteerden tegen de voorgenomen verkoop van 128 Delhaize-winkels. Meerdere aandeelhouders hebben aangegeven zich niet veilig te voelen door de intensiteit van de acties.

Er was een afname in het aantal betwiste managementbesluiten

Dit jaar stonden er bij de Nederlandse aandeelhoudersvergaderingen 1022 managementvoorstellen geagendeerd. Van deze voorstellen werden er 2 voor de vergadering teruggetrokken. 27 managementvoorstellen kregen meer dan 20% 'tegen' stemmen. Dit is een daling van 55% ten opzichte van 2022 (61 voorstellen). Dit kan mogelijk een gevolg zijn van de dialogen die voor de aandeelhoudersvergaderingen met ondernemingen worden gehouden en dat de ondernemingen meer rekening houden met de institutionele stemrichtlijnen wanneer ze een voorstel agenderen. Van de voorstellen met meer dan 20% tegenstemmen was 41% beloning gerelateerd. Dit is een kleine stijging ten opzichte van 2022 (39%). De bevoegdheid om nieuwe aandelen uit te geven en om voorkeursrechten uit te sluiten vertegenwoordigen het op één na grootste deel van de controversiële besluiten (30%), gevolgd door (her)verkiezingen van commissarissen (22%). Dit laatste hangt vaak samen met onvrede over het beloningsbeleid/beloningsverslag waar de raad van commissarissen verantwoordelijk voor wordt gehouden. Vorig jaar werd voor het eerst gezien dat een toenemend aantal institutionele investeerders bestuursleden en commissarissen verantwoordelijk houden voor het resultaat, de governance, beloning en/of duurzaamheidsactiviteiten. Dit leidde tot een toename in tegenstemmen tegen herbenoemingen. Dit is een trend die dit jaar voortzet en wereldwijd wordt gezien.

In totaal werden 6 managementvoorstellen weggestemd. Zie de tabel hieronder.

TABEL 7.4.1 OVERZICHT AFGEKEURDE MANAGEMENTVOORSTELLEN¹

Onderneming	Onderwerp	Resultaat stemming
Philips	Decharge Raad van Bestuur	76,4% Tegen
BESI	Beloningsverslag	74,3% Tegen
NSI	Uitgiftebevoegdheid nieuwe aandelen, tweede tranche van 10%	65,9% Tegen
NSI	Buiten toepassing verklaring voorkeursrechten tweede tranche van 10% aandelenemissie	65,7% Tegen
Universal Music Group	Herbenoeming RvC list Anna Jones (ook voorzitter van de beloningscommissie)	59,1% Tegen
Unilever	Beloningsverslag	58% Tegen
TomTom	Beloningsbeleid raad van Bestuur	25,8% Tegen (75% Voor stemmen benodigd in Nederland)

¹ Er wordt niet noodzakelijkerwijs in deze ondernemingen belegd

Gelijke steun voor aandeelhoudersvoorstel bij Shell

Net als vorig jaar was er 1 aandeelhoudersvoorstel bij Shell, namelijk het aandeelhoudersvoorstel van Follow This.. De steun voor dit voorstel bleef gelijk rond de 20%. Meerdere institutionele beleggers zijn het afgelopen jaar uit Shell gestapt, dit heeft gelukkig niet geleid tot een grote afname van steun voor het aandeelhoudersvoorstel.

Meer actie Raad van Commissarissen bij 'afgekeurd' beloningsbeleid

Waar vorig jaar geconcludeerd moest worden dat er weinig actie werd ondernomen door raden van commissarissen bij een afgekeurd beloningsbeleid, was er dit jaar een verbetering te zien. Sinds 2020 werd ieder jaar het voorgestelde beloningsbeleid van BE Semiconductor Industries (BSI), Flow Traders en Ctac door aandeelhouders weggestemd. Dit jaar behaalden alle drie de ondernemingen het benodigde aantal 'Voor' stemmen van 75%. De ondernemingen hebben uitgebreid overleg gehad voor de aandeelhoudersvergaderingen met betrokkenen. Dit heeft ertoe geleid dat er een aangepast beloningsbeleid werd voorgesteld wat goedgekeurd werd op de vergadering. De gesprekken hebben daadwerkelijk tot wijzigingen geleid wat een mooi voorbeeld is van waar engagement toe kan leiden.

Het beloningsverslag van BSI (gebaseerd op het oude beloningsbeleid) is tijdens de aandeelhoudersvergadering afgekeurd door de aandeelhouders. Bij Unilever uitten tegenstemmen onvrede over de ruime beloning voor de nieuwe CEO Hein Schumacher. Unilever zal binnen zes maanden na de aandeelhoudersvergadering een nadere verklaring publiceren met de uitkomst van de gesprekken met aandeelhouders, waaronder eventuele acties die naar aanleiding daarvan zijn ondernomen.

Weinig vooruitgang bij ondernemingen op onderwerpen in de Speerpuntenbrief van Eumedion

De in oktober verstuurde [Speerpuntenbrief](#) van Eumedion vermeldde de volgende speerpunten:

- Biodiversiteit
- Transparantie op het gebied van mensenrechten

Voortbordurend op het onderwerp transparantie rondom klimaat was transparantie rondom biodiversiteit als speerpunt benoemd. Ondernemingen werden gevraagd om afhankelijkheden en impact van de onderneming op biodiversiteit en kwetsbare ecosystemen te identificeren, meten en beoordelen, inclusief de waardeketen. Wanneer de afhankelijkheid/impact materieel zou zijn dient de onderneming haar beleid te publiceren met informatie over hoe zij de negatieve impact wil mitigeren of hoe zij positieve impact wil creëren. Analyse van de jaarverslagen over 2022 laat zien dat er weinig gestructureerde aandacht is voor informatie gerelateerd aan biodiversiteit. De meeste ondernemingen zijn nog in de begin fase om het onderwerp

meer inhoudelijk te onderzoeken en beoordelen. Bij enkele ondernemingen wordt er informatie verstrekt over sub-thema's die verband houden met biodiversiteit zoals verantwoord landgebruik, waterverbruik en (gevaarlijk) afval. Dit is met name bij ondernemingen die afhankelijk zijn van grondstoffen of industriële processen. Ahold Delhaize is een voorbeeld van een onderneming die op sub-thema niveau rapporteert. Een overkoepelende aanpak met betrekking tot biodiversiteit ontbreekt.

Weinig ondernemingen identificeren en rapporteren expliciet over risico's en afhankelijkheden in verband met het verlies aan biodiversiteit. Veel ondernemingen wezen er op dat er nog geen kaders zijn. Er is ook terughoudendheid om zich aan te sluiten bij sectorinitiatieven omdat er nog te weinig bekend is over methoden en rapportage.

Bij veel ondernemingen wordt biodiversiteit nu wel genoemd in het jaarverslag in het kader van de materialiteitsbeoordeling. Maar biodiversiteit wordt veelal als niet-materieel bestempeld voor rapportagedoeleinden. Dit zou erop wijzen dat biodiversiteit voor veel Nederlandse beursgenoteerde bedrijven geen materieel onderwerp is. Conclusie is dat hoewel het bewustzijn rond de thema's biodiversiteit en de bescherming van ecosystemen snel toeneemt onder Nederlandse ondernemingen zijn de ondernemingen nog in het beginstadium van de verzoeken in de Speerpuntenbrief. Of de ondernemingen klaar zijn voor de komende rapportageverplichtingen is nog de vraag. De meest recente versie van de 'European Sustainability Reporting Standards' lijkt de rapportageverplichtingen van ondernemingen te verlichten. De standaarden zijn een nadere invulling van de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) die grote ondernemingen verplicht om transparanter te rapporteren over de impact van hun beleid en activiteiten op mens en milieu. In de recentste versie staat opgenomen dat rapportage over de 'Principle adverse impact' indicatoren (pai's) niet verplicht is als zij niet materieel zijn voor de activiteiten van de onderneming. De onderneming mag de materialiteitsanalyse zelf maken. Meerdere partijen (Pensioenfederatie, Dufas) hebben aangegeven niet blij te zijn met deze ontwikkeling en zullen hun reactie indienen. De definitieve versie van de Europese Commissie gaat vervolgens naar het Europees Parlement en de lidstaten.

Het andere speerpunt in de brief was een herhaling van de oproep aan ondernemingen om te rapporteren over de effectiviteit van hun procedures en maatregelen om mensenrechten in de gehele waardeketen te waarborgen. Het verzoek om meer transparantie sluit aan bij de ontwikkelingen in wet- en regelgeving waaronder de Corporate Sustainability Due Diligence Directive. De analyse van de jaarverslagen over 2022 laat vooruitgang zien in de zin dat ondernemingen steeds actiever worden met betrekking tot het verbeteren van de ESG due diligence processen. Maar er is nog geen significante verbetering in de transparantie over de effecten van due diligence procedures. Als gevolg van de komende verplichtingen op grond van de CSRD zijn ondernemingen hun screening van leveranciers aan het her-evalueren en herzien

evenals de periodieke due diligence procedures. Ook wordt er diepgaander in de keten gekeken. Meerdere ondernemingen hebben structurele wijzigingen aangekondigd wat betreft hun 'third-party risk management' systemen wat tot beter inzicht, data en transparantie zou moeten leiden. De mensenrechtenrapportage van ABN AMRO Bank is een goed voorbeeld van een constant verbeterende rapportage. Naar aanleiding van het punt mensenrechten is er met meerdere ondernemingen ook gesproken over hun (nog aanwezige) activiteiten in Rusland.

Toegenomen transparantie rondom het onderwerp belasting

In mei 2022 heeft de ondernemingsorganisatie VNO-NCW de 'Dutch Tax Governance Code' gepubliceerd. Meer dan 40 Nederlandse ondernemingen onderschreven toen al de code. Het doel van de code is om de transparantie te vergroten over de fiscale positie van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen en het opbouwen van het publiek vertrouwen in het Nederlandse belastingstelsel en de ondernemingen. Mede dankzij de code was er toegenomen transparantie van de ondernemingen over het belastingbeleid, belastingprincipes, governance op dit gebied en de ondernemingsstructuur. Bijna alle Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben verklaard dat zij niet zogenaamde 'tax-havens' gebruiken voor belastingontwijking. Wanneer ze entiteiten hebben in zogenaamde 'tax-havens' is dat voor substantiële en commerciële redenen. Er is een kleine toename van het aantal ondernemingen die details hebben gerapporteerd over de belastingen die ze betaald hebben in landen waar zij activiteiten hebben. Het zogenaamde 'country-by-country tax report'. Teleurstellend is dat nog niet alle ondernemingen de 'Dutch Tax Governance Code' hebben ondertekend. Uit de gesprekken met ondernemingen volgde dat niet alle ondernemingen op de hoogte waren van de Code en nooit waren benaderd door het VNO-NCW om de Code te onderschrijven. Ook zagen enkele ondernemingen er de toegevoegde waarde niet van in. Eumedion heeft aangegeven de bevindingen te gaan bespreken met de VNO-NCW en haar leden.

Stijgende genderdiversiteit in raden van commissarissen

In 2023 was er een verdere toename van de genderdiversiteit te zien in de raden van commissarissen. Alle Nederlandse AEX en AMX ondernemingen voldoen nu aan de wettelijke quota van minimaal 1/3 vrouwen en mannen in de raad van commissarissen. Wolters Kluwer is de enige onderneming die meer vrouwelijke dan mannelijke raad van commissarissen leden heeft (4:2). Wolters Kluwer, ASM International, Universal Music Group en CTP hebben een vrouwelijke voorzitter in de raad van commissarissen. In de raden van bestuur is een wisselend beeld te zien. Bij de AEX ondernemingen was er een lichte stijging te zien maar bij de AMX was een scherpe daling te zien. Deze daling werd grotendeels veroorzaakt door een gewijzigde samenstelling van ondernemingen in de AMX het afgelopen jaar. Onderstaande tabellen laten de ontwikkelingen op het gebied van genderdiversiteit door de jaren heen zien bij

de raden van bestuur en de raden van commissarissen bij de AEX en AMX ondernemingen.

TABEL 7.4.2 GENDERDIVERSITEIT NEDERLANDSE AEX ONDERNEMINGEN¹

	2009	2014	2018	2021	2022	2023
% vrouwelijke leden raden van bestuur	5%	6%	9%	19%	18%	22%
% vrouwelijke leden raden van commissarissen	17%	26%	33%	39%	42%	43%

¹ Bron: 'Evaluation of the 2023 AGM Season, Eumedion'

TABEL 7.4.3 GENDERDIVERSITEIT NEDERLANDSE AMX ONDERNEMINGEN¹

	2009	2014	2018	2021	2022	2023
% vrouwelijke leden raden van bestuur	0%	8%	7%	12%	18%	12%
% vrouwelijke leden raden van commissarissen	9%	14%	22%	34%	37%	40%

¹ Bron: 'Evaluation of the 2023 AGM Season, Eumedion'

8. Bijlage

8.1. Bijlage 1: Uitgangspunten van de Global Compact van de Verenigde Naties

Het VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het VN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en

2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplchtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;

4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;

5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en

6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;

8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en

9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

8.2. Bijlage 2: Bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code

Bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code

IV.4 Verantwoordelijkheid institutionele beleggers

Principe Institutionele beleggers handelen primair in het belang van hun achterliggende begunstigden of beleggers en hebben een verantwoordelijkheid jegens hun achterliggende begunstigden of beleggers en de vennootschappen waarin zij beleggen om

op zorgvuldige en transparante wijze te beoordelen of zij gebruik willen maken van hun rechten als aandeelhouder van beursvennootschappen.

Best practice bepalingen

IV.4.1 Institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders) publiceren jaarlijks in ieder geval op hun website hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht op aandelen die zij houden in beursvennootschappen.

IV.4.2 Institutionele beleggers doen jaarlijks op hun website en/of in hun jaarverslag verslag van de uitvoering van hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht in het betreffende boekjaar.

IV.4.3 Institutionele beleggers brengen ten minste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouders hebben gestemd op de algemene vergaderingen van aandeelhouders.

Verantwoordelijkheid van aandeelhouders

Principe Aandeelhouders gedragen zich ten opzichte van de vennootschap, haar organen en hun medeaandeelhouders naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid. Hieronder valt de bereidheid om een dialoog met de vennootschap en medeaandeelhouders aan te gaan.

Best practice bepaling

IV.4.4. Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer een of meer aandeelhouders het voornemen heeft de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen om hierop te reageren (de responstijd). Dit geldt ook voor een voornemen als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De betreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd in de zin van best practice bepaling II.1.9.

IV.4.5. Een aandeelhouder stemt naar zijn eigen inzicht. Van een aandeelhouder die gebruikt maakt van stemadviezen van derden wordt verwacht dat hij zich een eigen oordeel vormt over het stembeleid van deze stemadviseur en de door deze verstrekte stemadviezen.

IV.5.5. Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsten, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij indien nodig vragen hierover.

Colofon

Deze halfjaarrapportage Maatschappelijk Verantwoord Beleggen is opgesteld door Achmea Investment Management.

8.3. Categorieën voorstellen aandeelhoudersvergaderingen

TABEL 8.3.1

Categorie	Toelichting
Aandelen gerelateerd	O.a. uitgifte aandelen, speciale rechten, share classes
Audit gerelateerd	O.a. benoeming accountants, accountant fees
Beleggingsfondsen	Bepalingen omtrent beleggingsfondsen
Beloning	O.a. beloningsbeleid, beloning zelf, say on pay enz
Benoemingen	O.a. benoeming RvB, RvC
Bestuurders gerelateerd	O.a. benoeming commissies, beloning commissies, aanpassen termijn bestuurders, enz
Corporate Governance	O.a. aanpassen aandeelhoudersrechten, stembepalingen
Duurzaamheid	O.a. duurzaamheidsonderwerpen zoals rapportages, verantwoordelijkheid. Met name aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van duurzaamheid bevat zowel klimaat als sociaal mix.
Klimaat	Say on Climate en aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van klimaat
Niet-routinematig	O.a. proxy contest kosten, speciale rapporten, additionele allocatie
Overig	
Geen research	Agendapunten waar geen onderliggende documentatie voor aanwezig is vanuit de onderneming
Overname gerelateerd	O.a. Aanpassen statuten tegen overname, supermajority vote instellen, control shares
Routine	O.a. AGM bepalingen, dividend, belasting
Sociaal	O.a. goedkeuring donaties goede doelen, politieke donaties en aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van Sociaal
Statuten gerelateerd	O.a. aanpassen van de statuten
Strategische transacties	O.a. fusie overeenkomst, verkoop van assets

Disclaimer

Achmea Investment Management B.V. ('Achmea IM') heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is alleen bestemd voor gekwalificeerde beleggers en/of professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren.

U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, handelsnamen, logo's, woord en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie. Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209.

Disclaimer uitsluiting

Uitsluitingslijsten worden jaarlijks opgesteld. Hierbij wordt onder andere gebruik gemaakt van ESG-informatie van onafhankelijke dataleveranciers zoals ISS ESG en MSCI ESG-Research. Om tot een uitsluitingslijst te komen worden de door ons gebruikte marktbrede benchmarks gescreend op naleving dan wel overtreding van de ESG-normen zoals opgenomen in het MVB-beleid. Voldoet een land of ondernemingen op basis van de beschikbare ESG-informatie niet aan onze ESG-normen, dan komt deze in aanmerking voor uitsluiting van het beleggingsuniversum. Zowel interne als externe portefeuille beheerders worden gevraagd te controleren of er posities in deze landen of ondernemingen in hun beleggingsportefeuilles voorkomen. Indien dit het geval is, worden zij gevraagd deze binnen een redelijke termijn te verkopen. Mutaties in de beleggingsportefeuilles, door bijvoorbeeld corporate actions, beleggingen buiten de reguliere benchmark of wijzigingen in de benchmark, worden tussentijds niet aan de uitsluitingslijsten getoetst. Ook wordt de beschikbare ESG-informatie niet getoetst op volledigheid. Hierdoor is het mogelijk dat er wordt belegd in landen en ondernemingen die op de uitsluitingslijst staan of die conform de in het MVB-beleid opgenomen ESG-normen, uitgesloten hadden moeten worden. Op het eerst volgende moment van het opstellen van de uitsluitingslijst wordt het proces, zoals hierboven geschetst weer gevolgd. Achmea IM kan geen garanties geven over de volledigheid en juistheid bij de vaststelling en implementatie van de uitsluitingenlijsten. Wij aanvaarden daarvoor geen aansprakelijkheid. Achmea IM kan geen garanties geven over de volledigheid en juistheid bij de vaststelling en implementatie van de uitsluitingenlijsten. Wij aanvaarden daarvoor geen aansprakelijkheid.

Voortgang Normatieve Dialogen januari - juni 2023

BPL Pensioen (vertrouwelijk)

Opgesteld voor:
BPL Pensioen

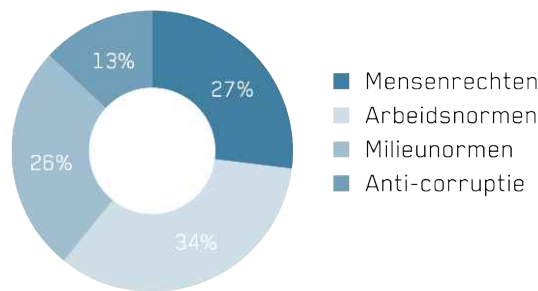
Inhoudsopgave

	Managementsamenvatting	04
1.	De basis voor onze normatieve dialoog	08
2.	Het engagementproces	16
3.	Voortgang mensenrechten	20
4.	Voortgang arbeidsnormen	23
5.	Voortgang milieu	25
6.	Voortgang anti-corruptie	28
7.	Lijst van ondernemingen	30
8.	Escalatieoverzicht	34

Managementsamenvatting

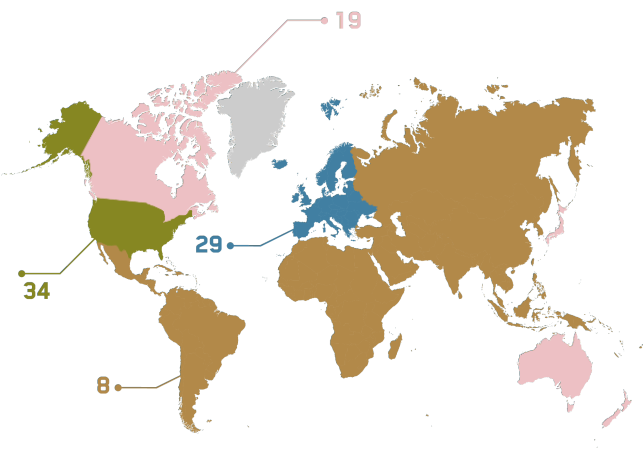
BPL Pensioen vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen, die internationaal breed gedragen normen schenden. We noemen dit Normatieve engagement. Per 15 juni 2023 maken 90 ondernemingen deel uit van het normatieve engagementprogramma. Met deze ondernemingen spreken we over één of meerdere normschendingen. Het aantal schendingen waarover we spreken kan daarom afwijken van het aantal ondernemingen in het normatieve engagementprogramma. In totaal lopen er 131 dialogen. In het afgelopen halfjaar is met 21 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd of een lopende dialoog opnieuw opgestart. Figuur 1 weergeeft hoe het programma is opgebouwd.

FIGUUR 1 NORMSCHENDING

De ondernemingen zijn gevestigd in verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt met 82 dialogen op de ontwikkelde markten. We verdelen deze onder in Europa, Verenigde Staten en Wereld overig (Japan, Australië, Canada, Nieuw-Zeeland). Daarnaast voeren we de dialoog met 8 ondernemingen in de opkomende markten. Figuur 2 laat de regionale verdeling zien van ondernemingen in het normatieve engagementprogramma.

FIGUUR 2 ONDERNEMINGEN NAAR REGIO

Voortgang lopende dialogen

Iedere dialoog heeft vier engagementverwachtingen, die specifiek zijn voor de onderneming. Deze engagementverwachtingen worden samengevat in vier mijlpalen, die voor iedere dialoog hetzelfde zijn, zoals weergegeven in tabel 1. De voortgang per mijlpaal wordt vervolgens in iedere dialoog getoetst aan de hand van vier indicatoren: (1) een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd, (2) er zijn maatregelen geïnitieerd, (3) er is een toezegging gedaan en (4) er zijn geen maatregelen genomen.

Per dialoog is bekeken welke mijlpaal relevant is voor de onderneming. Herstel en Verhaal is bijvoorbeeld niet in alle gevallen relevant doordat er niet één specifieke groep van benadeelden is of Herstel en Verhaal al plaats heeft gevonden via het nationale rechtssysteem.

TABEL 1 MIJLPALEN

Mijlpalen
1 Het delen van relevante informatie
2 Implementatie van Beleid
3 Herstel en Verhaal
4 Opheffen en/of Voorkomen

De statistieken over de voortgang hebben betrekking op het volledige engagementprogramma. Alle positief afgesloten dialogen zijn uit de statistieken gehaald. De onderstaande tabellen weergeven alleen de lopende dialogen.

Ten aanzien van de eerste mijlpaal - Het delen van Relevante Informatie - zijn in 29% van de dialogen nog geen stappen zijn gezet door de onderneming. Dat kan komen door onwil of doordat de dialoog recent is gestart. In 21% van de dialogen heeft de onderneming een toezegging gedaan relevante informatie te delen. In 45% van de dialogen is relevante informatie gedeeld en in 2% van de gevallen ook geverifieerd door een onafhankelijke partij. Voor 2% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 2 DELEN VAN RELEVANTE INFORMATIE

Indicatoren	Mijlpaal 1: Delen van relevante informatie
 Er zijn geen maatregelen genomen	29%
 Er is een toezegging gedaan	21%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	45%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	2%
n.v.t.	2%

Voor de tweede mijlpaal – De Implementatie van het Beleid – zijn in 21% van de dialogen geen stappen gezet noch toezeggingen gedaan. In 39% van de dialogen is de toezegging gedaan om beleid te implementeren en in 31% van de dialogen hebben de ondernemingen daadwerkelijk beleid geïmplementeerd. In 1% van de gevallen is dit beleid geverifieerd door een onafhankelijke partij. Voor 7% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 3 IMPLEMENTATIE VAN BELEID

Indicatoren	Mijlpaal 2: Implementatie van beleid
 Er zijn geen maatregelen genomen	21%
 Er is een toezegging gedaan	39%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	31%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	1%
n.v.t.	7%

Het mogelijk maken van Herstel en Verhaal, zoals ook benoemd in het IMVB-convenant, is de derde mijlpaal. In 32% van de dialogen zijn er geen maatregelen genomen ten aanzien van Herstel en Verhaal. In 18% van de dialogen zijn

er toezeggingen gedaan en in 37% van de gevallen hebben de ondernemingen aan de onderliggende engagementverwachtingen hebben voldaan, waarvan 2% geverifieerd zijn door een onafhankelijke partij. Voor 11% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 4 HERSTEL EN VERHAAL

Indicatoren	Mijlpaal 3: Herstel en Verhaal
 Er zijn geen maatregelen genomen	32%
 Er is een toezegging gedaan	18%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	37%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	2%
n.v.t.	11%

Bij de vierde mijlpaal - Het opheffen en/of Voorkomen van de Schending - zien we dat er in 37% van de dialogen geen maatregelen zijn genomen. In 31% van de dialogen is er een toezegging gedaan en 17% van de ondernemingen hebben aan de onderliggende engagementverwachtingen hebben voldaan, waarvan geen geverifieerd zijn door een onafhankelijke partij. In 16% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 5 OPHEFFEN EN/OF VOORKOMEN

Indicatoren	Mijlpaal 4: Opheffen en/of voorkomen
 Er zijn geen maatregelen genomen	37%
 Er is een toezegging gedaan	31%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	17%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	0%
n.v.t.	16%

Afgesloten dialogen

Voorafgaand aan de rapportagedatum zijn in het engagementprogramma 63 dialogen succesvol afgesloten. Dat betekent dat de ondernemingen niet langer betrokken zijn bij de vermeende schending. Met 8 ondernemingen is de dialoog voortijdig afgesloten, vanwege gebrek aan reactie en/of samenwerking.

In dit rapport worden alleen de in dit halfjaar afgesloten dialogen inhoudelijk besproken. Profielen van andere dialogen zijn dit halfjaar niet in het rapport opgenomen. Indien er interesse is naar informatie over een specifieke casus dan kan dit opgevraagd worden bij het MVB-team. In het rapport van H2 2023 zal er gerapporteerd worden over de voortgang van alle relevante dialogen.

UITGELICHT: Misbruik van de machtspositie op de markt voor online advertentiediensten

Opgeheven schending: Corruptie

In juni 2022 heeft de Europese Commissie (EC) een onderzoek gestart naar Alphabet Inc.'s dochteronderneming Google LLC, vanwege vermeend misbruik van de machtspositie op de markt voor online display-advertenties. Google zou oneerlijk voordeel hebben geboden aan haar eigen display-advertentiediensten en de toegang van concurrenten tot gegevens hebben beperkt sinds ten minste 2016.

Het onderzoek van de EC richt zich op de verplichtingen die gelden voor andere advertentie-intermediairs om Google-diensten te gebruiken, zoals het Google Ads-platform om online display-advertenties op YouTube te kopen en Google Ad Manager om online display-advertenties op YouTube weer te geven. Ook worden beperkingen op de toegang van concurrerende diensten tot gegevens over de identiteit en het gedrag van gebruikers, het plaatsen van cookies van derden op Google Chrome en de toegang van derden tot advertentie-identificatiegegevens onderzocht. Google werkte constructief mee aan dit onderzoek.

Als reactie op dit onderzoek heeft Google aangeboden om andere advertentieconcurrenten toe te staan advertenties te plaatsen op haar Youtube-platform in een poging boetes te voorkomen en een schikking te treffen. Daarnaast heeft Google maatregelen genomen om haar gedrag aan te passen, zoals het toestaan van concurrerende biedingen op advertentieruimte op de zoekresultatenpagina en het geven van keuzeopties van zoekproviders aan Android-gebruikers in de Europese Economische Ruimte. We concluderen dat de controversie niet langer actueel is en er daarom geen noodzaak meer is voor engagement met Google. Het oordeel is gewijzigd van oranje naar groen (score 4: De schending wordt geadresseerd).

1. De basis voor onze normatieve dialoog

Wij hanteren de uitgangspunten van diverse internationale breed gedragen richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen als minimale norm waar ondernemingen zich aan moeten houden. Voorbeelden zijn de 10 principes van het VN Global Compact, de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, de conventies van de ILO (Internationale Arbeidsorganisatie) en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Daarnaast toetsen we hoe onze normatieve dialogen bijdragen aan de 'Sustainable Development Goals' (SDGs) van de Verenigde Naties, de 17 internationaal overeengekomen duurzame ontwikkelingsdoelen om van de wereld een betere plek te maken in 2030.

Er zijn vier hoofdthema's te onderscheiden waar het gedrag van ondernemingen op kan worden beoordeeld, namelijk Mensenrechten, Arbeidsnormen, Milieunormen en Anti-corruptie. Institutionele beleggers kunnen als kapitaalverschaffers van ondernemingen een belangrijke rol spelen bij het aanspreken van ondernemingen als principes binnen deze hoofdthema's geschonden worden. Dit geldt niet alleen voor schendingen die binnen de onderneming worden vastgesteld, maar ook voor schendingen in de toeleveranciersketen.

Institutionele beleggers kunnen er bij ondernemingen op aandringen dat:

- ✓ de schending wordt opgeheven;
- ✓ het ondernemingsbeleid wordt aangepast;
- ✓ soortgelijke schendingen zich niet meer voordoen;
- ✓ waar relevant herstel en verhaal mogelijk wordt gemaakt.

Het aangaan van de dialoog over de schending is dan ook een belangrijk middel voor de institutionele belegger om financiële-, reputatie-, sociale- of milieu schade te beheersen.

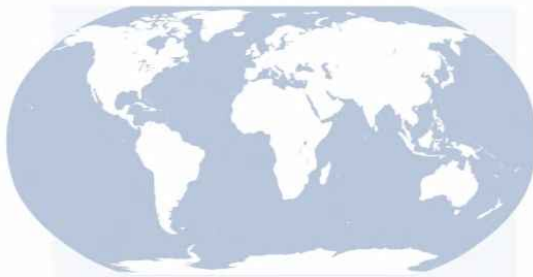
Door het screenen van bedrijven die de internationale normen schenden identificeren we ondernemingen die daadwerkelijk of potentiële negatieve impact hebben op de samenleving en milieu. Dit is een belangrijk onderdeel in het OESO due diligence traject.

Hierbij wordt naast de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of milieu ook naar de **ernst, schaal** en **onomkeerbaarheid** van de schending:

- Ernst verwijst naar de heftigheid van de negatieve impact.
- Met schaal wordt het bereik van het gevolg bedoeld, bijvoorbeeld het aantal mensen dat wordt getroffen of kan worden getroffen of de omvang van de milieuschade.
- Onomkeerbaarheid verwijst naar de grenzen aan de mogelijkheden om de situatie van de getroffen personen of het milieu te herstellen zodat deze overeenkomt met de situatie die voorafging aan de negatieve impact.

Door middel van het Normatieve engagementprogramma spreken we ondernemingen aan op hun gedrag om zo de (potentiële) negatieve impact te voorkomen of te verminderen. Over het monitoren van voortgang en de resultaten van dialoog rapporteren we in deze halfjaarlijkse voortgangsrapportage. Wanneer een onderneming schade heeft veroorzaakt aan samenleving of milieu zal Achmea IM de onderneming nadrukkelijk oproepen tot herstel- en verhaalmogelijkheden voor degene die schade hebben geleden.

In de volgende pagina's gaan wij dieper in op de vier hoofdthema's waarop wij onze normatieve dialoog voeren en de relevante internationale richtlijnen.

De OESO-richtlijnen worden onderschreven door 46 landen

9 thema's

Mensenrechten

Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen

Milieu

Bestrijding van corruptie, omkoping en afpersing

Consumentenbelangen

Wetenschap en technologie

Mededinging

Belastingen

Transparantie

De OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen zijn aangenomen in 1971. Het beschrijft wat 46 landen van bedrijven, inclusief institutionele beleggers, verwachten op het gebied van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO).

1.1. Mensenrechtenkwesities en internationale verdragen

De 'rechten van de mens' vormen één van de vier hoofdthema's van het Global Compact en worden geadresseerd door de eerste twee principes. Deze principes staan echter niet op zichzelf en zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1.1.1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG dan ook meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van mensenrechten.

In de *UN Guiding Principles on Business & Human Rights* (UNGPs), staat specifiek beschreven hoe bedrijven met deze richtlijnen en verdragen dienen om te gaan en wat hun verantwoordelijkheden zijn. Of zoals de opsteller van de UNGPs, Professor John Ruggie stelt:

"The Guiding Principles' normative contribution lies not in the creation of new international law obligations but in elaborating the implications of existing standards and practices for states and businesses; integrating them within a single, logically coherent and comprehensive template; and identifying where the current regime falls short and how it could be improved".

TABEL 1.1.1 PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MENSENRECHTEN

Thema	VN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen per principe
Mensenrechten	Principe 1	Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren.	IV. Mensenrechten	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.
			V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	De VN-verklaring over de rechten van inheemse volkeren.
			VIII. Consumentenbelangen	ILO conventie 169 betreffende inheemse en in stamverband levende volken in onafhankelijke landen. Tripartite ILO-verklaring inzake multinationale ondernemingen en sociaal beleid. Geneefse conventie. Haagse conventie.
	Principe 2	Bedrijven dienen ervoor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.	IV. Mensenrechten	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

In de praktijk hebben mensenrechtenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- ✓ Beperking van het recht op zelfbeschikking
- ✓ Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht
- ✓ Het niet respecteren van rechten van inheemse volken
- ✓ Beperking van vrijheid van meningsuiting

Beperking van het recht op zelfbeschikking

Het recht op zelfbeschikking van volken is opgenomen in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en is weer uitgewerkt in twee bindende VN verdragen; '*Burgerrechten en Politieke Rechten*' (BuPo) en '*Economische, Sociale en Culturele Rechten*' (EcSoCu). Deze verdragen werden in 1966 aanvaard en gingen in 1976 van kracht. Het individuele recht op zelfbeschikking kan gezien worden als een element van de persoonlijke vrijheid, en daarmee als een grondslag van de mensenrechten. Hierdoor vormen kwesties waarin ondernemingen bijdragen aan een beperking van het recht op zelfbeschikking een mensenrechtenschending.

Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht

Ten aanzien van de kwestie 'Activiteiten in controversiële landen strijdig met het humanitair recht' is het van belang dat ondernemingen ten aanzien van degenen die gevolgen van hun activiteiten ondervinden internationaal erkende mensenrechten respecteren. De *'UN Guiding Principles on Business & Human Rights'*, die zijn geïntegreerd in de OESO-richtlijnen, bieden voor bedrijven een hanteerbaar beleidskader over de toepassing van mensenrechten en de Global Compact principles. Specifiek voor de activiteiten van bedrijven die te maken hebben met oorlogen of bezettingen biedt ook de Geneefse conventie een geschikt raamwerk.

Het niet respecteren van rechten van inheemse volken

De VN aanvaardde in 2007 een *'Verklaring over de rechten van inheemse volken'*. De rechten van inheemse volken zijn daarmee pas in recente jaren formeel erkend. In de *'VN-richtlijnen voor mensenrechten ten behoeve van bedrijven'* wordt gewezen op de landrechten en andere rechten van inheemse volken. Enkele landen met belangrijke inheemse minderheden stemden tegen de verklaring, waaronder de VS, Canada, Nieuw Zeeland en Australië. Het belangrijkste verdrag is de ILOconventie (no. 169) over inheemse en tribale volken in onafhankelijke landen. Voor deze toetsing is de bepaling dat ondernemingen 'de mensenrechten van personen die tot specifieke (bevolkings-)groepen horen die bijzondere aandacht vereisen' dienen te respecteren, indien zij een ongunstig effect op de mensenrechten van die personen kunnen hebben.

Beperking van vrijheid van meningsuiting

Vrijheid van meningsuiting is de vrijheid van burgers om hun overtuigingen kenbaar te maken, zonder voor vervolging door de staat te hoeven vrezen. Vrijheid van meningsuiting wordt vaak beschouwd als een integraal concept in democratieën maar is soms minder evident bij andere staatsvormen. De vrijheid om zonder angst voor vervolging je mening te kunnen uiten staat expliciet vermeld in de *'Universele Verklaring van de Rechten van de Mens'*.

1.2. Arbeidsnormenkwesities en internationale verdragen

Het respecteren van arbeidsnormen is één van de vier hoofdthema's van het Global Compact en worden geadresseerd door de principes 3,4,5 en 6. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1.2.1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG dan ook meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van arbeidsnormen.

TABEL 1.2.1 PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA ARBEIDSRECHTEN

Thema	VN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen per principe
Arbeidsrechten	Principe 3	Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 87 betreffende de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht. ILO conventie 98 betreffende Toepassing van het recht van organisatie en collectieve onderhandeling.
	Principe 4	Bedrijven dienen alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 29 over dwangarbeid. ILO conventie 105 betreffende de afschaffing van dwangarbeid.
	Principe 5	Bedrijven dienen zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 138 betreffende de minimumleeftijd voor arbeid. ILO conventie 182 betreffende het effectief afschaffen van kinderarbeid. UN Verdrag over de rechten van het kind.
	Principe 6	Bedrijven dienen discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.	V. Werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen	ILO conventie 100 betreffende gelijke beloning. ILO conventie 111 betreffende discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep.

Naast de Global Compact principes over arbeidsnormen zijn de internationale afspraken over minimale arbeidsnormen die zijn vastgelegd in Conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie van de Verenigde Naties van belang: de ILO-Conventies. Deze bieden een internationaal breed geaccepteerd raamwerk om bedrijven te beoordelen. Ook de '*UN Guiding Principles on Business & Human Rights*' bieden een praktisch raamwerk om te beoordelen waar de verantwoordelijkheden van bedrijven bij arbeidsrechten beginnen en eindigen.

In de praktijk hebben arbeidsnormenschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- ✓ Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen
- ✓ Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen
- ✓ Kinderarbeid in de toeleveringsketen
- ✓ Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep
- ✓ Veiligheid van werknemers

Beperking van vrijheid van vereniging en recht op collectief onderhandelen

Vakbondsvrijheid in het bijzonder wordt genoemd in de derde richtlijn van het Global Compact. Deze luidt: “Businesses should uphold the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining.” De ILO-conventies 87 en 98 stellen dat vakbonden ongestoord moeten kunnen onderhandelen met werkgevers over arbeidsvoorwaarden en dat vrijheid van organisatie en daarmee het recht om lid te worden van een vakbond tot de fundamentele mensenrechten behoort. Nederland heeft beide verdragen geratificeerd.

Gebruik van dwangarbeid in de toeleveringsketen

Het vierde principe van het Global Compact behandelt verplichte en gedwongen arbeid. Deze worden geadresseerd in de ILO conventies 29 en 105 en hierin wordt onder andere gesteld dat bedrijven niet mogen profiteren van dwangarbeid of slavernij.

Kinderarbeid in de toeleveringsketen

Het vijfde principe uit het Global Compact stelt dat bedrijven zich dienen in te spannen om kinderarbeid uit te bannen. Ook is kinderarbeid in strijd met richtlijn van de OESO-richtlijnen voor internationale ondernemingen en met de International Labour Organisation (ILO) conventies ten aanzien van ‘de fundamentele principes en rechten op het werk’ en het ‘effectief afschaffen van kinderarbeid’ (ILO-verdragen 138 en 182).

Discriminatie met betrekking tot arbeid en beroep

Het zesde principe van het Global Compact gaat over het voorkomen van discriminatie in relatie tot werk en beroep. De ILO conventies 100 en 111 en de OESO-richtlijnen bieden een kader voor bedrijven.

Veiligheid van werknemers

Niet expliciet genoemd in de principes van het Global Compact rond arbeidsrechten, maar vanzelfsprekend wel gelieerd aan de principes 1 en 2 op het gebied van mensenrechten, is de veiligheid van werknemers op de werkvloer. De OESO-richtlijnen bieden bedrijven handvaten om hier invulling aan te geven.

1.3. Milieunormenkwesities en internationale verdragen

Het milieu is het derde hoofdthema van het Global Compact en wordt geadresseerd door de principes 7, 8 en 9. Deze principes zijn gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1.3.1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG dan ook meegenomen bij het screenen van bedrijven op eventuele schendingen van milieunormen.

TABEL 1.3.1 PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MILIEU

Thema	VN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen per principe
Milieunormen	Principe 7	Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties.	VI. Milieu	Verdrag van Bazel inzake de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan. Verdrag van Rio de Janeiro inzake biodiversiteit. Rio verklaring over milieu en ontwikkeling.
	Principe 8	Bedrijven dienen initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen.	VI. Milieu	Kyoto Protocol. VN Raamwerk verdrag over klimaatverandering. Akkoord van Parijs.
	Principe 9	Bedrijven dienen de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.	VI. Milieu	Rio verklaring over milieu en ontwikkeling. Agenda 21.

De richtlijnen van het Global Compact betreffende het milieu zijn afgeleid van de 'Rio verklaring inzake milieu en ontwikkeling' en luiden: *"Business should support a precautionary approach to environmental challenges"*, *"Business should undertake initiatives to promote greater environmental responsibility"* en *"Business should encourage the development and diffusion of environmentally friendly technologies."* In de praktijk hebben schendingen van milieunormen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- ✓ Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling
- ✓ Milieuvervuiling – bedreigen biodiversiteit

Milieuvervuiling – grond, of watervervuiling en bedreigen biodiversiteit

Het preventie-, en voorzichtigheidsbeginsel samen met het beginsel dat de vervuiler betaalt zijn terug te vinden in de Rio Verklaring en vormen de basis van het referentiekader. Een strikter referentiekader wordt geboden door het *Kyoto Protocol*, het *Verdrag van Bazel* (gericht op gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan) en het *Biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro*. Deze specifieke en internationaal breed gedragen verdragen en conventies verwoorden welke verantwoordelijkheden ondernemingen hebben voor de effecten van hun activiteiten op lucht, water, bodem, klimaat, ecosystemen, biodiversiteit en gezondheid.

Klimaatverandering

De richtlijnen die we hanteren m.b.t. het klimaat betreffen het VN Raamwerk verdrag over klimaatverandering en het Akkoord van Parijs. Schendingen hiervan betreffen:

1. het falen om de impact van klimaatverandering te mitigeren door activiteiten of producten van bedrijven, en ook bedrijven die boetes en rechtszaken tegen zich hebben lopen voor bv het schenden van greenhouse gas standaarden.
2. tegenstand tegen mitigatie van klimaatverandering, bijvoorbeeld door lobby of rechtszaken.

Daarnaast nemen wij additionele maatregelen om klimaatverandering te beperken.

1.4. Anticorruptiekwesties en internationale verdragen

Anti-corruptiebeleid is het vierde hoofdthema van het Global Compact en wordt geadresseerd door principe 10. Dit principe is gekoppeld aan, en uitgewerkt in diverse richtlijnen en verdragen (zie tabel 1.4.1). Deze richtlijnen en verdragen worden door ISS ESG dan ook meegenomen bij het screenen van bedrijven op het naleven van anti-corruptienormen.

TABEL 1.4.1 PRINCIPES VN GLOBAL COMPACT EN GELIEERDE VERDRAGEN OP HET THEMA MILIEU

Thema	VN Global Compact Principe	Inhoud principe	Relevante hoofdstukken OESO-richtlijnen	Relevante verdragen per principe
Anti-corruptie	Principe 10	Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.	III. Informatieverstrekking	VN conventie tegen corruptie
			VII. Bestrijding van corruptie, omkopingsverzoeken, en afpersing	VN conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit
			X. Mededinging	
			XI. Belastingen	

Principe 10 van het Global Compact betreft anti-corruptie en is afgeleid van de 'VN Conventie tegen corruptie' en de 'VN Conventie tegen internationale georganiseerde criminaliteit' en luidt: *"Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery."*

Het tiende principe uit het Global Compact stelt dat bedrijven alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping dienen te voorkomen en te bestrijden. In de praktijk hebben anti-corruptieschendingen in het beleggingsuniversum veelal het volgende karakter:

- ✓ Omkopingspraktijken
- ✓ Afpersingspraktijken

2. Het engagementproces

Het beleggingsuniversum wordt doorlopend gescreend op ondernemingen die betrokken zijn bij schendingen van internationale normen. Dit gebeurt door onderzoeksbureau ISS ESG. Bij vermoedens van een dreigende schending start ISS ESG een dialoog met de onderneming om zo verdere escalatie te voorkomen. Ook bij een vastgestelde schending start ISS ESG een dialoog met deze ondernemingen met als doel de schending zo snel mogelijk op te heffen en nieuwe schendingen in de toekomst te voorkomen. Achmea IM spreekt ISS ESG halfjaarlijks over de lopende dialogen om de voortgang van het engagementprogramma te monitoren.

ISS ESG screent potentiële betrokkenheid van ondernemingen bij het niet naleven van internationale normen en standaarden. Het volgt meer dan 23.000 uitgevende instellingen in de grote wereldwijde indices (large, mid en small cap).

Het filteren en beoordelen van vermeende schendingen wordt gedaan met behulp van digitaal onderzoek, waarbij wereldwijd in 12 talen meer dan 4.400 mediabronnen en nog eens 200 deskundige bronnen van belanghebbenden worden gesorteerd, verwerkt en geanalyseerd. Onder mediabronnen vallen zowel commerciële kranten, nieuwsbrieven, blogs en andere bronnen op internet. Onder bronnen van belanghebbenden valt informatie van overheidsinstanties en gezaghebbende internationale instellingen, Non Governmental Organisations (NGOs)'s en vakbonden. Omdat de bronnen van belanghebbenden vaak veel relevante informatie bevatten, beoordelen de analisten van ISS ESG deze zonder tussenkomst van een filter.

De onderzoeksmethodologie die ISS ESG gebruikt bij het onderzoeken van potentiële schendingen is kwalitatief. De methodologie doorloopt vijf stappen, in wisselende volgorde:

1. Bepalen of de vermeende schending betrekking heeft op het niet naleven van internationale normen en standaarden;
2. Bepalen van de relatie van de onderneming met de vermeende schending;
3. Beoordeling van de ernst, geloofwaardigheid en omvang van de vermeende schending. Hierbij wordt ook meegewogen of de vermeende schending incidenteel of structureel van aard is;
4. Beoordeling van herstelmaatregelen;
5. Bepalen of de beschuldigingen zijn geverifieerd door een gezaghebbende bron.

De scores ROOD, ORANJE en GROEN

Op basis van de onderzoeksmethode onderscheiden analisten de gevonden schendingen naar beoordelingscategorieën, waar scores bij horen. Op basis van deze scores krijgt de schending de status ROOD, ORANJE of GROEN. De score 10 leidt tot de status ROOD, scores 6 tot en met 9 leiden tot de status ORANJE en scores 1 tot 5 leiden tot de status GROEN. Voor een gedetailleerde omschrijving van de verschillende scores en bijbehorende beoordelingscategorieën verwijzen wij naar tabel 2.1.

TABEL 2.1 GEDETAILEERDE OMSCHRIJVING VAN DE VERSCHILLENDE SCORES EN BIJBEHORENDE BEOORDELINGSCATEGORIEËN

Beoordelingssignaal	Score	Beoordelingscategorie	Uitleg beoordelingscategorie
Rood	10	Geverifieerde schending van internationale normen	De schending is geverifieerd door een gezaghebbende instantie. De onderneming heeft de schending niet geadresseerd.
Oranje	9	Dreigende schending van internationale normen	De onderneming is een contractuele verbintenis aangegaan waarvan de realisatie zal leiden tot een schending van internationale normen.
Oranje	8	Vermeende schending van internationale normen	Er zijn geloofwaardige, maar niet geverifieerde beschuldigingen dat een onderneming betrokken is bij een schending van internationale normen.
Oranje	7	Geverifieerde schending van internationale normen gevolgd door adequate maatregelen van de onderneming.	De schending is geverifieerd door een gezaghebbende instantie. De onderneming heeft de schending echter adequaat geadresseerd en is bezig de maatregelen te adresseren.
Oranje	6	Gefragmenteerde informatievoorziening	De beschuldigingen en risico's zijn geloofwaardig, maar de betrokkenheid van de onderneming bij de vermeende schending is onduidelijk.
Groen	5	Onder observatie	Er zijn beschuldigingen dat een onderneming betrokken is bij een schending van internationale normen. Er is echter onvoldoende informatie beschikbaar om de ernst van de situatie of de betrokkenheid van de onderneming te kunnen beoordelen.
Groen	4	De schending wordt geadresseerd	De schending is nog niet hersteld, maar niet heel ernstig. De onderneming is responsief en neemt adequate maatregelen of heeft toegezegd dat te zullen doen.
Groen	3	Onvoldoende betrokkenheid	De onderneming is onvoldoende betrokken bevonden bij de vermeende of geverifieerde schendingen.
Groen	2	Historische betrokkenheid	De betrokkenheid van de onderneming is niet langer relevant doordat maatregelen doeltreffend genomen zijn of de schending lang geleden plaats vond.
Groen	1	Geen beschuldiging	

Bij een **RODE** of **ORANJE** beoordelingen wordt engagement opgestart met de onderneming. De dialoog heeft dan drie mogelijke doelen:

1. Het opheffen van de schending.
2. Het voorkomen van toekomstige schendingen.
3. Het beheersen van reputatie- en financiële schade voor onderneming en belegger.

Engagement

Het versturen van een initiatiebrief markeert de start van de dialoog. Afhankelijk van de urgentie en aard van de schending zal de dialoog zich daarna per conference call, bezoek op kantoor, e-mail of brief verder ontwikkelen. De doorlooptijd van deze normatieve dialogen kan erg verschillen, afhankelijk van de complexiteit van de schending en de bereidheid van een bedrijf om mee te werken. Tijdens de dialoog krijgt de onderneming de schending voorgelegd en de gelegenheid om zijn standpunt uiteen te zetten. Deze dialoog wordt voortgezet zolang ISS ESG de onderneming in onderzoek houdt. Voorafgaand aan de publicatie van de onderzoeksresultaten krijgt de onderneming de mogelijkheid om het conceptrapport te beoordelen en feedback te geven.

Om toch doelgericht en gestructureerd te werk te gaan worden bij alle dialogen mijlpalen gebruikt voor het meten van en het rapporteren over de voortgang (zie tabel 1). Deze mijlpalen geven de voortgang aan per thema en per casus en deze spelen tevens een belangrijke rol in de volgende hoofdstukken van dit rapport.

Als bij een beoordeling/schending ook externe partijen geen ontwikkelingen plaatsvinden, geen nieuwe informatie beschikbaar komt en er tevens geen berichten zijn van mogelijke schade dan wordt de volgende uitfasering gevolgd.

▪3 jaar ROOD > 2 jaar ORANJE > GROEN

▪2 jaar ORANJE > GROEN

NORMATIEVE DIALOOG

Hoe voeren wij de dialoog?

3. Voortgang mensenrechten

In dit hoofdstuk is een voortgangsoverzicht gegeven van alle mensenrechtencasussen die gedurende de rapportageperiode een mijlpaal- of statuswijziging hebben gerealiseerd en (op)nieuw geïnitieerde dialogen¹.

TABEL 3.1

Onderneming	Score	Start	Land	Plaats schending	Mijlpaal			
					1.	2.	3.	4.
Berkshire Hathaway Inc.	8	15-2-2023	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
Deutsche Telekom AG	8	15-2-2023	Duitsland	Verenigde Staten				
Experian PLC	4	17-4-2023	Verenigd Koninkrijk	Zuid-Afrika				
Experian PLC	7	17-4-2023	Verenigd Koninkrijk	Verenigd Koninkrijk				
Glencore plc	3	17-11-2016	Verenigd Koninkrijk	Westelijk Sahara			n.v.t.	
Glencore plc	8	17-10-2022	Verenigd Koninkrijk	Colombia				
Rio Tinto plc	7	15-2-2023	Verenigd Koninkrijk	Australië				
TC Energy Corporation	8	15-2-2023	Canada	Canada				
Tesla, Inc.	8	15-2-2023	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
T-Mobile US, Inc.	8	15-2-2023	Verenigde Staten	Verenigde Staten				

	1.Delen van relevante informatie	2.Implementatie van beleid	3.Herstelmaatregelen	4.Beëindiging van schending	Gewijzigde mijlpaal in rapportageperiode
Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd					
Er zijn maatregelen geïnitieerd					
Er is een toezegging gedaan					
Er zijn geen maatregelen genomen					

Afgesloten dialogen

Glencore Plc

Eind december 2022 heeft ISS ESG ons medegedeeld dat het haar dekking rondom het thema 'Niet respecteren van het recht op zelfbeschikking' zal beëindigen en dat huidige beoordelingen voor dit thema zullen worden herzien. Hierover heeft Achmea

¹ De mijlpalen van de in deze rapportageperiode geïnitieerde dialogen worden als ongewijzigd weergegeven

IM haar klanten begin 2023 geïnformeerd. Het besluit om deze wijzigingen door te voeren komt voort uit de wens van ISS om de mogelijke juridische en/of wettelijke risico's, die verband houden met dit specifieke thema, te beperken. Als gevolg daarvan wordt de huidige signaalkleur en score voor alle beoordelingen met betrekking tot "niet-naleving van het recht op zelfbeschikking" herzien naar groen met een score van 3 (buiten scope).

Experian Plc

Een data lek in mei 2020 bij Experian South Africa, een dochteronderneming van Experian Plc, trof bijna 25 miljoen consumenten en 760.000 ondernemingen. Experian Plc werd ervan beschuldigd dat ze het recht van privacy hiermee schond en het cybersecuritystelsel niet in orde was. Gedurende de dialoog met Experian Plc werd benadrukt dat het geen cybersecurity incident maar een fraude incident was. De onderneming heeft extra controles en een risicoanalyse geïntroduceerd om herhaling te voorkomen, wat is bevestigd door een externe audit. Het oordeel van oranje score 8 naar groen score 4 (de schending wordt geadresseerd) gewijzigd.

4. Voortgang arbeidsnormen

In dit hoofdstuk is een voortgangsoverzicht gegeven van alle arbeidsnormencasussen die gedurende de rapportageperiode een mijlpaal- of statuswijziging hebben gerealiseerd en alle (op)nieuw geïnitieerde dialogen².

TABEL 4.1

Onderneming	Score	Start	Land	Plaats schending	Mijlpaal			
					1.	2.	3.	4.
Chevron Corporation	7	15-2-2023	Verenigde Staten	Australië				
Deutsche Telekom AG	7	15-2-2023	Duitsland	Verenigde Staten				
Fortescue Metals Group Ltd.	8	15-2-2023	Australië	Australië				
Lands' End Inc	6	15-7-2022	Verenigde Staten	China			n.v.t.	
Loomis AB	8	17-10-2022	Zweden	Turkije				
Paramount Global	8	17-10-2022	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
Starbucks Corporation	10	15-7-2022	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
T-Mobile US, Inc.	7	15-2-2023	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
Tyson Foods, Inc.	8	17-10-2022	Verenigde Staten	Verenigde Staten				

	1.Delen van relevante informatie	2.Implementatie van beleid	3.Herstelmaatregelen	4.Beëindiging van schending	Gewijzigde mijlpaal in rapportageperiode
Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd					
Er zijn maatregelen geïnitieerd					
Er is een toezegging gedaan					
Er zijn geen maatregelen genomen					

² De mijlpalen van de in deze rapportageperiode geïnitieerde dialogen worden als ongewijzigd weergegeven

5. Voortgang milieu

In dit hoofdstuk is een voortgangsoverzicht gegeven van alle milieucasussen die gedurende de rapportageperiode een mijlpaal- of statuswijziging hebben gerealiseerd en alle (op)nieuw geïnitieerde dialogen³.

TABEL 5.1

Onderneming	Score	Start	Land	Plaats schending	Mijlpaal			
					1.	2.	3.	4.
AltaGas Ltd.	8	17-4-2023	Canada	Verenigde Staten				
Bayer AG	7	15-4-2022	Duitsland	N/A				
Bunge Limited	8	17-4-2023	Verenigde Staten	Brazilië				
Chevron Corporation	8	15-2-2023	Verenigde Staten	Australië				
Consolidated Edison, Inc.	8	17-4-2023	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
Electricite de France SA	8	15-2-2023	Frankrijk	Italië				
Electricite de France SA	8	15-2-2023	Frankrijk	Brazilië				
Equitrans Midstream Corporation	8	17-4-2023	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
Exxon Mobil Corp.	8	17-10-2022	Verenigde Staten	Canada				
Exxon Mobil Corp.	8	17-10-2022	Verenigde Staten	Verenigde Staten				
First Quantum Minerals Ltd.	8	15-2-2023	Canada	Panama				
Glencore plc	8	17-10-2022	Verenigd Koninkrijk	Peru				
Glencore plc	8	17-10-2022	Verenigd Koninkrijk	Colombia				
Hino Motors, Ltd.	7	15-2-2023	Japan	Japan				
TC Energy Corporation	5	25-8-2016	Canada	Verenigde Staten			n.v.t.	
Tokyo Gas Co., Ltd.	8	15-2-2023	Japan	Australië				
Toyota Motor Corp.	7	15-2-2023	Japan	Japan				

³ De mijlpalen van de in deze rapportageperiode geïnitieerde dialogen worden als ongewijzigd weergegeven

	1.Delen van relevante informatie	2.Implementatie van beleid	3.Herstelmaatregelen	4.Beëindiging van schending	Gewijzigde mijlpaal in rapportageperiode
Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd					
Er zijn maatregelen geïnitieerd					
Er is een toezegging gedaan					
Er zijn geen maatregelen genomen					

Afgesloten dialogen

TC Energy Corporation

TC Energy Corporation veroorzaakte van een olielozing van 1,4 miljoen liter in oktober 2019 vanuit haar 'Keystone Pipeline' in North Dakota, Verenigde Staten. TC Energy heeft maatregelen genomen om het lek te herstellen en de pijpleiding te repareren. De onderneming heeft verklaard dat het de impact continu blijft monitoren en dat er geen letsel aan dieren is gemeld. In augustus 2020 heeft TC Energy naar verluidt meer dan een boete betaald aan het 'North Dakota Department of Environmental Quality' voor het incident. De dialoog is afgesloten en het oordeel is gewijzigd naar groen score 4 (de schending wordt geadresseerd).

6. Voortgang anti-corruptie

In dit hoofdstuk is een voortgangsoverzicht gegeven van alle anti-corruptiecasussen die gedurende de rapportageperiode een mijlpaal- of statuswijziging hebben gerealiseerd en alle (op)nieuw geïnitieerde dialogen⁴.

TABEL 6.1

Onderneming	Score	Start	Land	Plaats schending	Mijlpaal			
					1.	2.	3.	4.
ABB Ltd.	7	17-4-2023	Zwitserland	Zuid-Afrika				n.v.t.
Alphabet Inc. Class C	5	15-7-2021	Verenigde Staten	N/A				
Electricite de France SA	7	15-2-2023	Frankrijk	Frankrijk				n.v.t.
Exelon Corporation	4	17-10-2022	Verenigde Staten	Verenigde Staten				n.v.t.
Glencore plc	5	17-10-2022	Verenigd Koninkrijk	Australië				
ING Groep NV	2	15-7-2019	Nederland	Nederland				n.v.t.
ING Groep NV	5	15-2-2022	Nederland	Spain			n.v.t.	n.v.t.
SNC-Lavalin Group, Inc.	2	3-10-2018	Canada	Senegal			n.v.t.	
The Star Entertainment Group Limited	7	15-2-2023	Australië	Australië				n.v.t.
ThyssenKrupp AG	2	4-1-2018	Duitsland	Israël			n.v.t.	n.v.t.

	1.Delen van relevante informatie	2.Implementatie van beleid	3.Herstelmaatregelen	4.Beeindiging van schending	Gewijzigde mijlpaal in rapportageperiode
Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd					
Er zijn maatregelen geïnitieerd					
Er is een toezegging gedaan					
Er zijn geen maatregelen genomen					

⁴ De mijlpalen van de in deze rapportageperiode geïnitieerde dialogen worden als ongewijzigd weergegeven

Afgesloten dialogen

Alphabet Inc.

Het dialoog met Google LLC, een volledige dochteronderneming van Alphabet Inc., is gedurende de rapportageperiode afgesloten. Google LLC werd ervan beschuldigd dat het oneerlijk voordeel bood aan haar eigen display-advertentieservices en de toegang van concurrenten tot gegevens beperkte sinds ten minste 2016. Google heeft maatregelen genomen om haar gedrag te verbeteren door concurrenten toe te staan te bieden op advertentieruimtes op de zoekresultatenpagina, evenals het toestaan van Android-gebruikers in de Europese Economische Ruimte om te kiezen tussen Google Search en andere standaard zoekproviders. Het oordeel is gewijzigd naar groen score 5 (onder observatie).

Exelon Corporation

Common Wealth Edison Co.(ComEd), dochteronderneming van Exelon Corporation, is bezig met haar herstel als onderdeel van een 'Deferred Prosecution Agreement' (DPA). Deze overeenkomst loste beschuldigingen van omkoping omtrent beïnvloeding van overheidsfunctionarissen op. Exelon heeft bevestigd dat de DPA betrekking heeft op ComEd en dat er geen beschuldigingen zijn van wangedrag door Exelon Zelf. De dialoog is beëindigd doordat de herstelmaatregelen van ComEd erkend worden door het ministerie van Justitie. Het oordeel is van oranje naar groen score 4 (de schending wordt geadresseerd) gewijzigd.

Glencore PLC

In het gesprek met beleggers in december 2022 verklaarde Glencore Plc dat de 'Australian Tax Office' (ATO) haar belastingonderzoek had afgerond en geen belastingaanpassingen had gevraagd met betrekking tot beschuldigingen dat de onderneming belastingen in Australië ontweek via belastingparadijzen. De ATO zou geen verdere middelen toewijzen aan het voortzetten van het onderzoek. Het dialoog is hiermee afgesloten en de score is gewijzigd van oranje naar groen score 5 (onder observatie).

SNS-Lavalin Group, Inc.

SNC-Lavalin Group, Inc. werd ervan beschuldigd een onderneming in Mauritius te gebruiken om betalingen te ontduiken bij de bouw van een mijnverwerkingsinstallatie in Senegal, ondanks dat de onderneming niet betrokken was bij het project. In haar rapport gaf SNC-Lavalin aan dat het de onderneming was opgericht vanwege het lage politieke risico, tweetalige personeelsbestand, goede banken en "als facilititeit om zaken te doen in Afrika". De beschuldigingen hebben niet geleid tot een publiekelijk bekendgemaakt formeel onderzoek, waardoor het dialoog beëindigd is. Het oordeel is gewijzigd naar groen.

ThyssenKrupp AG

ThyssenKrupp AG werd beschuldigd van omkoping in verband met een USD 2,3 miljard duikbootdeal ondertekend tussen het dochterbedrijf ThyssenKrupp Marine Systems Beteiligungen GmbH (tkMS) en het Israëlische leger in 2017. ThyssenKrupp heeft naar verluidt haar zakelijke relatie met de toenmalige Israëlische vertegenwoordiger opgeschort nadat de beschuldigingen bekend werden en heeft strengere screening van externe vertegenwoordigers en rapportageverplichtingen geïntroduceerd. Een intern onderzoek uitgevoerd door de onderneming vond geen bewijs van omkoping. De dialoog is beëindigd en het oordeel is gewijzigd naar groen score 5 (onder observatie).

ING Groep NV

ING Bank NV, een volledige dochteronderneming van ING Groep NV, wordt beschuldigd van betrokkenheid bij het witwassen van geld in samenwerking met Bandenia Banca Privada PLC in Spanje tussen 2015 en 2017. ING heeft sinds 2017 herstelmaatregelen genomen, waaronder het implementeren van een anti-witwasprogramma en de oprichting van wereldwijde en lokale 'know-your-customer' (KYC) commissies. Wegens het verstrekken van informatie omtrent de genomen maatregelen is het dialoog beëindigd. Het oordeel is van oranje naar groen score 5 (onder observatie) gewijzigd.

ING Groep NV

In september 2018 erkende ING Bank NV, een volledige dochteronderneming van ING Groep NV, ernstige tekortkomingen in de uitvoering van haar anti-witwasbeleid, waardoor honderden miljoenen euro's werden witgewassen in Nederland tussen 2010 en 2016. ING stemde ermee in om €775 miljoen te betalen als onderdeel van een schikkingsovereenkomst met het Nederlandse Openbaar Ministerie om de beschuldigingen van het schenden van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (AML/CTF Act) op te lossen. ING Bank implementeerde een uitgebreid herstel- en verbeteringsprogramma, gemonitord door De Nederlandsche Bank (DNB), waaronder de oprichting van wereldwijde en lokale 'know-your-customer' (KYC) commissies. de dialoog is hiermee afgerond en het oordeel is gewijzigd van oranje naar groen score 4 (de schending wordt geadresseerd).

7. Lijst van ondernemingen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
1	ABB Ltd.	17-4-2023	Corruptie
2	Accenture Plc	15-10-2022	Arbeidsnormen
3	Actividades de Construcción y Servicios SA	15-1-2021	Mensenrechten
	Actividades de Construcción y Servicios SA	15-1-2021	Milieu
4	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Corruptie
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Mensenrechten
5	AltaGas Ltd.	17-4-2023	Milieu
6	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Corruptie
7	AmerisourceBergen Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
8	Anheuser-Busch InBev	15-7-2022	Arbeidsnormen
9	Bayer AG	15-4-2022	Milieu
10	Berkshire Hathaway Inc.	15-2-2023	Mensenrechten
11	Bunge Limited	17-4-2023	Milieu
12	Cardinal Health, Inc.	15-1-2020	Mensenrechten
13	Carrefour SA	15-4-2022	Arbeidsnormen
14	Chevron Corporation	15-2-2023	Arbeidsnormen
	Chevron Corporation	15-2-2023	Milieu
15	Consolidated Edison, Inc.	17-4-2023	Milieu
16	CoreCivic, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	CoreCivic, Inc.	15-7-2022	Mensenrechten
17	Daimler AG	15-4-2017	Milieu
18	Deutsche Bank AG	15-7-2021	Corruptie
19	Deutsche Bank AG /New York Branch/	15-7-2021	Corruptie
20	Deutsche Telekom AG	15-2-2023	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
	Deutsche Telekom AG	15-2-2023	Mensenrechten
21	Electricite de France SA	15-2-2023	Corruptie
	Electricite de France SA	15-2-2023	Milieu
	Electricite de France SA	15-2-2023	Milieu
22	ENGIE SA	15-1-2017	Mensenrechten
	ENGIE SA	15-1-2017	Milieu
23	Eni SpA	15-3-2019	Arbeidsnormen
	Eni SpA	15-7-2022	Milieu
24	Equitrans Midstream Corporation	17-4-2023	Milieu
25	Eskom Holdings SOC Ltd.	15-4-2018	Milieu
26	Exelon Corporation	17-10-2022	Corruptie
27	Experian PLC	15-1-2021	Mensenrechten
	Experian PLC	17-4-2023	Mensenrechten
	Experian PLC	17-4-2023	Mensenrechten
28	Exxon Mobil Corp.	15-10-2022	Mensenrechten
	Exxon Mobil Corp.	15-10-2022	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	17-10-2022	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	17-10-2022	Milieu
29	FAST RETAILING CO., LTD.	15-4-2022	Arbeidsnormen
30	First Pacific Co. Ltd.	15-7-2018	Arbeidsnormen
31	First Quantum Minerals Ltd.	15-2-2023	Milieu
32	Fortescue Metals Group Ltd.	15-2-2023	Arbeidsnormen
33	G-III Apparel Group Ltd	15-7-2022	Arbeidsnormen
34	Glencore plc	17-11-2016	Mensenrechten
	Glencore plc	15-10-2022	Corruptie
	Glencore plc	17-10-2022	Mensenrechten
	Glencore plc	17-10-2022	Mensenrechten
	Glencore plc	17-10-2022	Milieu
	Glencore plc	17-10-2022	Milieu
35	Hino Motors, Ltd.	15-2-2023	Milieu
36	Hochtief AG	15-1-2021	Mensenrechten
	Hochtief AG	15-1-2021	Mensenrechten
37	HUGO BOSS AG	15-4-2022	Arbeidsnormen
38	Iberdrola SA	15-4-2021	Mensenrechten
	Iberdrola SA	15-4-2021	Milieu
39	ING Groep NV	15-7-2019	Corruptie
	ING Groep NV	15-2-2022	Corruptie
40	Johnson & Johnson	15-1-2020	Corruptie
41	Lands' End Inc	15-7-2022	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
42	LM Ericsson Telefon AB	15-10-2021	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	15-10-2021	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	16-10-2021	Corruptie
43	Loomis AB	17-10-2022	Arbeidsnormen
44	Lyft, Inc.	15-1-2022	Arbeidsnormen
45	Marubeni Corporation	15-4-2018	Mensenrechten
46	MAXIMUS, Inc.	15-4-2020	Arbeidsnormen
47	McDonald's Corp.	15-10-2020	Arbeidsnormen
48	Meta Platforms, Inc.	28-3-2019	Mensenrechten
	Meta Platforms, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Meta Platforms, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
49	Mitsubishi Corporation	15-10-2018	Mensenrechten
50	Paramount Global	17-10-2022	Arbeidsnormen
51	Petroleos Mexicanos SA	15-10-2021	Milieu
52	Petróleos Mexicanos SA	15-10-2021	Milieu
53	Petroperu SA	15-4-2022	Milieu
54	PG&E Corporation	15-10-2022	Mensenrechten
55	PT Pertamina (Persero)	15-4-2022	Milieu
56	PVH Corp.	15-4-2022	Arbeidsnormen
57	Renault SA	15-10-2022	Milieu
58	Rheinmetall AG	15-4-2020	Mensenrechten
59	Rio Tinto plc	15-2-2023	Mensenrechten
	Rio Tinto plc	15-2-2023	Milieu
60	Securitas AB	15-10-2021	Mensenrechten
61	SNC-Lavalin Group, Inc.	3-10-2018	Mensenrechten
62	Sony Group Corporation	15-10-2022	Arbeidsnormen
63	Starbucks Corporation	15-7-2022	Arbeidsnormen
64	Stellantis NV	15-4-2022	Milieu
65	Sumitomo Chemical Co., Ltd.	15-4-2022	Milieu
66	Sumitomo Corporation	15-1-2022	Arbeidsnormen
67	Target Corporation	15-4-2022	Arbeidsnormen
68	TC Energy Corporation	25-8-2016	Milieu
	TC Energy Corporation	15-2-2023	Mensenrechten
69	Telefonaktiebolaget LM Ericsson	17-10-2021	Corruptie
70	Tesla, Inc.	15-2-2023	Arbeidsnormen
	Tesla, Inc.	15-2-2023	Mensenrechten
71	Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
72	Texhong Textile Group Ltd	15-7-2022	Arbeidsnormen
73	The Coca-Cola Company	15-10-2022	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialogoog geïnitieerd	Normschending
	The Coca-Cola Company	15-10-2022	Arbeidsnormen
74	The GEO Group, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	The GEO Group, Inc.	15-7-2022	Mensenrechten
75	The Star Entertainment Group Limited	15-2-2023	Corruptie
76	ThyssenKrupp AG	4-1-2018	Corruptie
77	T-Mobile US, Inc.	15-2-2023	Arbeidsnormen
	T-Mobile US, Inc.	15-2-2023	Mensenrechten
78	Tokyo Gas Co., Ltd.	15-2-2023	Milieu
79	Total SA	15-7-2020	Arbeidsnormen
80	TotalEnergies SE	15-7-2022	Mensenrechten
	TotalEnergies SE	15-7-2022	Milieu
81	Toyota Motor Corp.	15-2-2023	Milieu
82	Tyson Foods, Inc.	17-10-2022	Arbeidsnormen
83	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Mensenrechten
84	UBS AG	15-10-2021	Mensenrechten
85	UBS Group AG	15-10-2021	Mensenrechten
86	Universal Electronics Inc.	15-1-2022	Arbeidsnormen
87	Verizon Communications, Inc.	15-10-2022	Arbeidsnormen
88	Vestas Wind Systems A/S	15-7-2021	Mensenrechten
89	Wal-Mart Stores, Inc.	15-4-2022	Arbeidsnormen
90	Wilmar International Limited	15-1-2020	Milieu

8. Escalatieoverzicht

TABEL 8.1

Onderneming	Reden van escalatie	Genomen maatregel / Vervolg ¹
TotalEnergies SE	Status rood (geverifieerde schending)	Aandeelhoudersresolutie ingediend AVA 2023
Amazon.com, Inc.	Status rood (geverifieerde schending)	Tegengestemd AVA 2023
Eni SpA	Status rood (geverifieerde schending)	Tegengestemd AVA 2023
Exxon Mobil Corporation	Status rood (geverifieerde schending)	Aandeelhoudersresolutie ingediend AVA 2023
Tesla, Inc.	Status rood (geverifieerde schending)	Tegengestemd AVA 2023
Uber Technologies, Inc.	Status oranje (vermeende schending). Dialoog loopt sinds 2019, maar nog steeds geen maatregelen genomen.	Aandeelhoudersresolutie ingediend AVA 2023
Lyft, Inc.	Status oranje (vermeende schending). Dialoog loopt sinds 2019, maar nog steeds geen maatregelen genomen.	Tegengestemd AVA 2023
Glencore plc	Status oranje (vermeende schending). Dialoog loopt sinds 2017. Maatregelen geïnitieerd maar nog niet bevestigd.	Tegengestemd AVA 2023

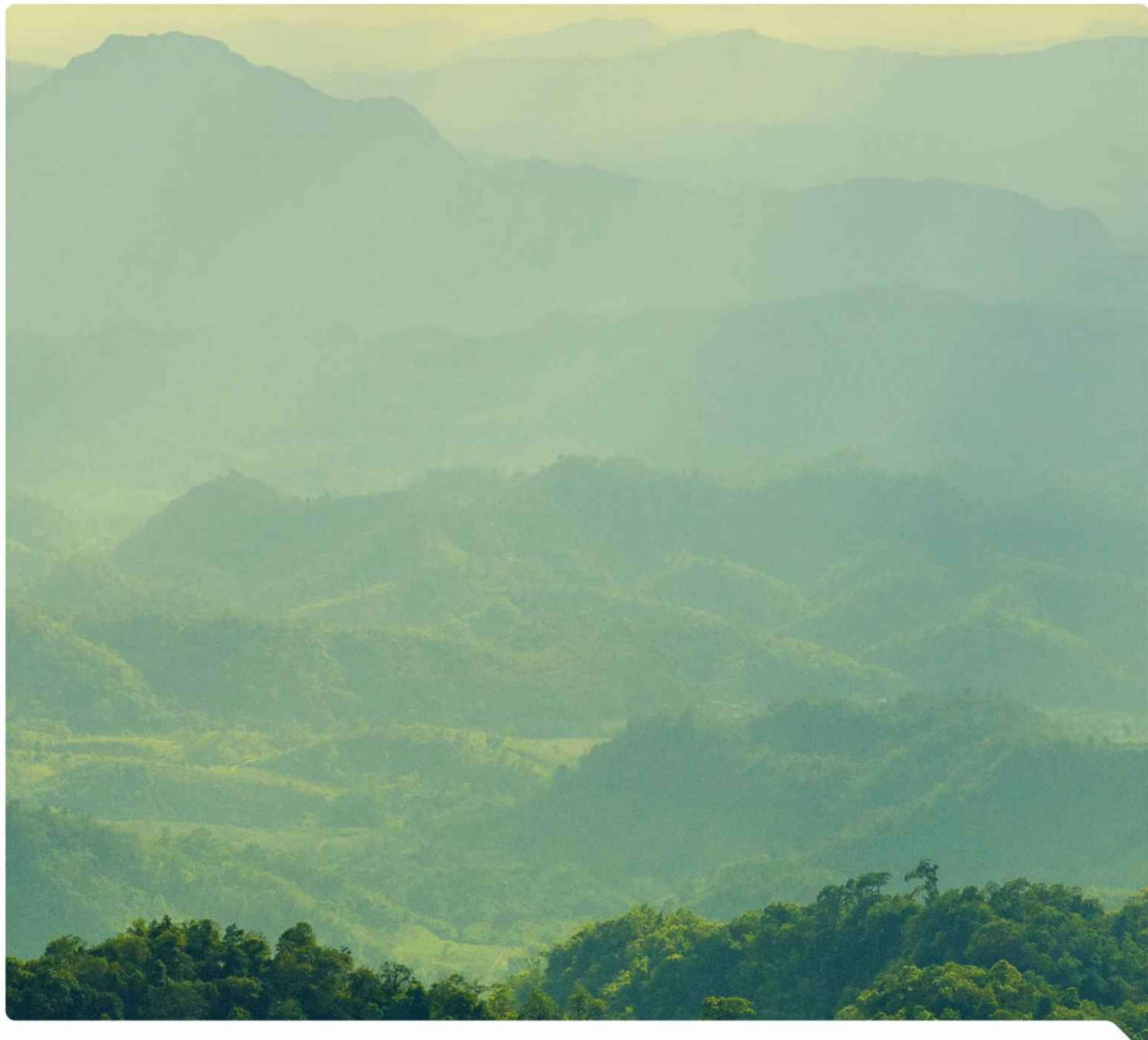
¹ Zie voor verdere duiding tegenstem het 'Voting Disclosure Systeem'

Colofon

Deze Voortgangsrapportage Normatieve dialogen is een uitgave van Achmea Investment Management.

Disclaimer

Achmea Investment Management B.V. ('Achmea IM') heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is alleen bestemd voor gekwalificeerde beleggers en/of professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren. U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, handelsnamen, logo's, woord en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie. Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209.

Voortgang Thematische Dialogen januari - juni 2023

BPL Pensioen (vertrouwelijk)

Opgesteld voor:
BPL Pensioen

Inhoudsopgave

	Managementsamenvatting	04
1.	Thematische dialoog	06
2.	Toelichting voortgang thema's	09
3.	Klimaat en Transport	11
4.	Klimaatadaptatie en Water	16
5.	Reductie CO ₂ -uitstoot	22
6.	Access to Nutrition	28
7.	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen	34
8.	Biodiversiteit	41
9.	Arbeidsomstandigheden	47
10.	Mensenrechten & Governance	53
11.	ESG dialoog Nederland	59
12.	Collectieve Initiatieven	66
13.	Escalatieoverzicht	68
14.	Lijst van ondernemingen	69
15.	Afkortingenlijst	71

Managementsamenvatting

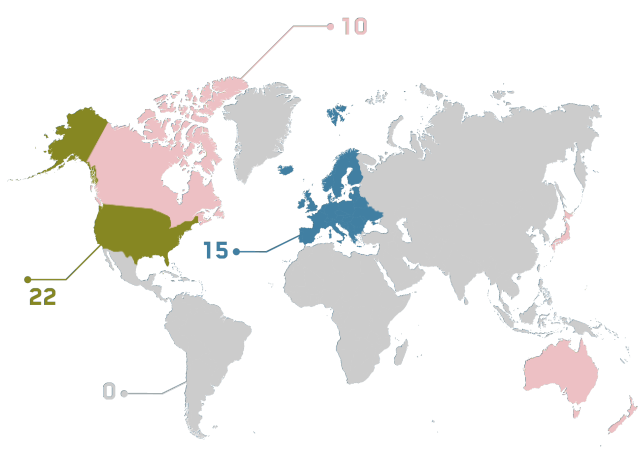
Overzicht engagementprogramma

Het thematische engagementprogramma van BPL Pensioen is gericht op het verhogen van sociale, milieu- en governancestandaarden in sectoren, ketens of bij ondernemingen, die deel uitmaken van het beleggingsuniversum. Het engagementprogramma sluit aan bij de speerpunten en MVB-strategie van BPL Pensioen. We doen gedegen onderzoek om de bedrijven te selecteren waarmee de dialoog het meest kansrijk is en om die goed voor te bereiden.

In het eerste halfjaar van 2023 bestaat het thematische engagementprogramma uit 8 thema's, die zich in verschillende fases bevinden. Binnen deze thema's zijn 47 ondernemingen opgenomen. In tabel 1 is de opbouw van het programma weergegeven. In de thematische hoofdstukken wordt voor elk thema nader ingegaan op de doelstellingen, gesprekken en uitkomsten.

De ondernemingen zijn verspreid over verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt op de ontwikkelde markten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen Europa, Verenigde Staten en Wereld overig. Figuur 1 geeft de regionale verdeling weer van ondernemingen in het thematische engagementprogramma.

FIGUUR 1 REGIOVERDELING

TABEL 1 ENGAGEMENTTHEMA'S

Thema	Speerpunt	Gestart	Sectoren/ketens	Aantal dialogen
Klimaat en Transport		Q1 2022	Logistieke sector	6
Klimaatadaptatie en water		Q1 2022	Metalen en mijnbouw- en halfgeleiderindustrie	4
Reductie CO ₂ uitstoot		Q1 2022	Koolstof intensieve sectoren	6
Access to Nutrition		Q2 2018	Agro & Food	5
Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen		Q2 2022	Supermarktketens en producenten van huishoudelijke en persoonlijke producten	9
Biodiversiteit in de landbouwketen		Q1 2021	Supermarkten en Voedingsproducten	5
Arbeidsomstandigheden		Q1 2022	Landbouw en voedingsmiddelenketen	4
Mensenrechten & Governance		Q2 2022	Grondstoffensector, ICT- sector en de elektronische goederen sector	8

Voortgang wordt gerapporteerd aan de hand van mijlpalen. Deze worden geïntroduceerd in hoofdstuk 2.

Ten aanzien van de bedrijven die zijn geselecteerd voor het thematische engagementprogramma is:

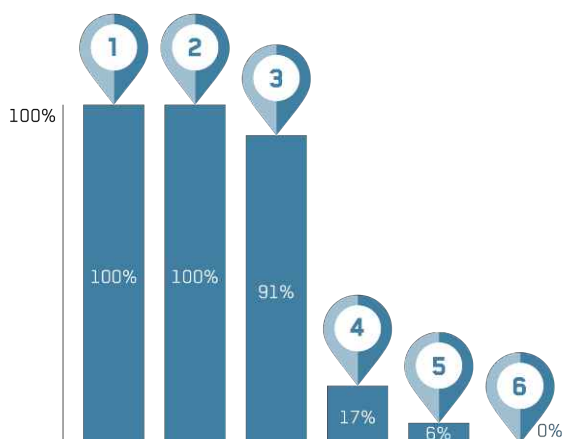
- Voor 100% is de 1ste mijlpaal bereikt, namelijk het voorbereidend onderzoek afgerond;
- Voor 100% is de 2de mijlpaal bereikt, namelijk een initiërende brief of e-mail uitgestuurd om het contact tot stand te brengen;
- Ten aanzien van de 3de mijlpaal is door 91% van de ondernemingen positief op onze vraag gereageerd. De dialoog is gaande;
- Voor 17% is de 4de mijlpaal bereikt, namelijk de toezegging van de onderneming;
- Voor 6% is de 5de mijlpaal bereikt, wat betekent dat er een aanpassing is geweest in het beleid en proces.
- Voor 0% is de 6de mijlpaal bereikt, er zijn dit halfjaar geen dialogen afgesloten.

Vanwege de korte looptijd van een aantal relatief nieuwe engagementthema's hebben veel ondernemingen nog niet mijlpaal 4 en de daaropvolgende mijlpalen behaald. Toezeggingen met betrekking tot beleidsaanpassingen en de implementatie daarvan verwachten we in de tweede helft van het engagementtraject.

Aandeelhoudersresoluties

De eerste helft van het jaar is traditioneel het seizoen waarin de meeste aandeelhoudersvergaderingen plaatsvinden. In deze periode gebruik je het recht als aandeelhouder om je stem te laten horen op de jaarvergadering van de ondernemingen waar je aandelen van bezit. Ook dit jaar stonden een aantal interessante stemmingen op de agenda. Zo diende Achmea IM eind 2022 zelf een aandeelhoudersresolutie in bij Uber over de veiligheid voor chauffeurs. Op de aandeelhoudersvergadering in mei, kreeg de resolutie 9,9 procent van de stemmen. Rekening houdend met de uitkomst van de stemming gaan we in overleg met de mede-indieners om ons te beraden op volgende stappen. Naast het zelfstandig indienen van een resolutie, heeft Achmea IM bij twee ondernemingen een resolutie mede-ingediend, namelijk bij TotalEnergies en ExxonMobil. De resolutie bij TotalEnergies werd gesteund door 30 procent van de stemmen en die bij ExxonMobil slechts door 11 procent.

FIGUUR 2 MIJLPAALVERDELING

1. Analyse van het bedrijf
2. Het initiëren van de dialoog
3. Het voeren van de dialoog
4. De toezegging van de onderneming
5. Het aanpassen van het beleid en proces
6. Het afronden van de dialoog

1. Thematische dialoog

Het aangaan van de dialoog met ondernemingen in de beleggingsportefeuille is een belangrijk instrument om financiële-, sociale en milieu risico's te beheersen, kansen te benutten en daarnaast positieve maatschappelijke impact te behalen. Daarom heeft de thematische dialoog een centrale plek binnen het MVB-beleid. De thematische dialoog wordt gericht op het beheersen van risico's en het benutten van kansen op specifieke thematiek die binnen een sector of een keten speelt. Beter beleid, transparantie en optimalisatie van bedrijfsprocessen worden rondom specifieke thema's centraal gesteld.

Wat maakt engagement effectief?

Uit onderzoek blijkt dat meerdere factoren bepalend zijn voor het effectief uitvoeren van engagement. De resultaten uit deze onderzoeken zijn geïntegreerd in de engagementstrategie:

Een gedegen voorbereiding is cruciaal voor een effectieve dialoog

Een gedegen vooronderzoek en voorbereiding per onderneming is het vertrekpunt van ons proces. Daarnaast wordt er voor een beperkt aantal thema's gekozen, deze focus verhoogt de effectiviteit van de inzet.

Een goede relatie met het bedrijf maakt de dialoog effectiever

Relatiebeheer vraagt geduld. Daarom nemen we de tijd en duurt een dialoog ongeveer drie jaar, vanaf het eerste onderzoek, tot de laatste gesprekken en evaluatie van het resultaat. Daarnaast houden we bij de selectie van de ondernemingen ook rekening met de openheid van een onderneming en eventuele cultuurverschillen.

Maak de verbinding met financiële materialiteit en actuele thema's binnen de onderneming

Bij de voorbereiding van de dialoog onderzoeken we niet alleen hoe onderneming presteert op het thema van de dialoog maar onderzoeken we ook hoe de onderneming er financieel voorstaat en hoe 'materieel' het onderwerp van de dialoog is voor de onderneming. Met die 'materialiteit' onderstrepen we het belang van het betreffende thema voor ons als belegger en laten we de onderneming zien dat verbeteringen ook kunnen bijdragen aan het succes van de onderneming.

Doelstellingen sluiten zoveel mogelijk aan

De hoofddoelstelling van thematische dialogen is om binnen het MVB-beleid concrete invulling te geven aan de strategie van onze klanten en het speerpuntenbeleid. Dit is weergegeven in tabel 1.1. Deze speerpunten zijn een logisch startpunt voor de samenstelling en ordening van het totale thematische engagementprogramma. Ook sluiten we waar mogelijk ook aan bij de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties (VN).

TABEL 1.1 SPEERPUNTENBELEID

Thema	Symbool
Klimaat	
Biodiversiteit & Water	

Sustainable Development Goals (hierna: SDG's)

Binnen het engagementprogramma -op het niveau van individuele thema's- stellen wij doelen op. Wij hechten er belang aan om onze doelstellingen daar waar mogelijk en relevant te koppelen aan de SDG's. Deze duurzame ontwikkelingsdoelstellingen zijn in 2015 door de VN vastgesteld en hebben als doel om in 2030 belangrijke mondiale kwesties op 17 uiteenlopende aandachtsgebieden te hebben opgelost. De kwesties variëren van armoedebestrijding tot klimaatverandering en van duurzame consumptie tot gendergelijkheid. Voortgang op de verschillende SDG's wordt gemeten aan de hand van 169 onderliggende doelstellingen. Deze doelstellingen worden elk weer gemeten op basis van 232 vooraf vastgestelde indicatoren. Het idee achter de SDG's is dat verschillende actoren in de samenleving binnen de eigen invloedssfeer bijdragen aan behalen van de doelen. Nationale staten hebben in veel gevallen een belangrijke bijdrage te leveren, maar ook het bedrijfsleven en institutionele beleggers kunnen binnen de eigen invloedssfeer een bijdrage leveren aan het behalen van de doelstellingen.

TABEL 1.2 LOPENDE ENGAGEMENT THEMA'S

Thema			
Klimaat en Transport			
Klimaatadaptatie en Water			
Reductie CO ₂ uitstoot			
Access to Nutrition			
Afbouw plastic in verpakking van consumentengoed			
Biodiversiteit in de landbouwketen			

Thema

Arbidsomstandig

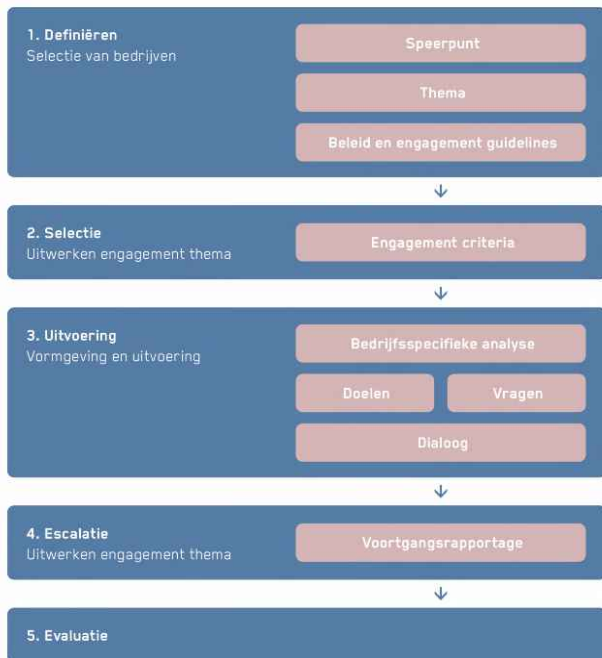
Mensenrechten & Governance

Engagementproces

Ons thematisch engagementproces kent zes fases, zoals weergegeven in figuur 1.1.

FIGUUR 1.1 PROCES THEMATISCH ENGAGEMENT

Definiëren

Binnen de speerpunthema's identificeert het MVB team van Achmea IM in samenspraak met klanten en beleggers de engagementthema's. Dit leidt tot een engagement long-list die potentiële thema's bevat voor opname in het thematische engagementprogramma. Belangrijke input voor definiëring van thema's zijn ESG-analyses van onze beleggers en externe onderzoeksbureaus, actuele en relevante maatschappelijke thema's en wetenschappelijke onderzoeken.

Selectie

Op basis van verder vooronderzoek en met oog voor een goede verdeling van thema's over de 5 speerpunten kunnen thema's op de short-list komen. Op basis van klantwensen en de inhoudelijke analyses van ondernemingen in de beleggingsportefeuilles maken wij een selectie van subthema's en ondernemingen die in het programma worden opgenomen. Hierbij identificeren wij met name ondernemingen die nog stappen kunnen maken om te voldoen aan best-practices die in de sector of keten gelden en ondernemingen waarvan we verwachten dat ze open staan voor engagement.

Uitvoering

Het MVB team van Achmea IM start de dialogen en voert ze uit. De start van de dialoog verloopt veelal via brief of email. Hierin introduceren wij onszelf en onze klanten, alsmede het onderwerp dat wij zullen bespreken. Het vervolg van de dialoog bestaat doorgaans uit meerdere conference calls of bezoeken aan de onderneming.

Escalatie

Indien een onderneming niet (goed) reageert proberen we via andere wegen het contact tot stand te brengen en escaleren wij indien noodzakelijk. Bijvoorbeeld door samen te werken met andere investeerders, het stembeleid aan te passen of een aandeelhoudersresolutie te overwegen.

Communicatie

Over de omvang, doelstellingen en voortgang van de dialogen rapporteren wij op halfjaarbasis in dit verslag. Daarnaast lichten wij indien gewenst mondeling de voortgang van de dialogen toe.

Evaluatie

Wij evalueren de dialogen, doelen en de samenstelling van het engagementprogramma elk halfjaar. Op basis daarvan stellen wij ondernemingsdoelstellingen scherper wanneer wenselijk en kunnen de selectie wijzigen afhankelijk van de voortgang. Elk engagementprogramma wordt bij afronding nadrukkelijk geëvalueerd.

Reikwijdte van engagementbeleid

Beleggers kunnen bedrijven financieren als aandeelhouder en als obligatiehouder. Wij vinden het dan ook relevant om de mogelijkheid te hebben ondernemingen vanuit beide perspectieven aan te kunnen spreken. Dat betekent dat we zowel beoordelen welke aandelenholdings als bedrijfsobligatieholdings onze klanten hebben in de onderneming. Mede op basis van deze analyse komen ondernemingen in aanmerking voor opname in het engagementprogramma.

Capaciteit en team

Ons team bestaat uit 14 vaste medewerkers die allen bijdragen leveren aan de verschillende fasen van het engagementproces. Binnen ons team zijn 5 specialisten dagelijks met thematische dialogen bezig, allen op hun eigen specialisme (Environment, Social en Governance). Ten slotte werken wij daar waar relevant en opportuun in meerdere samenwerkingsverbanden samen met andere institutionele beleggers of andere (inter)nationale samenwerkingsverbanden. Op deze manier kunnen wij een gedegen invulling geven aan het thematisch engagementprogramma voor onze klanten.

2. Toelichting voortgang thema's

Om doelgericht en gestructureerd te werk te gaan worden alle thematische engagement mijlpalen gebruikt voor het meten en het rapporteren van de voortgang. Tabel 2.1 toont een gedetailleerd overzicht. Deze mijlpalen geven aan welke voortgang er per thema en per onderneming is geboekt.

TABEL 2.1 STAPPEN DIALOOG¹

	Mijlpaal	Uitleg	Indicator
1	Analyse van het bedrijf	Bij het opstarten van een nieuwe thematische dialoog wordt bepaald welke ondernemingen in het programma worden opgenomen. Per onderneming wordt een nulmeting uitgevoerd op basis van publieke informatie en ESG-analyses in relatie tot het thema. De nulmeting geeft aan in welke fase de onderneming zich bevindt ten aanzien van het thema.	Afgerond/ gestart
2	Initiëren dialoog	Wij initiëren de dialoog veelal door een inleidende brief of e-mail te sturen, wanneer nodig gevolgd door een follow-up telefoongesprek. Dit vormt de start van een meerjarig dialoogtraject.	Brief verzonden en ontvangst bevestigd / brief verzonden
3	Voeren van dialoog	Wanneer de onderneming bevestigt dat zij in gesprek willen wordt er een bijeenkomst of een telefonische vergadering opgezet. Tijdens het eerste gesprek worden o.a. de bevindingen van het vooronderzoek voorgelegd en de stappen die de onderneming op dit thema zet besproken.	Gesprekken ingepland of gevoerd / gesprekken nog niet ingepland / gesprek afgewezen
4	Toezegging onderneming	De wijze waarop de onderneming aangeeft zich in te willen spannen om zaken verder te onderzoeken, ontwikkelen en uitvoeren documenteren wij als toezeggingen. Deze kunnen kwalitatief hoogwaardig zijn (positief), of nog niet volledig voldoen aan de door ons gestelde ambities (neutraal), of kunnen uitblijven (geen toezegging).	Toezegging beleidswijziging/ toezegging beleidswijziging nog niet voldoende
5	Aanpassen beleid & proces	De mate waarin de gedane toezeggingen daadwerkelijk worden vertaald in stappen door de onderneming. Bijvoorbeeld door het beleid te vernieuwen, zaken te onderzoeken of processen aan te passen.	Beleidswijziging doorgevoerd / beleidswijziging nog niet voldoende / beleidswijziging wordt niet doorgevoerd
6	Afronden dialoog	Wanneer de onderneming aantoonbaar de gewenste stappen heeft gezet ten aanzien van de doelstellingen kan de dialoog worden afgesloten. Indien dit niet het geval is binnen de gestelde termijn voor het engagementtraject wordt de dialoog niet succesvol afgerond.	Dialoog succesvol afgerond / dialoog onsuccesvol afgerond / dialoog tussentijds beëindigd

¹ Bron: Achmea Investment Management

3. Klimaat en Transport

Emissies als gevolg van activiteiten van de transportsector blijven toenemen. De transportsector draagt ruim 25 procent bij aan de totale Europese CO₂-uitstoot. Hoewel de transportsector grotendeels buiten het Klimaatakkoord van Parijs is gebleven dient de sector wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de broeikasgasreductie om deze doelstellingen te behalen. Daarom is het relevant vanuit financieel en maatschappelijk perspectief om dit thema uit te voeren.

3.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Tijdens de klimaatconferentie van de Verenigde Naties in Glasgow eind 2021 (COP26) zijn de bijna 200 deelnemende landen bijeengekomen om afspraken te maken om het Klimaatakkoord van Parijs overeind te houden. De uitstoot van broeikasgassen moet worden teruggedrongen en de opwarming van de aarde moet worden beperkt tot maximaal 2 graden. De wereldwijde CO₂-uitstoot moet volgens het klimaatakkoord in 2050 met 95 procent zijn teruggebracht ten opzichte van 1990. Voor de 1,5 graden doelstelling komt dit neer op een emissiereductie van meer dan 100 procent. Het in 2022 gepubliceerde IPCC-rapport laat zien dat de transportsector momenteel voor ruim 23 procent bijdraagt aan de mondiale totale CO₂-uitstoot¹. Hoewel de transportsector grotendeels buiten het akkoord is gebleven, dient de sector dus wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de CO₂-reductie om de doelstellingen te behalen. In de samenleving neemt globalisering een steeds belangrijkere rol in. Deze stijgende lijn in de wereldhandel betekent dat de transportsector ook sterk in omvang toeneemt.

Om de klimaatdoelen te behalen zijn er ingrijpende veranderingen in de transportsector nodig¹. Emissiereductie in de transportsector is essentieel om klimaatverandering te beperken omdat deze sector een van de grootste uitstoters van CO₂-emissies is. Hoewel de uitstoot van de transportsector in 2020 met zo'n 10 procent daalde als gevolg van de COVID-19 pandemie, is de uitstoot inmiddels terug op het oude niveau².

We kiezen ervoor om ons onder andere te richten op bedrijven die actief zijn op het spoor. De te behalen winst in termen van CO₂-reductie en energie-efficiëntie schatten wij in als hoog. Voor spoorbedrijven is er veel winst te behalen omdat het leeuwendeel van deze ondernemingen nog erg afhankelijk is van fossiele brandstoffen; een groot deel van

de spoormaatschappijen rijdt nog op diesel. Het engagement met deze industrie heeft meerdere invalshoeken, waaronder: het verlagen van brandstofverbruik en het gebruik van alternatieve brandstofbronnen (denk aan schonere brandstoffen zoals waterstof of methanol voor lange afstanden), verbeterde voertuigtechnologie en technologische verbeteringen (zoals elektrificeren van voertuigen), reductie van emissie-intensiteit, maar ook efficiëntiemaatregelen op voertuigonderhoud (bijvoorbeeld weerstandverlaging) en logistieke planning voor het laden van voertuigen en routeplanning.

Doel van het thema

We hebben voor dit engagement traject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

TABEL 3.1.1 DOELSTELLINGEN KLIMAAT EN TRANSPORT

Doelstelling	Toelichting (of: Indicatoren)
Governance	De onderneming heeft het onderwerp Klimaat op gedegen wijze bij het bestuur belegd.
Beleid	Transportbedrijven nemen klimaatverandering en reductie van CO ₂ -uitstoot in het bijzonder op in hun beleid.
Innovatie	Transportbedrijven besteden specifieke aandacht aan brandstofefficiëntie en elektrificering.
'Best practices'	Transportbedrijven geven aan de hand van 'best practices' inzicht in de mogelijkheden tot het reduceren van het gebruik van fossiele brandstoffen en het stimuleren van hernieuwbare energiebronnen.
Transparantie	Transportbedrijven verbeteren transparantie en verslaglegging over CO ₂ -uitstoot.

¹ https://report.ipcc.ch/ar6wg3/pdf/IPCC_AR6_WGIII_FinalDraft_Chapter10.pdf

² <https://www.iea.org/topics/transport>

Dit thema sluit aan bij de volgende SDG's:

• **SDG 7: betaalbare en duurzame energie**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2, dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en onderliggend doel 7.3, dat zich richt op het verhogen van energie-efficiënte.

• **SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 9.4, dat zich richt op het verduurzamen van infrastructuur om efficiënter gebruik te maken van hulpbronnen en milieuvriendelijke technologieën.

• **SDG 13: Klimaatactie**

We focussen ons op het onderliggende doel 13.2, dat zich richt op het integreren van maatregelen met betrekking tot klimaatverandering.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

TABEL 3.1.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Sector	Land	MSCI Score	MSCI Low Carbon Transition Score ¹
Canadian Pacific Railway Limited	Spoortransport	Canada	A	5.0
Union Pacific Corporation	Spoortransport	Verenigde Staten	A	5.10
Canadian National Railway Company	Spoortransport	Canada	AA	4.89
TFI International Inc	Wegtransport	Canada	BB	6.06
Norfolk Southern Corporation	Spoortransport	Verenigde Staten	A	5.55
CSX Corporation	Spoortransport	Verenigde Staten	A	5.30

¹ De MSCI Low Carbon Transition Score meet de mate van afstemming van een onderneming met de 'Low Carbon Transition'. Ondernemingen met een hogere Lage score zijn meer in lijn met de 'Low Carbon Transition' in vergelijking met ondernemingen met lagere scores. (Score: 0-10)

Samenwerking

De Noord-Amerikaanse 'Class I' spoortransportbedrijven waarmee wij engagement voeren, zijn voor de transitie van hun locomotiefvloot afhankelijk van locomotiefproducenten Wabtec en ProgressRail. Om de brandstoftransitie van locomotieven en de kansen voor spoortransportbedrijven hierin beter te begrijpen, spraken wij begin 2023 met Wabtec.

Voortgang thema

TFI International

In het afgelopen half jaar spraken we voor het met TFI International. De CFO van het transportbedrijf die ons te woord stond, liet blijken dat klimaat niet als materieel of prioriteit gezien wordt door het bestuur en de grootste aandeelhouders van de onderneming. In lijn met de afwijzende houding van de CFO ten aanzien van klimaat, heeft TFI International geen noemenswaardige transitiestrategie en rapporteert het niet over emissiedata. Wel kondigde de onderneming tijdens het gesprek aan op termijn een externe consultant te willen betrekken om te kijken hoe de onderneming kan beginnen met het rapporteren over klimaat. Concrete tijdslijnen of ambities ontbreken echter. Wij hebben het belang van een robuust klimaatbeleid en transparantie hierover benadrukt, maar TFI International lijkt hier nog weinig ontvankelijk voor. We volgen de ontwikkelingen van de 'SEC Climate Rule' ten aanzien van klimaatrapportage aangezien de definitieve publicatie hiervan een goede aanleiding zou zijn voor een nieuw gesprek. Als de houding van de onderneming ten aanzien van klimaat niet verandert kunnen we in een later stadium escalatie overwegen.

Vervolg

In de tweede helft van 2023 willen we een nieuwe ronde van gesprekken hebben gevoerd.

3.2. Voortgang thema

Per eind juni 2023 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Canadian National Railway Company	Canada						
2	Canadian Pacific Railway Limited	Canada						
3	CSX Corporation	Verenigde Staten						
4	Norfolk Southern Corporation	Verenigde Staten						
5	TFI International Inc	Canada						
6	Union Pacific Corporation	Verenigde Staten						

Symbool status ongewijzigd	Symbool statuswijziging	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
		Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Toezegging beleidswijziging	Beleidswijziging doorgevoerd	Dialoog succesvol afgerond
		Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Toezegging beleidswijziging nog niet voldoende	Beleidswijziging nog niet voldoende	Dialoog onsuccesvol afgerond
				Gesprek afgewezen		Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	Dialoog tussentijds beëindigd

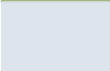
3.3. Tussentijdse evaluatie

De evaluatie van het thema wordt aan de hand van drie onderdelen uitgevoerd.

1. Er wordt inzicht gegeven in de procesvoortgang. Heeft Achmea IM voldaan aan haar inspanningsverplichting? Is er vooronderzoek uitgevoerd, is het engagement geïnitieerd en hoeveel contacten hebben er plaatsgevonden?
2. Er wordt inzicht gegeven in de effectiviteit van engagement. Hebben bedrijven ook daadwerkelijk gewenste wijzigingen zoals vooraf gedefinieerd in beleid en activiteiten doorgevoerd?
3. Bij het afsluiten van de engagement worden resultaten geduid aan de hand van een korte kwalitatieve beschrijving. Zo is bij engagement niet altijd een causaal verband te leggen tussen een engagementgesprek en beleidswijzigingen of kan de ene toezegging veel meer gewicht in de schaal leggen dan een anderen.

In de evaluatie gebruiken we vier kleurcodes die we hieronder kort toelichten:

TABEL 3.3.1 TOELICHTING KLEURCODES

Betekenis	Kleurcode
Doelstelling is behaald in de gestelde termijn	
Doelstelling is nog niet behaald, maar op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling is nog niet behaald en niet op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling niet behaald in de gestelde tijd	

TABEL 3.3.2 EVALUATIE

Toelichting		Doelstellingen			
KPI	Beschrijving	Doel	Wanneer?	Gerealiseerd?	Behaald?
Proces	Op basis van onze mijlpalen geven we een overzicht van de gezette stappen door Achmea IM. Deze KPI geeft daarmee inzicht of het proces voor de diverse engagements succesvol wordt doorlopen; van het voorbereidend onderzoek, het verzenden van de brieven tot de aantallen gesprekken die gevoerd zijn	Voor 100% van de bedrijven is het vooronderzoek afgerond.	Na 1 jaar	100%	ja
		Voor 100% van de bedrijven is de brief met doelstellingen verzonden.	Na 1 jaar	100%	ja
		Voor 90% van de bedrijven zijn minimaal 3 gesprekken gevoerd (niet alle bedrijven blijken ook na meerdere pogingen responsief).	Na 3 jaar	17% na 1,5 jaar	nee
Impact	In deze KPI geven we aan of engagement inderdaad tot stappen van de onderneming heeft geleid, op basis van de vooraf gestelde doelen	60% van de bedrijven één of meerdere stappen gezet op de geformuleerde doelstellingen	Na 3 jaar	17% na 1,5 jaar	nee

4. Klimaatadaptatie en Water

Water is de basis voor leven op aarde en een belangrijke grondstof voor vele productieprocessen. Mede door een stijging van de temperatuur en een verandering in neerslagpatronen als gevolgen van het veranderende klimaat, is de beschikbaarheid van water niet meer vanzelfsprekend. Wereldwijd worden jaarlijks 55 miljoen mensen getroffen door droogte³. Naast waterschaarste, zorgt ook een overvloed aan water voor problemen in de vorm van overstromingen en is vervuiling van water een belangrijke oorzaak voor sterftegevallen en ziekten in lage- en midden-inkomenslanden⁴. Omdat watergebruik en problematiek rondom water, in contrast met klimaat, per regio verschilt, kunnen ondernemingen die actief zijn in regio's waar waterschaarste speelt een belangrijke bijdrage leveren aan de aanpak van deze problematiek. In dit engagement thema richten wij ons daarom op ondernemingen in de metalen en mijnbouw- en halfgeleiderindustrie die zeer afhankelijk zijn van grote hoeveelheden water en actief zijn in regio's waar waterschaarste heerst.

4.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Klimaatadaptatie en water zijn onlosmakelijk verbonden. Overstromingen, droogte en bosbranden zijn een uiting van het veranderende klimaat. Deze water gerelateerde natuurrampen waren over de afgelopen 50 jaar de leidende oorzaak voor slachtoffers en economische schade⁵. Ondanks het bewijs dat water in combinatie met klimaat een onderwerp van belang is, is het vaak onderbelicht bij ondernemingen. Veel ondernemingen rapporteren watergebruik alleen op geaggregeerd niveau en alleen voor eigen productielocaties. Daarnaast geven veel ondernemingen geen inzicht in de lange termijn kwetsbaarheden in de specifieke regio's en toeleveringsketens waar ze actief zijn. Naast de gebreken in rapportages bij ondernemingen, hebben ESG-dataproviders geen gestandaardiseerde aanpak, wat het vergelijken van cijfers op dit gebied lastig maakt voor beleggers.

Deze benadering tot water is het gevolg van de complexiteit ervan. Water is een veelzijdig probleem waarbij een aantal zaken relevant zijn:

- Zowel een teveel als een tekort aan water is problematisch.
- In contrast met de invloed van broeikasgassen op de wereldwijde klimaatverandering, is de impact van watergebruik overwegend lokaal en bepaald door omstandigheden in de regio en het stroomgebied. Zo zijn met name regio's waar al waterschaarste heerst en waar klimaatverandering een grote impact heeft relevant.

- Bij de waterproblematiek is niet alleen klimaatverandering relevant, maar ook de toenemende vraag naar water door economische groei, de groei van de bevolking en de invloed van watervervuiling op de beschikbaarheid van voldoende schoon water.
- De impact van waterschaarste kan verschillen per belanghebbende.
- Water is een voorwaarde voor het bestaan van ecosystemen en een goede biodiversiteit.
- Een hoeveelheid water is meerdere keren te gebruiken als gebruikers slim en efficiënt met water omgaan. Techniek en samenwerking zijn daarom belangrijke sleutels tot de oplossing van deze problematiek.

Doel van het thema

We hebben voor dit engagement traject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

TABEL 4.1.1 DOELSTELLINGEN KLIMAATADAPTATIE EN WATER

Doelstelling	Toelichting (of: Indicatoren)
Beleidsvorming en governance	• De onderneming formuleert een lange termijn waterbeleid; • De onderneming heeft doelstellingen per productielocatie en toeleveringsketen met betrekking tot watergebruik, afvalwater en het herstellen van stroomgebieden; • Water is een aantoonbaar besproken onderwerp in de bestuurscommissies;

³ https://wwf.panda.org/wwf_news/?352050/Worsening-drought-risk-impacts-55-million-people-every-year-says-WWF-report

⁴ https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2018-the-geography-of-future-water-challenges-2920_2.pdf

⁵ <https://public.wmo.int/en/media/press-release/water-related-hazards-dominate-disasters-past-50-years>

Monitoring	De doelstellingen zijn vertaald naar het beloningsbeleid.
	De onderneming monitort de vooruitgang op haar doelstellingen;
	De onderneming analyseert strategische/financiële risico's en kansen als gevolg van waterschaarste;
	De onderneming is op de hoogte van de effecten die haar watergebruik heeft op lokale stroomgebieden en binnen haar toeleveringsketens;
Implementatie	De onderneming heeft zicht op de impact van klimaatverandering op de beschikbaarheid van water voor haar activiteiten en relevante stakeholders.
	De onderneming optimaliseert processen om waterverbruik te verminderen en de waterkwaliteit te verbeteren. Bijvoorbeeld door de inzet van de best beschikbare technologieën;
	De onderneming past scenario analyse toe bij huidige locaties en de selectie van nieuwe productielocaties;
	De onderneming investeert in technische innovatie.
Transparantie	De onderneming is transparant over haar watern risico's en haar impact in de stroomgebieden en ecosystemen;
	De onderneming is transparant over het inzetten van haar invloed met betrekking tot regelgeving op het gebied van water;
	De onderneming is transparant over samenwerking met en het aangaan van de dialoog met relevante stakeholders.
Samenwerking in de sector	De onderneming werkt samen met andere ondernemingen in de toeleveringsketen en andere belanghebbenden die mede gebruik maken van dezelfde waterbronnen als de onderneming.

Dit thema sluit aan bij de volgende SDG's:

- SDG Doel 6. Schoon water en sanitair**

De focus ligt hierbij met name op de onderliggende doelen 6.3, 6.4, 6.5 en 6.6, die zich richten op het verbeteren van de waterkwaliteit, het verhogen van de efficiëntie in watergebruik, samenwerking en het herstellen van ecosystemen.

- SDG Doel 12. Verantwoorde consumptie en productie**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 12.4, dat zich richt op milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en afval en de uitstoot in lucht, water en bodem te beperken.

- SDG Doel 15. Leven op het land**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 15.1, dat zich richt op het behoud, herstel en duurzaam gebruik van zoetwaterecosystemen.

Geselecteerde regio's, sectoren en ondernemingen

De impact van watergebruik is afhankelijk van de regio en het stroomgebied. In onze engagement richten we ons daarom op specifieke regio's om te bepalen of de strategieën van ondernemingen op watergebied ook daadwerkelijk effectief zijn. Relevante regio's voor deze engagement zijn bijvoorbeeld:

- Mexico
- Zuid-Afrika
- De Balkan
- Australië
- Taiwan

Deze regio's zijn geselecteerd op basis van:

- De aanwezigheid van clusters van actieve mijnen of productielocaties⁶;
- Representativiteit voor wereldwijde problematiek, zoals vervuiling, urbanisatie, droogte;
- Een (verwachte) toenemende vraag voor zoetwater in deze stroomgebieden;
- De impact van klimaatverandering op deze regio's;
- Zorgen over het gevoerde waterbeleid en handhaving vanuit de overheid in deze stroomgebieden.

Wij hebben twee sectoren geselecteerd voor dit engagementstraject. Dit zijn de maakindustrie en de basismaterialensector. Volgens het CDP Global Water Report 2020, hebben deze twee sectoren de hoogste potentiële financiële impact wanneer geen actie wordt ondernomen op gebied van waterschaarste⁷. Daarnaast is in deze sectoren de financiële impact 4 tot 66 keer zo hoog als de geraamde kosten van adaptie en mitigatie op gebied van water. Vanuit een economisch standpunt is in deze sectoren dus veel winst te behalen met maatregelen zoals het verbeteren van hergebruik van water, het plaatsen van een productiefaciliteit buiten een gebied met hoog overstromingsrisico en het beschermen van stroomgebieden.

⁶ https://programme.worldwaterweek.org/Content/ProposalResources/PDF/2020/pdf-2020-9082-1-analysis_of_water_risk_in_mining_sector_wwf_water_risk_filter_research_series_.pdf

⁷ https://cdn.cdp.net/cdp-production/cms/reports/documents/000/005/577/original/CDP_Water_analysis_report_2020.pdf?1617987510

Om dit engagementtraject nog meer focus te geven, kozen wij voor de volgende (GICS) industriegroepen:

- Metalen en Mijnbouw
- Halfgeleiders & Halfgeleider Apparatuur

Wij hebben deze industriegroepen gekozen vanwege de hoge afhankelijkheid van grote hoeveelheden water voor de productiecyclus. Waterschaarste vergroot het risico op operationele verstoringen en brengt hoge kosten met zich mee om de nodige watervoorziening veilig te stellen.

Hieronder een overzicht van de geselecteerde ondernemingen:

TABEL 4.1.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Sector	Land	Onder andere actief in	MSCI Score	MSCI Water Stress Score ¹
Newcrest Mining Limited	Metaal & Mijnbouw	Australië	Australië; Canada	AA	5.5
Rio Tinto plc	Metaal & Mijnbouw	Verenigd Koninkrijk	Servië; Zuid-Afrika; Australië	A	4.2
Qorvo, Inc.	Halfgeleiders & Halfgeleider Apparatuur	Verenigde Staten	Taiwan; Verenigde Staten	A	6.3
Agnico-Eagle Mines Limited	Metaal & Mijnbouw	Canada	Australië; Canada	AA	6.0

¹ De MSCI Water Stress Score geeft weer in hoeverre waterschaarste een risico vormt voor de onderneming en hoe de onderneming water gerelateerde risico's en kansen oppakt. De score is op een schaal van 0 tot 10, waarbij een lage score aantoont dat de onderneming geen robuuste strategie heeft om haar watergebruik te beheren en verminderen.

Samenwerking

Bridging the gap

ESG-data over waterrisico's staat nog in de kinderschoenen. Zo wordt er in bestaande ESG-data vaak alleen gekeken naar data zoals de totale wateronttrekking en het beschikbare hernieuwbare oppervlaktewater. Hierbij blijven veel waterrisico's en kansen echter onder de oppervlakte. Daarom hebben we in samenwerking met Deltares en WWF een rapport gemaakt waarin wordt beschreven wat nodig is om ESG data over water te verbeteren, bij zowel ondernemingen als investeerders⁸. De belangrijkste bevindingen zijn:

Watergegevens moeten volgens de auteurs om verschillende redenen verbeterd worden.

1. **Waterrisico's kennen veel componenten:** zoals waterschaarste, kwaliteit, toegang tot water, en water governance. Veel van deze componenten zijn nu nog niet of onvoldoende meegenomen in de rapportages van ondernemingen.
2. **Waterrisico's zijn niet lineair:** Te veel nutriënten is risicovol vanuit het oogpunt van waterkwaliteit, maar te weinig nutriënten ook. Er is vaak een "sweet-spot" voor een geschikte waterkwaliteit en waterkwantiteit.
3. **Waterrisico's zijn gebieds- en seizoensspecifiek:** traditionele statistieken die worden gebruikt bij ESG-integratie houden geen rekening met de dynamiek in tijd en ruimte. Nationaal gerapporteerde waterschaarste kan bijvoorbeeld leiden tot gemiddelden van zeer natte (bijvoorbeeld Patagonië in Chili) en zeer droge gebieden (bijvoorbeeld de Atacama-woestijn in Chili), evenals natte en droge seizoenen. Daarom is het van cruciaal belang om de lokale context te begrijpen als het om het natuurlijk watersysteem gaat, de toegang van verschillende gebruikers tot het water en de socio-economische context.
4. **Watergebruikers beïnvloeden elkaar:** Water kent zogenaamde cascaderisico's. Zo kan bovenstrooms van een rivier iets gebeuren wat benedenstrooms grote effecten heeft. Ook kunnen risico's cascaderen door de toeleveringsketen. Een productiestop vanwege waterschaarste in één deel van een productieketen kan daarmee tot problemen en schade leiden bij een brede groep aan bedrijven, ook als ze zelf niet in waterschaarste gebieden actief zijn.

Voortgang thema

Er hebben dit halfjaar geen gesprekken plaatsgevonden.

Vervolg

Eind 2023 willen wij met de meeste ondernemingen een nieuwe ronde met gesprekken hebben gevoerd, waarin we aan de hand van de eerste gesprekken en tussentijdse ontwikkelingen opzoek gaan naar concrete verwachtingen ten aanzien van het verbeteren van waterbeheer die we kunnen voorleggen.

⁸ U vindt het rapport en de verdere achtergronden hier: https://wwfint.awsassets.panda.org/downloads/water___esg___wwf_discussion_paper___march_2022.pdf

4.2. Voortgang thema

Per eind juni 2023 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien.

TABEL 4.2.1

			Mijlpaal					
Onderneming		Land	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Agnico-Eagle Mines Limited	Canada						
2	Newcrest Mining Limited	Australië						
3	Qorvo, Inc.	Verenigde Staten						
4	Rio Tinto plc	Verenigd Koninkrijk						

Symbool status ongewijzigd	Symbool statuswijziging	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
		Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Toezegging beleidswijziging	Beleidswijziging doorgevoerd	Dialoog succesvol afgerond
		Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Toezegging beleidswijziging nog niet voldoende	Beleidswijziging nog niet voldoende	Dialoog onsuccesvol afgerond
				Gesprek afgewezen		Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	Dialoog tussentijds beëindigd

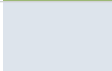
4.3. Tussentijdse evaluatie

De evaluatie van het thema wordt aan de hand van drie onderdelen uitgevoerd.

1. Er wordt inzicht gegeven in de procesvoortgang. Heeft Achmea IM voldaan aan haar inspanningsverplichting? Is er vooronderzoek uitgevoerd, is het engagement geïnitieerd en hoeveel contacten hebben er plaatsgevonden?
2. Er wordt inzicht gegeven in de effectiviteit van engagement. Hebben bedrijven ook daadwerkelijk gewenste wijzigingen zoals vooraf gedefinieerd in beleid en activiteiten doorgevoerd?
3. Bij het afsluiten van de engagement worden resultaten geduid aan de hand van een korte kwalitatieve beschrijving. Zo is bij engagement niet altijd een causaal verband te leggen tussen een engagementgesprek en beleidswijzigingen of kan de ene toezegging veel meer gewicht in de schaal leggen dan een anderen.

In de evaluatie gebruiken we vier kleurcodes die we hieronder kort toelichten:

TABEL 4.3.1 TOELICHTING KLEURCODES

Betekenis	Kleurcode
Doelstelling is behaald in de gestelde termijn	
Doelstelling is nog niet behaald, maar op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling is nog niet behaald en niet op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling niet behaald in de gestelde tijd	

TABEL 4.3.2 EVALUATIE

Toelichting		Doelstellingen			
KPI	Beschrijving	Doel	Wanneer?	Gerealiseerd?	Behaald?
Proces	Op basis van onze mijlpalen geven we een overzicht van de gezette stappen door Achmea IM. Deze KPI geeft daarmee inzicht of het proces voor de diverse engagements succesvol wordt doorlopen; van het voorbereidend onderzoek, het verzenden van de brieven tot de aantallen gesprekken die gevoerd zijn	Voor 100% van de bedrijven is het vooronderzoek afgerond.	Na 1 jaar	100%	ja
		Voor 100% van de bedrijven is de brief met doelstellingen verzonden.	Na 1 jaar	100%	ja
		Voor 90% van de bedrijven zijn minimaal 3 gesprekken gevoerd (niet alle bedrijven blijken ook na meerdere pogingen responsief).	Na 3 jaar	25% na 1,7 jaar	nee
Impact	In deze KPI geven we aan of engagement inderdaad tot stappen van de onderneming heeft geleid, op basis van de vooraf gestelde doelen	60% van de bedrijven één of meerdere stappen gezet op de geformuleerde doelstellingen	Na 3 jaar	0% na 1,7 jaar	nee

5. Reductie CO₂-uitstoot

In het Klimaatakkoord van Parijs hebben 196 landen afgesproken de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de 2 graden, waarbij het streven is de opwarming van de aarde beneden de 1,5 graad te houden. Het laatste rapport van de Verenigde Naties over klimaatverandering stelt dat als we doorgaan op de huidige voet, de opwarming van de aarde ruim 3 graden zal bedragen. Het huidige beleid is ontoereikend om een significante reductie van broeikasgassen te bereiken. Om onder de 1,5 graad opwarming te blijven zal de mens in hoog tempo de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen moeten verminderen. De uitstoot van de verbranding van fossiele brandstoffen veroorzaakt een groot deel van de CO₂-uitstoot. Om de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te verlagen en de transitie naar duurzame energiebronnen gemakkelijker te maken zijn er wereldwijde inspanningen nodig. Hierbij ligt de nadruk op meer investeringen in hernieuwbare energie en het afbouwen van de afhankelijkheid van fossiele energiebronnen.

5.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Het koolstofbudget dat de mensheid heeft om catastrofale opwarming van de aarde te voorkomen zal binnen 10 jaar gebruikt worden als de uitstoot niet teruggedrongen wordt. Daarom is het noodzakelijk om de bestaande infrastructuur voor fossiele brandstoffen zoveel mogelijk uit te faseren en te werken aan een zo goed mogelijke integratie van duurzame energie en infrastructuur.

Tijdens de dialoog CO₂-reductie gaan we met ondernemingen in gesprek over de gevolgen van een te hoge CO₂-uitstoot en de risico's die dat met zich mee brengt, maar ook over de kansen die de transitie naar duurzame energiebronnen biedt. Het gesprek richt zich op de strategie die ondernemingen kiezen en de mate waarin ze zijn voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst. Zijn de ondernemingen in staat om zich tijdig aan te passen aan een veranderend klimaat en veranderende regelgeving? Zullen de ondernemingen tijdig in staat zijn om te anticiperen en om verschillende toekomstscenario's uit te werken? Dit is niet alleen van belang voor het klimaat, maar ook voor de onderneming en het lange termijn rendement voor haar aandeelhouders. Ondernemingen die niet tijdig anticiperen op de klimaatproblematiek zullen niet mee kunnen komen in een veranderende wereld en daardoor waarde verliezen.

Doel van het thema

We hebben voor dit engagement traject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

TABEL 5.1.1 DOELSTELLINGEN REDUCTIE CO₂-UITSTOOT

Doelstelling	Toelichting (of: Indicatoren)
Governance	Ondernemingen hebben het onderwerp Klimaat op gedegen wijze bij het bestuur belegd.
Strategie	Ondernemingen ontwikkelen een gedegen klimaatstrategie en voeren deze uit. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn en zal leiden tot een lagere CO ₂ /EVIC.
Risicomanagement	De ondernemingen bereiden zich voor op de gevolgen van de klimaattransitie en maken kansen en risico's inzichtelijk. De ondernemingen dienen bovendien transparant te zijn over de wijze waarop zij klimaat gerelateerde kansen en risico's meten en monitoren. Ook vragen wij de ondernemingen verschillende scenario's over veranderende markten uit te werken.
Transparantie	De ondernemingen zijn transparant over de voortgang en resultaten van genomen maatregelen.

Dit thema sluit aan bij de volgende SDG's:

• SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.

• **SDG 13: Klimaatactie**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

Met behulp van CO₂-EVIC cijfers en gespecialiseerde bronnen zoals ‘Transition Pathway Initiative’ (TPI) is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in welke ondernemingen relatief de hoogste emissies hebben op basis van hun marktwaarde en het minste aandacht besteden aan de transitie naar een klimaatvriendelijk bedrijfsmodel. Tevens laten de TPI boordelingen zien in welke mate ondernemingen klimaatverandering erkennen als een risico en in welke mate de onderneming op deze veranderingen anticipeert. Op basis van deze indicatoren zijn de volgende ondernemingen geselecteerd:

TABEL 5.1.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Sector	Land	MSCI Score	MSCI Low Carbon Transition Score ¹
Nucor Corporation	Metaal & Mijnbouw	Verenigde Staten	A	5.55
Steel Dynamics, Inc.	Metaal & Mijnbouw	Verenigde Staten	AA	5.63
Umicore	Chemicaliën	België	AAA	6.17
Valero Energy Corporation	Olie, gas & brandstoffen	Verenigde Staten	A	2.83
ONEOK, Inc.	Olie, gas & brandstoffen	Verenigde Staten	AAA	2.58
Hydro One Ltd.	Elektriciteitsbedrijf	Verenigde Staten	AA	7.64

¹ De MSCI Low Carbon Transition Score meet de mate van afstemming van een onderneming met de ‘Low Carbon Transition’. Ondernemingen met een hogere Lage score zijn meer in lijn met de ‘Low Carbon Transition’ in vergelijking met ondernemingen met lagere scores. (Score: 0-10)

Voortgang thema

Steel Dynamics

In gesprek met Steel Dynamics, gaf de onderneming aan dat het vooralsnog geen gebruik maakt van waterstoftechnologie bij de productie van staal en dit op korte termijn ook niet zal doen. Voor de reductie van scope 1 emissies op korte termijn zet de staalproducent in op het gebruik van biokool als grondstof voor zijn staalproductieproces. De onderneming heeft als doel om in 2030 haar broeikasgasintensiteit met 35 procent te verlagen, ten opzichte van 2015. Daarnaast heeft Steel Dynamics een net-zero 2050 doelstelling. Steel Dynamics is kritisch het reductiepad dat SBTi momenteel ontwikkelt voor de staalindustrie, omdat deze ongunstig zou uitvallen voor producenten die metaalafval hergebruiken. Samen met hun peers in de ‘Global Steel Climate Council’ (GSCC) wordt het

oprichten van een alternatieve standaard overwogen. Wij hebben tijdens het gesprek onze voorkeur voor het aanhouden van de SBTi standaard uitgesproken. SBTi validatie van emissiereductiedoelstellingen is voor beleggers een onafhankelijke, betrouwbare en transparante standaard. De komende jaren gaat Steel Dynamics het uitvoeren van en rapporteren over een klimaatscenario-analyse overwogen. Wij zullen op deze door TCFD geadviseerde maatregel blijven aandringen en de voortgang hiervan monitoren.

Umicore

Begin 2023 spraken wij voor het eerst met Umicore. De onderneming zet in op drie emissiereductie-instrumenten: vermijden (via efficiëntie), vervangen (van fossiel) en afvangen. Op korte termijn zet Umicore voornamelijk in op het terugbrengen van scope 2 emissies omdat hier het meest winst te behalen valt via onder andere ‘Power Purchase Agreements’ (PPAs) en eigen hernieuwbare elektriciteitsopwekking. Zo richt de onderneming wereldwijd op meer dan 60 procent elektriciteit van hernieuwbare bronnen. Daarnaast richt de onderneming zich op het verbeteren van de energie-efficiëntie in productieprocessen via samenwerkingen met bijvoorbeeld nutsbedrijven, waarover het binnenkort voor het eerst zal rapporteren. Voor de reductie van scope 1 emissies zet Umicore in op het vervangen van fossiele brandstoffen voor biobrandstof en het elektrificeren van de hoogovens, wat veel onderzoek grote investeringen vergt. De korte termijn reductiedoelstellingen voor scope 1, 2 en 3 zijn gevalideerd door SBTi als zijnde in lijn met het 1.5 graden scenario. Op de lange termijn zet Umicore voor residuele emissies in op CSS, al benadrukt het dat het potentieel van deze technologie nog onzeker is. Desgevraagd lieten wij Umicore weten dat wij als belegger in principe niet tegen het afvangen en opslaan of hergebruiken van residuele emissies zijn, maar de ontwikkeling van de technologie en eventuele standaarden of best practices in gaten houden. Tot slot liet de onderneming weten nog niet bezig te zijn met het stellen van nieuwe of langere termijn emissiereductiedoelstellingen, maar zal vooral te richten op het behalen van de huidige doelen.

ONEOK

In januari spraken we met ONEOK. In 2021 kondigde de beheerder van voornamelijk gaspijpleidingen een scope 1 en 2 emissiereductietarget van 30 procent aan voor 2030. De onderneming richt zich hiervoor onder andere op het elektrificeren van gascompressoren en het verbeteren van lekdetectie bij haar pijpleidingen. Wet- en regelgeving waaronder de ‘Inflation Reduction Act’ en de extra kosten voor het uitstoten van methaan duwt ONEOK ook in deze richting. De onderneming staat open voor externe verificatie van haar emissiereductiedoelstellingen zodra het SBTi een methodologie voor de olie- en gassector heeft ontwikkeld. Wij houden de ontwikkeling van de SBTi methodologie voor olie- en gas nauwlettend in de gaten en zullen er te zijner tijd bij ONEOK op aandringen deze methodologie toe te passen. Voor het bereiken van de huidige doelstelling heeft ONEOK

een concreet plan en is het niet afhankelijk van toekomstige technologie. Echter verwachten wij van de onderneming voor de lange termijn ambitieuzere doelstellingen (zoals 'net zero'), ook als de technologie daarvoor nog niet direct beschikbaar is. ONEOK is hier echter terughoudend mee en wil zich hieraan nog niet committeren. ONEOK is in afwachting van de 'SEC climate rule' voor het verder in lijn brengen van haar rapportage met TCFD. Zodra hier meer duidelijkheid over is gaan wij verder in gesprek met de onderneming over het implementeren van de TCFD aanbevelingen.

Vervolg

In de tweede helft van 2023, willen we de dialoog met **Hydro One** escaleren doormiddel van een formele brief aan de relevante bestuurders. Van beide ondernemingen hebben we nog geen reactie ontvangen op onze engagementbrief en herinneringsmails.

5.2. Voortgang thema

Per eind juni 2023 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Hydro One Ltd.	Canada						
2	Nucor Corporation	Verenigde Staten						
3	ONEOK, Inc.	Verenigde Staten						
4	Steel Dynamics, Inc.	Verenigde Staten						
5	Umicore	België						
6	Valero Energy Corporation	Verenigde Staten						

Symbool status ongewijzigd	Symbool statuswijziging	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
		Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Toezegging beleidswijziging	Beleidswijziging doorgevoerd	Dialoog succesvol afgerond
		Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Toezegging beleidswijziging nog niet voldoende	Beleidswijziging nog niet voldoende	Dialoog onsuccesvol afgerond
				Gesprek afgewezen		Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	Dialoog tussentijds beëindigd

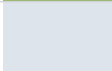
5.3. Tussentijdse evaluatie

De evaluatie van het thema wordt aan de hand van drie onderdelen uitgevoerd.

1. Er wordt inzicht gegeven in de procesvoortgang. Heeft Achmea IM voldaan aan haar inspanningsverplichting? Is er vooronderzoek uitgevoerd, is het engagement geïnitieerd en hoeveel contacten hebben er plaatsgevonden?
2. Er wordt inzicht gegeven in de effectiviteit van engagement. Hebben bedrijven ook daadwerkelijk gewenste wijzigingen zoals vooraf gedefinieerd in beleid en activiteiten doorgevoerd?
3. Bij het afsluiten van de engagement worden resultaten geduid aan de hand van een korte kwalitatieve beschrijving. Zo is bij engagement niet altijd een causaal verband te leggen tussen een engagementgesprek en beleidswijzigingen of kan de ene toezegging veel meer gewicht in de schaal leggen dan een anderen.

In de evaluatie gebruiken we vier kleurcodes die we hieronder kort toelichten:

TABEL 5.3.1 TOELICHTING KLEURCODES

Betekenis	Kleurcode
Doelstelling is behaald in de gestelde termijn	
Doelstelling is nog niet behaald, maar op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling is nog niet behaald en niet op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling niet behaald in de gestelde tijd	

TABEL 5.3.2 EVALUATIE

Toelichting		Doelstellingen			
KPI	Beschrijving	Doel	Wanneer?	Gerealiseerd?	Behaald?
Proces	Op basis van onze mijlpalen geven we een overzicht van de gezette stappen door Achmea IM. Deze KPI geeft daarmee inzicht of het proces voor de diverse engagements succesvol wordt doorlopen; van het voorbereidend onderzoek, het verzenden van de brieven tot de aantallen gesprekken die gevoerd zijn	Voor 100% van de bedrijven is het vooronderzoek afgerond.	Na 1 jaar	100%	ja
		Voor 100% van de bedrijven is de brief met doelstellingen verzonden.	Na 1 jaar	100%	ja
		Voor 90% van de bedrijven zijn minimaal 3 gesprekken gevoerd (niet alle bedrijven blijken ook na meerdere pogingen responsief).	Na 3 jaar	0% na 1 jaar	nee
Impact	In deze KPI geven we aan of engagement inderdaad tot stappen van de onderneming heeft geleid, op basis van de vooraf gestelde doelen	60% van de bedrijven één of meerdere stappen gezet op de geformuleerde doelstellingen	Na 3 jaar	0% na 1 jaar	nee

6. Access to Nutrition

Eén op de drie mensen wereldwijd is of ondervoed of juist te zwaar. Gezonde en voldoende voeding is daarom wereldwijd een belangrijke uitdaging. Bedrijven in de voedingsmiddelen industrie kunnen een bijdrage leveren aan het aanpakken van deze problematiek en daarmee inspelen op de trend dat consumenten en overheden steeds meer belang hechten aan goede voeding. In 2021 is de nieuwe Access to Nutrition index uitgebracht, een gedegen studie die in kaart brengt hoe voedingsbedrijven presteren op dit thema. Op basis van dit onderzoek gaat Achmea IM, in samenwerking met investeerders wereldwijd, het gesprek aan met deze bedrijven.

6.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Zowel goede voeding als voldoende voeding zijn van groot belang voor een gezonde samenleving. Voedingsbedrijven kunnen hier op verschillende manieren een belangrijke bijdrage aan leveren en hiermee tevens inspelen op een groeiende markt. Zo kunnen zij voedingswaarde en gezondheid meer prioriteit geven bij het ontwikkelen van producten, gezondheid meewegen in de prijsstelling en consumenten actief informeren over de voedingswaarden van producten.

De 'Access to Nutrition Index' is een initiatief dat wereldwijd ondernemingen in de voedingssector rangschikt op basis van hun prestaties op onder andere de volgende thema's:

- Voorkomen van ondervoeding;
- Voorkomen van obesitas;
- Verantwoorde marketing richting kinderen
- Het niet promoten van producten die borstvoeding kunnen vervangen.

De index is ontwikkeld op basis van kennis van investeerders, wetenschappers en relevante internationale organisaties zoals de 'United Nations World Health Organisation' (WHO). Er bestaat zowel een wereldwijde index als regionale indices die inzoomen op ondernemingen uit de Verenigde Staten, India, Mexico en Zuid-Afrika. De laatste resultaten laten zien dat voedingsbedrijven nog belangrijke stappen op het thema Access to Nutrition kunnen zetten. Zo blijkt dat slechts 1/3 van de onderzochte voedingsproducten als gezond kunnen worden gekwalificeerd.

Om de resultaten van het onderzoek via investeerders onder de aandacht te brengen bij ondernemingen, is er zowel een *investor statement* als een gezamenlijk engagement programma gelanceerd. Aan beide initiatieven nemen we in

het kader van dit engagementthema actief deel om zo ondernemingen te stimuleren, stappen te zetten op het gebied van Access to Nutrition.

Doel van het thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen, gebaseerd op de uitgangspunten van de 'Access to Nutrition Index':

TABEL 6.1.1 DOELSTELLINGEN ACCESS TO NUTRITION

Doelstelling	Toelichting
Governance	De onderneming geeft goede voeding een gedegen plek in de strategie en governance. Bijvoorbeeld door het stellen van doelstellingen om haar producten gezonder te maken en de dit te monitoren.
Beleid	De onderneming heeft haar beleid uitgewerkt in concreet beleid, waarin onder andere de betaalbaarheid van goede voeding en stappen naar een gezondere productenportefeuille een plek hebben.
Implementatie & monitoring	De onderneming zet zich in om goede en gezonde producten te ontwikkelen; De onderneming zet zich in om goede voeding tegen een betaalbare prijs beschikbaar te maken; De onderneming ondersteunt met haar marketingactiviteiten een gezond voedingspatroon; De producten van de onderneming passen in een gezond dieet en een gezonde levensstijl;
Samenwerking in de keten	Ondernemingen werken actief samen met andere belanghebbenden op het gebied van goede voeding.
Transparantie	De onderneming rapporteert over a) de voortgang van haar beleid op goede voeding en b) over de gezondheid van haar productenportefeuille.

Daarnaast geeft de onderneming via de verpakking goede informatie aan consumenten over de voedingswaarden van haar producten.

Dit engagementthema sluit aan bij de volgende SDG's:

- **SDG 2: Geen Honger**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 2.2 dat zich richt op het uitbannen van slechte voeding(spatronen).

- **SDG 3: Goede Gezondheid en Welzijn**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 3.4 dat zich richt op het voor 2030 met een derde inperken van vroegtijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten, zoals diabetes, kanker of hart- en vaatziekte.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

Voor de selectie van de onderneming in dit engagement programma hebben we de volgende uitgangspunten toegepast:

- De onderneming zit in de beleggingsportefeuille via aandelen en/of corporate bonds;
- Op basis van diverse databronnen (onder andere MSCI, Access to Nutrition en eigen onderzoek) blijkt dat de onderneming stappen kan zetten op dit thema;
- Op basis van onze analyse is het waarschijnlijk dat engagement met de desbetreffende onderneming effectief kan zijn, bijvoorbeeld omdat een onderneming open staat voor engagement;
- We kunnen met andere investeerders samenwerken in dit engagementtraject.

**TABEL 6.1.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN
ACCESS TO NUTRITION**

Onderneming	Sector	Land	MSCI Score	Positie Access to Nutrition Global Index (totaal 25 bedrijven)
Conagra Brands Inc.	Voedselproducten	Verenigde Staten	AA	17
Meiji Holdings Co.	Voedselproducten	Japan	A	12
The Coca Cola Company	Dranken	Verenigde Staten	AAA	11
Unilever PLC	Huishoudelijke producten	Groot Britannië	AAA	2
Suntory	Dranken	Japan	A	21

Voortgang

Unilever

Met Unilever hebben we dit halfjaar gesproken in samenwerking met het Healthy Markets Initiative. Dit is een groep van institutionele beleggers die samen engagement voert op het thema gezondheid. We hebben met Unilever gesproken over de stappen die zij hebben gezet om beter en meer te rapporteren over de gezondheid van haar productenportefeuille. Unilever rapporteert nu namelijk op basis van meerdere gezondheidsstandaarden, inclusief of haar producten ook gezonder worden. Een belangrijke stap, aangezien dit ook een voorbeeld is voor andere bedrijven. Dat betekent nog niet dat de onderneming er is, aangezien een groot deel van de omzet nog gekoppeld is aan ongezondere producten zoals ijs. Er zijn dus nog stappen nodig om haar productenportefeuille daadwerkelijk gezonder te maken.

Suntory

Met Suntory verliep het contact lange tijd moeizaam. Echter na meerdere verzoeken reageerde de onderneming toch positief op het verzoek het gesprek aan te gaan. Dit gesprek vond op 27 juni 2023 plaats en was verrassend open en constructief. We hebben de verschillende initiatieven besproken die de onderneming neemt om bijvoorbeeld het suikergehalte van haar frisdranken terug te dringen. Ook relevant zijn de gezondheid bevorderende producten die de onderneming met name in Japan verkoopt. Toch missen we een meer overkoepelende strategie van de onderneming op het gebied van gezonde voeding. We hebben daarom in ons gesprek aangedrongen op het gebruik van een Nutrient Profiling System (NPS) om zo transparanter te zijn over de gezondheid van haar producten en trends hierin. Dit stelt de onderneming ook in staat om hierop doelen te stellen. Ook hebben we Suntory aanbevolen actief medewerking te verlenen aan het onderzoek van de Access to Nutrition Index. Suntory is bereid om het gesprek in de tweede helft van 2023 voort te zetten.

The Coca Cola Company

Met The Coca Cola Company hebben twee gesprekken gehad. Het eerste gesprek was met de investeerders coalitie van Access to Nutrition, het tweede met de Healthy Markets Coalition. In beide gesprekken hebben we aan de orde gesteld dat de onderneming meer werk kan maken van haar strategie op het gebied van goede voeding. De onderneming heeft de laatste jaren wel goede stappen gezet wat betreft het verminderen van het suikergehalte in haar dranken, maar andere onderdelen van een goede voeding blijven onderbelicht. Zo kan de onderneming transparanter zijn over de gezondheid van haar productenportefeuille en hierop doelen stellen, naast doelstellingen op het suikergehalte. Dat is relevant aangezien Coca Cola in toenemende mate, naast cola, ook andere dranken zoals vruchtensappen, sportdranken en thee verkoopt. Coca Cola reageerde in beide gevallen terughoudend en dat is jammer aangezien de onderneming één van de weinige ondernemingen in deze sector die deze stap nog niet heeft gezet. We gaan daarom

kijken of we extra stappen kunnen zetten om de druk op te voeren.

Meiji

Met Meiji hebben we in de eerste helft van het jaar niet gesproken. Wel heeft Meiji formeel aangekondigd een Nutrient Profiling Model te gaan gebruiken en dit publiek te maken⁹. Dit is een mooie, concrete stap vooruit en wij zullen in ons gesprek in de tweede helft van 2023 verder bespreken hoe de onderneming deze stap kan gebruiken om haar voedingsbeleid verder te ontwikkelen.

Vervolg

We gaan in de tweede helft van 2023 het gesprek weer aan met, in ieder geval, **Meiji**, **Suntory** en **Conagra**. Daarnaast zullen onderzoeken hoe we bij **Coca Cola** de druk op kunnen voeren om de onderneming stappen te laten zetten.

⁹ https://www.meiji.com/global/news/2023/pdf/230630_01.pdf

6.2. Voortgang thema

Per eind juni 2023 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Conagra Brands, Inc.	Verenigde Staten						
2	Meiji Holdings Co., Ltd.	Japan						
3	Suntory Beverage & Food Ltd.*	Japan						
4	The Coca-Cola Co.	Verenigde Staten						
5	Unilever NV	Nederland						

*De engagements met Unilever, Suntory, Conagra lopen vanaf 2018, de andere engagements vanaf 2021.

Symbool status ongewijzigd	Symbool statuswijziging	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
		Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Toezegging beleidswijziging	Beleidswijziging doorgevoerd	Dialoog succesvol afgerond
		Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Toezegging beleidswijziging nog niet voldoende	Beleidswijziging nog niet voldoende	Dialoog onsuccesvol afgerond
				Gesprek afgewezen		Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	Dialoog tussentijds beëindigd

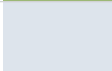
6.3. Tussentijdse evaluatie

De evaluatie van het thema wordtaan de hand van drie onderdelen uitgevoerd.

1. Er wordt inzicht gegeven in de procesvoortgang. Heeft Achmea IM voldaan aan haar inspanningsverplichting? Is er vooronderzoek uitgevoerd, is het engagement geïnitieerd en hoeveel contacten hebben er plaatsgevonden?
2. Er wordt inzicht gegeven in de effectiviteit van engagement. Hebben bedrijven ook daadwerkelijk gewenste wijzigingen zoals vooraf gedefinieerd in beleid en activiteiten doorgevoerd?
3. Bij het afsluiten van de engagement worden resultaten geduid aan de hand van een korte kwalitatieve beschrijving. Zo is bij engagement niet altijd een causaal verband te leggen tussen een engagementgesprek en beleidswijzigingen of kan de ene toezegging veel meer gewicht in de schaal leggen dan een anderen.

In de evaluatie gebruiken we vier kleurcodes die we hieronder kost toelichten:

TABEL 6.3.1 TOELICHTING KLEURCODES

Betekenis	Kleurcode
Doelstelling is behaald in de gestelde termijn	
Doelstelling is nog niet behaald, maar op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling is nog niet behaald en niet op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling niet behaald in de gestelde tijd	

TABEL 6.3.2 EVALUATIE

Toelichting		Doelstellingen			
KPI	Beschrijving	Doel	Wanneer?	Gerealiseerd?	Behaald?
Proces	Op basis van onze mijlpalen geven we een overzicht van de gezette stappen door Achmea IM. Deze KPI geeft daarmee inzicht of het proces voor de diverse engagements succesvol wordt doorlopen; van het voorbereidend onderzoek, het verzenden van de brieven tot de aantallen gesprekken die gevoerd zijn	Voor 100% van de bedrijven is het vooronderzoek afgerond.	Na 1 jaar	100%	ja
		Voor 100% van de bedrijven is de brief met doelstellingen verzonden.	Na 1 jaar	100%	ja
		Voor 90% van de bedrijven zijn minimaal 3 gesprekken gevoerd (niet alle bedrijven blijken ook na meerdere pogingen responsief).	Na 3 jaar	100%	ja
Impact	In deze KPI geven we aan of engagement inderdaad tot stappen van de onderneming heeft geleid, op basis van de vooraf gestelde doelen	60% van de bedrijven één of meerdere stappen gezet op de geformuleerde doelstellingen	Na 3 jaar	60% na 5,2 jaar	ja

*De engagements met Unilever, Suntory, Conagra lopen vanaf 2018, de andere engagements vanaf 2021.

7. Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen

De eerste soorten plastic werden rond het begin van de vorige eeuw geïntroduceerd. Sindsdien heeft het gebruik van plastics een enorme vlucht genomen. Plastic wordt gebruikt in vele toepassingen, van verpakkingsmateriaal, kleding, plastic flessen tot speelgoed, koelkasten en auto's. Het gebruik van plastics biedt veel voordelen. Het materiaal is sterk, weegt weinig en is als verpakking van voedsel zeer geschikt vanwege de goede hygiëne-barrière. Zo helpt plastic verpakking bijvoorbeeld de houdbaarheid van het voedsel te verlengen. Echter, door de lange levensduur van het materiaal en de chemische stoffen in plastics, leidt het gebruik van de grote hoeveelheid plastics ook tot grote problemen zoals milieuvervuiling en gezondheidsrisico's. Door vervuiling van land en water is plastic inmiddels een van de vijf belangrijkste oorzaken voor verlies van biodiversiteit. Daarom zet Achmea IM engagement over gebruik van plastic voort, nu gericht op producenten en retailers van consumentengoederen.

7.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Daarnaast leidt het veelvuldig gebruik van plastics, vooral door de hoeveelheid chemische stoffen in plastics, tot gezondheidsrisico's¹⁰. En resten van plastic, waaronder zogenaamde microplastics worden inmiddels aangetroffen in ons voedsel¹¹.

De gevolgen van het gebruik van plastics voor klimaat en milieu leiden tot toenemende regelgeving die van groot belang is voor producenten en gebruikers¹². Zo heeft China in 2017 aangekondigd geen plastic afval meer te importeren en heeft India in de zomer van 2022 een verbod ingevoerd op gebruik van een aantal plastics producten voor eenmalig gebruik¹³. Ook Europa heeft stappen aangekondigd en streeft ernaar dat in 2030 al het plastic recyclebaar is¹⁴. En aan verdere aanscherping van verpakkingswetgeving wordt momenteel gewerkt. Ondertussen werken veel ondernemingen in de plastic waardeketen de laatste jaren aan duurzame alternatieven voor plastic. Echter, een recent rapport van de Ellen MacArthur Foundation, een organisatie die met ondernemingen werkt aan de transitie naar een circulaire economie, waarschuwt dat de voortgang (te) traag gaat¹⁵. Volgens de organisatie moet er veel meer gebeuren om de verwachte toename van plastic gebruik, en de vervuiling als gevolg daarvan, te keren. Ook de scenario's van de OESO¹⁶, en Systemiq¹⁷ geven aan dat de transitie nodig is,

en mogelijk. Deze transitie zal wel grote inspanningen vergen. Adviesbureau McKinsey stelde al in 2018 dat achter blijven bij deze 'plastic transitie' een significant risico is voor ondernemingen in de hele plastic keten.

Er zijn grote zorgen rond het gebruik van plastics. Zo wordt nog bijna alle plastic gemaakt uit olie of gas. Dit betekent dat nu wel 6 procent van de mondiale olieproductie gebruikt wordt voor de productie van plastics. Door economische ontwikkelingen en klimaatbeleid, zal het belang van plastics voor de olie- en gassector toenemen. Naar verwachting zal in 2050 ongeveer 70 procent van de olieproductie gebruikt worden in andere toepassingen dan brandstof. Plastic is daar een belangrijk onderdeel van¹⁸. Daardoor wordt voor olie- en gasbedrijven het produceren van grondstoffen voor plasticproductie van steeds groter belang. Echter, de winning van olie en gas leidt tot substantiële schade aan het milieu. En de productie van grondstoffen voor plastic veroorzaakt veel CO₂-uitstoot, wat schadelijk is voor het klimaat. Maar vooral de grote hoeveelheid plastic afval die in het milieu terecht komt is een groot probleem. Slechts ongeveer 10 procent van de geproduceerde plastics wordt op dit moment gerecycled. Verder komt 40 procent op stortplaatsen terecht, wordt 14 procent verbrand en meer dan 30 procent eindigt uiteindelijk in het milieu. Daar vervuult het meren, rivieren en uiteindelijk de oceanen. Jaarlijks komt er ruim 3 miljoen ton plastic in de oceanen terecht. Bij ongewijzigd beleid zal de productie en gebruik van plastic de komende decennia

¹⁰ 'Global Plastics Outlook: Policy Scenarios to 2060', OECD 2022

¹¹ www.weforum.org/agenda/2022/06/how-microplastics-get-into-the-food-chain.

¹² <https://www.unpri.org/environmental-issues/how-can-investors-help-create-a-plastics-economy-that-works-event-roundup/3409.article>

¹³ <https://edition.cnn.com/2022/07/01/india/india-bans-single-use-plastic-intl-hnk/index.html>

¹⁴ 'Plastic Landscape review' Principles for Responsible Investment 2019

¹⁵ Global Commitment report 2022, EllenMacArthur Foundation 2022

¹⁶ Global Plastics Outlook: Policy Scenarios to 2060', OECD 2022

¹⁷ 'Reshaping plastics'; Systemiq

¹⁸ 'Net Zero by 2050, A Roadmap for the Global Energy Sector'; IEA 2022

nog enorm toenemen¹⁹. Ook de vervuiling door plastic neemt daardoor nog toe. Daardoor bestaat de kans dat er in 2050 meer plastic dan vis in de oceanen aanwezig is. Het IPBES beschouwt milieuvervuiling, onder andere door plastics, als een van de belangrijkste oorzaken voor verlies van biodiversiteit²⁰.

Er zijn vele mogelijkheden voor ondernemingen om in de gehele keten bij te dragen aan deze urgente plastic transitie. Ondernemingen kunnen hun producten en processen zodanig aanpassen dat ze bijdragen aan 'Reduce, reuse en recycle', ofwel het verminderen van plastic gebruik, het hergebruiken van producten en het recyclen van materialen. Voor ondernemingen die consumentenproducten maken ligt de uitdaging vooral bij het zodanig ontwikkelen en aanbieden van producten dat minder verpakkingsmateriaal nodig is.

Doel van thema

TABEL 7.1.1 DOELSTELLINGEN AFBOW PLASTIC IN VERPAKKING VAN CONSUMENTENGOEDEREN

Doelstelling	Toelichting (of: Indicatoren)
Governance	Het bestuur van de onderneming erkent de ESG-risico's van plastic als materieel, steunt overheden in de aanpak van deze risico's; de onderneming weerhoudt zich van lobbyactiviteiten om nieuw beleid af te zwakken of te voorkomen;
Beleid	ESG-risico's van plastic worden als materieel erkend, analyse van technische mogelijkheden. Marktonwikkelingen en regelgeving dienen als input voor de strategie;
Implementatie & monitoring	De onderneming stelt ambitieuze doelen, bijvoorbeeld voor: reductie van gebruik van plastic verpakkingen (in absoluut volume); reductie van het % gebruikt plastic uit fossiele grondstoffen; reductie van plastic afval ¹ ; De onderneming meet en rapporteert de voortgang op deze doelen;
Samenwerking in de keten	De onderneming werkt samen met relevante partijen in de plastic keten aan het vinden en implementeren van oplossingen die de plastic transitie kunnen versnellen;
Transparantie	De onderneming rapporteert over de voortgang op bovengenoemde doelen en kpi's en over:

de maatschappelijke impact van geproduceerde plastic op de gezondheid en op het milieu;

het beleid en maatregelen om de negatieve gevolgen van gebruik van plastic te verminderen;

hoe regelgeving en marktontwikkelingen met name gericht op de plastic transitie, invloed kunnen hebben op de resultaten van de onderneming;

- 1 De onderneming steunt publiekelijk regelgeving die tot doel heeft om gebruik van plastic verpakking terug te dringen en de 'business case' voor circulaire economie te versterken.
- 2 Deze doelen zijn bij voorkeur in lijn met het klimaatbeleid (het streven naar 'net-zero' uiterlijk in 2050, op basis van 'science-based targets' voor scope 1-3) en beleid om de impact op verlies van biodiversiteit te stoppen.
- 3 Met het reduceren van plastic afval wordt hier niet alleen het afval van de onderneming bedoeld, maar ook het plastic afval veroorzaakt door consumenten als gevolg van het gebruik van de producten / verpakkingen geproduceerd door de onderneming en de industrie.

Het engagement thema sluit aan bij verschillende SDG's, waaronder SDG 3: Goede gezondheid en welzijn, SDG 6: Schoon water en sanitair, SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen, SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie en SDG 14: Leven in het water.

Van deze doelen staat echter voor ons SDG 12 centraal, aangezien dit doel het meest concreet raakt aan het handelingsperspectief van ondernemingen in de plastic keten:

• SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie

We focussen op de onderliggende doelen 12.2-6 die zich richten op het duurzame beheer en het efficiënte gebruik van natuurlijke hulpbronnen, het beperken van voedselverspilling, milieuvriendelijk beheer van chemicaliën, beperken - en beter recyclen van afval en het bevorderen van duurzaam ondernemen en rapportage van duurzaamheidsinformatie.

Geselecteerde sectoren & ondernemingen

De samenwerking met de VBDO, naar aanleiding van het in het najaar van 2022 gepubliceerde onderzoek 'Plastic perspectives' is voortgezet. De VBDO heeft met een groep geïnteresseerde institutionele beleggers een investor statement opgesteld. Dit statement is gericht aan de makers van plastic verpakkingen, met name producenten van voedingsmiddelen en van persoonlijke producten en daarnaast ook supermarktketens. Het statement roept de ondernemingen op om:

1. beleid te steunen dat plastic vervuiling effectief wil aanpakken,
2. een doel te stellen voor de absolute reductie van gebruik van plastic verpakkingen voor eenmalig gebruik;

¹⁹ 'Global Plastics Outlook: Policy Scenarios to 2060', OECD 2022

²⁰ Het 'Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services'

- het gebruik van schadelijke chemische stoffen in plastic verpakking te reduceren.

Dit statement, ondertekend door ruim 180 institutionele beleggers uit diverse landen werd in mei 2023 gepubliceerd en werd door diverse nationale en internationale media opgepakt. Als volgende stap zal het statement ook naar ongeveer 30 ondernemingen in genoemde sectoren worden opgestuurd. Achmea IM zal het statement ook in het plastic engagement programma ter sprake brengen. Mogelijk gaan we ook enkele engagement gesprekken samen met andere ondertekenaars van het statement voeren.

TABEL 7.1.2

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	MSCI score verpakkings-materiaal en afval ¹	Reductiedoel 'nieuw plastic' ² % reductie per jaar
Carrefour SA	Frankrijk	Supermarktketens	AA	n.a.	2,50
Henkel AG & Co. KGaA	Duitsland	Huishoudelijke en persoonlijke producten	AAA	5,30	4,70
Jerónimo Martins, SGPS S.A.	Portugal	Supermarktketens	A	n.a.	2,10
Kimberly-Clark Corp	Verenigde Staten	Huishoudelijke en persoonlijke producten	AA	4,70	4,50
L'Oreal SA	Frankrijk	Persoonlijke producten	AAA	5,40	5,50
Marks and Spencer Group plc	Verenigd Koninkrijk	Winkelketen	AA	n.a.	n.a.
Procter & Gamble Company	Verenigde Staten	Huishoudelijke en persoonlijke producten	A	4,60	4,50
Repsol SA	Spanje	Olie en gas	A	n.a.	n.a.
Royal Ahold Delhaize N.V.	Nederland	Supermarktketens	AA	n.a.	1,25

¹ MSCI indicator 'packaging material'

² Dit doel betreft het terugdringen van gebruik van nieuwe plastic grondstof uit fossiele brandstoffen, ook wel 'virgin plastic' genoemd. Bron: Global Commitment Progress Report 2022, of duurzaamheidsrapportage onderneming.

Voortgang thema

In het afgelopen halfjaar hebben we gesprekken gevoerd met **Ahold Delhaize, Carrefour, Henkel, Jerónimo Martins, L'Oréal, Kimberly-Clark** en **Marks & Spencer**. Met **Repsol** en **Procter & Gamble** is nog geen gesprek gevoerd. Van **Repsol** hebben we wel een uitgebreide inhoudelijke reactie

ontvangen. Met beide ondernemingen zal in de tweede helft van het jaar een gesprek gepland worden.

Ahold Delhaize

In februari spraken we met de duurzaamheidsexperts van Ahold Delhaize. De onderneming is zich duidelijk bewust van de noodzaak om vervuiling door plastic verpakkingen aan te pakken. Daartoe heeft het al enkele doelen gesteld, zoals het doel om meer gerecycled plastic te gebruiken en het doel om het gebruik van nieuw plastic, uit fossiele grondstoffen, te beperken. In het gesprek hebben we aangegeven dat wat ons betreft deze doelen nog aangescherpt dienen te worden, en dat het ook goed zou zijn om een doel te stellen voor de reductie van het absolute volume van plastic voor verpakkingen. Verder hebben we in het gesprek vooral meer inzicht verkregen in hoe Ahold Delhaize te werk gaat om de uitdagingen rond reductie van plastic verpakkingen aan te pakken. In een volgend gesprek willen we horen op welke van onze verwachtingen de onderneming toezeggingen kan doen.

Carrefour

Eind februari spraken we de duurzaamheidsexperts van Carrefour. Mede onder druk van duurzaamheidswetgeving in Frankrijk, die verder gaat dan elders in Europa, is Carrefour al verder dan veel concurrenten wat betreft het aanbieden van producten in navulbare verpakkingen. De onderneming heeft ook al doelen gesteld om het gebruik van plastic verpakkingen te reduceren en het gebruik van herbruikbare verpakkingen uit te breiden. Ook is Carrefour bezig met nader onderzoek naar in welke markten het risico op vervuiling door plastic afval het grootste is. Kortom, Carrefour lijkt in meerdere opzichten een koploper die oplossingen laat zien die voor sectorgenoten als voorbeeld kunnen dienen. In een volgend gesprek met Carrefour zullen we nader bespreken waar ook deze onderneming de inzet toch nog verder kan aanscherpen.

Henkel

In maart spraken we met Henkel. Henkel gaf in het gesprek aan zich sinds 2017 steeds meer zorgen te maken over het gebrek aan groei van effectieve plastic recycling in Europa en over de toenemende vervuiling door plastic. Deze zorgen waren aanleiding om zelf concrete doelen voor recycling van plastic te stellen. Om de gestelde doelen te bereiken werkt Henkel samen met diverse expertorganisaties en sectorinitiatieven. Een voorbeeld is de samenwerking met het 'Consumer Goods Forum' in de ontwikkeling van de 'golden design rules'. Deze regels hebben tot doel om gebruik van plastic in verpakkingen te reduceren. Daarnaast biedt Henkel al verzorgingsproducten aan in navulbare verpakkingen. Maar op dit punt is nog meer ervaring nodig om uit te vinden wat de beste oplossing is: het in de winkel - of thuis navullen van verpakkingen. In een volgend gesprek willen we van de onderneming horen op welke van onze verwachtingen mogelijk een toezegging gedaan kan worden.

Jerónimo Martins

We spraken met Jerónimo Martins in februari. De onderneming werkt al sinds 2009 aan 'ecodesign' voor verpakkingen. De onderneming kijkt daarbij vooral naar of verpakkingen recyclebaar zijn. De onderneming kijkt ook naar in welke markten het risico op vervuiling door plastic verpakking het grootst is. Duidelijk is dat in Colombia nog weinig wetgeving is wat betreft inzameling en hergebruik van plastic. Daarom is er ook weinig infrastructuur om dit in gang te zetten. Jerónimo Martins zet zich in voor betere afvalwetgeving in Colombia, en is betrokken bij de lancering van een 'plastic pact'²¹ in Colombia; een publiek-private samenwerking om vervuiling door plastic aan te pakken. Ook heeft de onderneming nadrukkelijk de behoefte aan betere wetgeving om de strijd tegen plastic vervuiling beter te kunnen voeren. Zo zou bijvoorbeeld ook de beschikbaarheid van gerecycled plastic beter geregeld moeten worden. In een volgend gesprek zullen we met de onderneming bespreken of de gestelde doelen aangescherpt kunnen worden en hoe de rapportage over voortgang beter kan.

Kimberly-Clark

In maart vond het eerste gesprek met Kimberly-Clark plaats. Deze onderneming gebruikt plastic zowel in een deel van de producten als in productverpakkingen. Kimberly-Clark ziet dat de risico's rond gebruik van plastic gesignaleerd worden in verschillende instrumenten om duurzaamheidsrisico's in kaart te brengen. Zoals in de eigen materialiteitsanalyse, maar ook in de TCFD-analyse. Om te zien in welke markten de risico's rond vervuiling door plastic het grootst zijn gebruikt de onderneming de 'resource plastic' database van het WWF²². Kimberly-Clark heeft al een aantal ambitieuze doelen gesteld, waaronder 50 procent reductie van gebruik van nieuwe plastics uit fossiele grondstoffen in 2030, en gebruik van 20 procent gerecycled plastic in plastic verpakkingen in 2025. In een volgend gesprek zullen we de voortgang ten aanzien van deze doelen nader bespreken en bespreken waar de voortgang verder versneld kan worden.

L'Oréal

We spraken de duurzaamheidsexperts van L'Oréal in maart. L'Oréal gebruikt plastic vooral in de verpakking van producten waaronder cosmetica, parfums, haarverzorging en huidverzorgingsproducten. Net als Carrefour heeft ook L'Oréal al te maken met de wettelijke plicht om in detail over duurzaamheidsrisico's en de aanpak daarvan te rapporteren. De onderneming heeft daarom een duurzaamheidsstrategie ontwikkeld op basis van wetenschappelijke inzichten. De aanpak van risico's rond gebruik van plastic bestaat uit drie onderdelen: 1) het afbouwen van gebruik van plastic uit fossiele grondstoffen; 2) reductie van gebruik van verpakkingsmaterialen; 3) meer gebruik van circulaire verpakkingsmaterialen. Hierbij heeft de onderneming ook concrete doelen gesteld. In een volgend gesprek met L'Oréal zullen we bespreken hoe de voortgang ten aanzien van de gestelde doelen is, en waar de onderneming de voortgang nog verder kan versnellen.

²¹ <https://wrap.org.uk/media-centre/press-releases/colombia-launches-second-plastics-pact-latin-america>

²² <https://resource-plastic.com/>

Marks & Spencer

In maart spraken we ook met het duurzaamheidsteam van Marks & Spencer. Deze supermarktketen heeft de noodzaak om het gebruik van plastic verpakkingen te reduceren ook duidelijk op de agenda. Aanleiding hiervoor is zowel de verwachting van consumenten als toenemende wetgeving, waaronder de 'plastic tax' die onlangs in het Verenigd Koninkrijk is ingevoerd. Marks & Spencer kijkt vooruit om nieuwe wetgeving voor te blijven. De uitdagingen om plastic verpakkingen te reduceren zitten vooral rond de verpakkingen van voedingsmiddelen. Hoewel de onderneming al goed op weg is wat betreft de recyclebaarheid van verpakkingen, is het doel om de totale hoeveelheid gebruikte plastic verpakkingen te beperken een grote uitdaging. Ook wat betreft de 'flexibele' plastic verpakkingen voor voedselproducten zijn de uitdagingen groot. In het volgende gesprek zullen we bespreken of en zo ja op welke punten de onderneming toezeggingen kan doen over de versnelling van de voortgang en verbetering van de rapportage.

Vervolg

Voor het einde van het jaar willen we met bovengenoemde ondernemingen nogmaals spreken over de voortgang en mogelijke toezeggingen aangaande aanscherping of uitbreiding van beleid, doelen en rapportage krijgen. Ook willen we dan een eerste gesprek hebben gehad met **Repsol** en **Procter & Gamble**.

7.2. Voortgang thema

Per eind juni 2023 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Carrefour SA	Frankrijk						
2	Henkel AG & Co. KGaA	Duitsland						
3	Jeronimo Martins, SGPS S.A.	Portugal						
4	Kimberly-Clark Corp	Verenigde Staten						
5	L'Oreal SA	Frankrijk						
6	Marks and Spencer Group plc	Verenigd Koninkrijk						
7	Procter & Gamble Company	Verenigde Staten						
8	Repsol SA	Spanje						
9	Royal Ahold Delhaize N.V.	Nederland						

Symbool status ongewijzigd	Symbool statuswijziging	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
		Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Toezegging beleidswijziging	Beleidswijziging doorgevoerd	Dialoog succesvol afgerond
		Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Toezegging beleidswijziging nog niet voldoende	Beleidswijziging nog niet voldoende	Dialoog onsuccesvol afgerond
				Gesprek afgewezen		Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	Dialoog tussentijds beëindigd

7.3. Tussentijdse evaluatie

De evaluatie van het thema wordt aan de hand van drie onderdelen uitgevoerd.

1. Er wordt inzicht gegeven in de procesvoortgang. Heeft Achmea IM voldaan aan haar inspanningsverplichting? Is er vooronderzoek uitgevoerd, is het engagement geïnitieerd en hoeveel contacten hebben er plaatsgevonden?
2. Er wordt inzicht gegeven in de effectiviteit van engagement. Hebben bedrijven ook daadwerkelijk gewenste wijzigingen zoals vooraf gedefinieerd in beleid en activiteiten doorgevoerd?
3. Bij het afsluiten van de engagement worden resultaten gedeeld aan de hand van een korte kwalitatieve beschrijving. Zo is bij engagement niet altijd een causaal verband te leggen tussen een engagementgesprek en beleidswijzigingen of kan de ene toezegging veel meer gewicht in de schaal leggen dan een anderen.

In de evaluatie gebruiken we vier kleurcodes die we hieronder kort toelichten:

TABEL 7.3.1 TOELICHTING KLEURCODES

Betekenis	Kleurcode
Doelstelling is behaald in de gestelde termijn	
Doelstelling is nog niet behaald, maar op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling is nog niet behaald en niet op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling niet behaald in de gestelde tijd	

TABEL 7.3.2 EVALUATIE

Toelichting		Doelstellingen			
KPI	Beschrijving	Doel	Wanneer?	Gerealiseerd?	Behaald?
Proces	Op basis van onze mijlpalen geven we een overzicht van de gezette stappen door Achmea IM. Deze KPI geeft daarmee inzicht of het proces voor de diverse engagements succesvol wordt doorlopen; van het voorbereidend onderzoek, het verzenden van de brieven tot de aantallen gesprekken die gevoerd zijn	Voor 100% van de bedrijven is het vooronderzoek afgerond.	Na 1 jaar	100%	ja
		Voor 100% van de bedrijven is de brief met doelstellingen verzonden.	Na 1 jaar	100%	ja
		Voor 90% van de bedrijven zijn minimaal 3 gesprekken gevoerd (niet alle bedrijven blijken ook na meerdere pogingen responsief).	Na 3 jaar	0% na 1 jaar	nee
Impact	In deze KPI geven we aan of engagement inderdaad tot stappen van de onderneming heeft geleid, op basis van de vooraf gestelde doelen	60% van de bedrijven één of meerdere stappen gezet op de geformuleerde doelstellingen	Na 3 jaar	0% na 1 jaar	nee

8. Biodiversiteit

Biodiversiteit is het geheel van de diversiteit van soorten, de variatie van genetisch materiaal en de verschillende ecosystemen. Deze ecosystemen leveren belangrijke diensten aan de economie, zoals de dierlijke bestuiving van voedselgewassen, de natuurlijke zuivering van water en de instandhouding van een vruchtbare bodem voor gewassen. Daarom is het behoud van biodiversiteit van belang voor de financiële sector. Als ecosystemen hun veerkracht verliezen, neemt de productiecapaciteit af wat tot minder opbrengst leidt voor veel sectoren waarvan beleggers afhankelijk zijn. In dit engagementproject spreken we ondernemingen aan op hun verantwoordelijkheid om biodiversiteit te beschermen en te bevorderen.

8.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Biodiversiteit, het geheel van de diversiteit van soorten, de variatie van genetisch materiaal en de verschillende ecosystemen, staat wereldwijd onder zware druk. Studies, zoals de Global Assessment ²³ van het Intergovernmental Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES, 2019), tonen aan dat al veel van de oorspronkelijke biodiversiteit in de wereld verloren is gegaan.

Het verlies van biodiversiteit leidt tot verzwakking van ecosystemen. Verzwakte ecosystemen verliezen productiekraft en dit bedreigt ook de menselijke activiteiten die afhankelijk zijn van de opbrengsten van die ecosystemen. Zo leidt ontbossing en erosie tot verlies aan natuur en vruchtbare grond voor landbouw. Vervuiling van de zeeën en oceanen bedreigen de toekomstbestendigheid van marine ecosystemen en daarmee de visvangst. Daarnaast wordt het ook steeds duidelijker hoe verlies van biodiversiteit en gezonde ecosystemen bijdraagt aan de snellere verandering van het klimaat.

Een in juni 2020 verschenen rapport van De Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) beschrijft hoe verlies aan biodiversiteit een significant risico is voor de financiële sector ²⁴. Ook internationaal neemt de aandacht van de financiële sector voor de risico's van het verlies van biodiversiteit toe. Zo hebben inmiddels 126 financiële instellingen uit alle delen van de wereld de 'Finance for Biodiversity Pledge' ²⁵ ondertekend. Achmea IM heeft dit initiatief ook ondertekend.

Financiële instellingen beleggen en investeren wereldwijd in ondernemingen, waarvan een aanzienlijk deel de natuur beïnvloedt. Met hun activiteiten hebben zij (on)bewust een aandeel in het verlies van biodiversiteit. Veel ondernemingen zijn op hun beurt weer afhankelijk van biodiversiteit en producten die voortkomen uit de natuur; ook wel ecosysteemdiensten genoemd. In een rapport beschrijft DNB deze samenhang als volgt: "De relatie tussen biodiversiteit en financiële instellingen is indirect en tweezijdig. De financiële sector financiert bedrijven die voor de productie van hun goederen en diensten (deels) afhankelijk zijn van ecosysteemdiensten. Daarnaast financiert de sector bedrijven die met hun productieprocessen biodiversiteit negatief beïnvloeden door veranderend land- en zeegebruik, overexploitatie van ecosystemen, klimaatverandering en vervuiling." Ook de UN Principles for Responsible Investment (PRI) beschrijft de materiele risico's van biodiversiteitsverlies voor de financiële sector ²⁶. ESG-dataleverancier MSCI noemt biodiversiteit een belangrijk ESG thema voor 2021. ²⁷

²³ <https://ipbes.net/global-assessment>

²⁴ 'Biodiversiteit en de financiële sector: een kruisbestuiving?'; PBL / DNB; juni 2020

²⁵ Met de Pledge committeert Achmea IM zich aan het meten van impact op verlies van biodiversiteit en het stellen van doelen om verlies aan biodiversiteit te reduceren; zie www.financeforbiodiversity.org

²⁶ www.unpri.org/sustainability-issues/environmental-social-and-governance-issues/environmental-issues/biodiversity?adredir=1 | "download

²⁷ To Bee or not to Bee: Investors Tackle the Biodiversity Crisis, MSCI 2021

Doel van het thema

De volgende engagementdoelen zijn opgesteld voor dit thema:

TABEL 8.1.1 DOELSTELLINGEN BIODIVERSITEIT

Doelstelling	Toelichting (of: Indicatoren)
Governance	Het bestuur van de onderneming geeft blij van de urgentie van het thema biodiversiteit(sverlies), stelt doelen en neemt verantwoordelijkheid voor de uitvoering daarvan
Beleid	De onderneming stelt beleid op, gericht op behoud- en herstel van biodiversiteit, bijvoorbeeld gericht op het voorkomen van ontbossing en het bevorderen van meer duurzame landbouwpraktijken.
Implementatie & monitoring	De onderneming voert een structurele impact & afhankelijkheidsanalyse uit¹, als basis voor beleid en doelen: • Impact en afhankelijkheden meten; • Interpretieren, prioriteren; • Doelen stellen; • Implementeren; • Voortgang meten en rapporteren.
Samenwerking in de keten	We verwachten van de ondernemingen om samenwerking te zoeken of te initiëren. Voorbeelden zijn: de Taskforce Nature related Financial Disclosures (TNFD), Science Based Targets for Nature (SBTN) en de World Business Council for Sustainable Development (WBCSD).
Transparantie	We verwachten rapportage over de positieve en negatieve impact op biodiversiteit, gebruik makend van leidende standaarden en rekening houdend met internationale ontwikkelingen in verslaglegging.

¹ Als opties voor een dergelijke analyse, bevelen we de methodes van de (TNFD), of de SBTN aan.

Dit thema sluit aan bij de volgende SDG's:

• SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie

We focussen op het onderliggende doel 12.2, dat zich richt op duurzaam beheer en efficiënt gebruik van natuurlijke hulpbronnen en doel 12.6, dat in het bijzonder grote en transnationale ondernemingen aanmoedigt om duurzame praktijken te omarmen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapporteringscyclus.

• SDG 14: Behoud en maak duurzaam gebruik van de oceanen, de zeeën en maritieme hulpbronnen.

We focussen op het onderliggende doel 14.1, dat zich richt op het voorkomen van vervuiling van de zee.

• SDG 15: Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen, beheer bossen duurzaam, bestrijd woestijnvorming en landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe.

We richten ons vooral op de verantwoordelijkheid van de landbouwketen om ontbossing tegen te gaan en gezonde, productieve landbouwgronden te bevorderen, waardoor de druk op natuur en beschermde natuurgebieden kan afnemen. Deze thema's zijn onderdeel van onderliggende doelen van 15.2 en 15.3.

Geselecteerde ondernemingen

Op basis van ons voorbereidend onderzoek en screening van de beleggingsportefeuilles van klanten hebben we de volgende ondernemingen geselecteerd voor engagement over biodiversiteit:

TABEL 8.1.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	Duurzaam grondstof gebruik ¹
Costco Wholesale Corp.	Verenigde Staten	Supermarktketens	A	5,7
General Mills	Verenigde Staten	Voedingsproducten	AAA	6,2
The Kroger	Verenigde Staten	Supermarktketens	AA	7,8
Tyson Foods	Verenigde Staten	Voedingsproducten	BBB	4,2
Sysco Corp	Verenigde Staten	Supermarktketens	A	5,0

¹ Ondernemingen worden beoordeeld op de milieueffecten van de grondstoffen die in hun producten worden gebruikt en hun inspanningen op het gebied van traceerbaarheid van de toeleveringsketen en certificering.

Samenwerking

In het afgelopen half jaar is de samenwerking met leden van de 'Finance for Biodiversity Pledge' engagement werkgroep voortgezet. Ook hebben we de ontwikkelingen rond Nature Action 100 verder gevolgd. De start van dit programma laat helaas langer op zich wachten dan eerder verwacht werd – zie 'vervolg' hieronder. Daarnaast namen we deel aan een ronde tafel van FAIRR over verduurzaming van de landbouw, middels 'regenerative agriculture'²⁸ een concept waar een aantal van de ondernemingen in dit programma mee werken.

²⁸ Zie www.fairr.org/news-events/insights/regenerative-agriculture-blog

Voortgang thema

In het afgelopen half jaar hebben we gesprekken gevoerd met **Costco** en **Sysco**. Met de overige ondernemingen is mede vanwege de rapportage-cyclus afgesproken om elkaar in de tweede helft van het jaar te spreken.

Costco

In juni spraken we opnieuw met Costco. We voerden dit gesprek samen met de Canadese institutionele belegger Vancity, die dit biodiversiteitsengagement ondersteunt. We bespraken de voortgang ten aanzien van Costco's toezegging om met het analyseren van de impact op biodiversiteit aan de slag te gaan, gebruik makend van het TNFD-raamwerk. Costco houdt zich aan deze toezegging en overweegt momenteel op advies van het Wereldnatuurfonds (WWF) of TNFD, dan wel SBTN de beste methode is voor de voorgenomen impact analyse. Als product voor deze eerste analyse heeft Costco, de kippenvlees keten gekozen, omdat deze grotendeels in eigen beheer is. Costco heeft verder een nieuwe checklist opgesteld om gedrag van - en mogelijke duurzaamheidsrisico's bij leveranciers beter in beeld te brengen. Deze checklist vraagt naar beleid ten aanzien van watergebruik, ontbossing en visvangst, maar ook naar de CO₂ emissies van de leverancier. Op gebied van transparantie zien we ook voortgang. Zo heeft Costco in 2022 voor het eerst de CDP-forest vragenlijst ingevuld. Samenvattend stellen we vast dat Costco nu concrete stappen zet om de impact en risico's rond verlies van biodiversiteit in kaart te brengen. Op basis van een laatste gesprek later dit jaar zullen we definitief de balans opmaken wat betreft de bereikte mijlpalen voor deze dialoog.

Sysco

In juni spraken we ook met Sysco. Ook deze onderneming is serieus aan de slag met het thema biodiversiteit. Zowel vanwege eigen doelen als vanuit nieuwe wetgeving, waaronder de EU-CSR, werkt Sysco aan het in kaart brengen van de scope-3 CO₂ emissies. Dit doet Sysco volgens de richtlijnen van het 'Science Based Targets' Initiative, en in het bijzonder de forest, land and agriculture guidance (FLAG). Hierbij ziet Sysco nadrukkelijk de relatie tussen klimaat en biodiversiteit. Daarom kijkt Sysco in deze context ook naar de raamwerken voor de analyse van impact op biodiversiteit, van TNFD en SBTN. Momenteel onderzoekt Sysco bijvoorbeeld de impact van rundvlees afkomstig uit het noorden van de Verenigde Staten. Ook is er voortgang op gebied van het meer duurzame landbouwpraktijken. Voor inmiddels 10 gewassen, hanteert Sysco een duurzame landbouwprogramma, dat producenten aanzet tot steeds verdere verduurzaming. In het kader van dit programma rapporteert Sysco over de omvang van vermeden pesticide-gebruik. Ook op het gebied van governance zien we vooruitgang. Zo wordt vanaf 2023 de prestatiebonus van het bestuur, voor 10 procent afhankelijk van het bereiken van ESG-doelen, waaronder ook duurzame landbouw, CO₂ reductie en afvalreductie vallen. Ook het gesprek met Sysco vond plaats na het formeel vaststellen van de mijlpalen voor het eerste half jaar. Daarom zullen we ook voor Sysco aan het

eind van dit jaar definitief de balans opmaken wat betreft de bereikte mijlpalen voor deze dialoog.

Vervolg

In de tweede helft van 2023, zullen we een laatste gesprek voeren met de ondernemingen die we dit jaar nog niet spraken: **General Mills**, **Kroger** en **Tyson Foods**. Maar ook met **Costco** en **Sysco** willen we nog een afrondend gesprek plannen. Na die laatste gespreksronde zullen we definitief vaststellen welke mijlpalen in deze dialoog zijn bereikt. Verder blijven we de ontwikkelingen rond het collectieve engagement programma 'Nature Action 100' (NA-100) op de voet volgen. Hoewel het langer duurde dan verwacht, presenteerde dit initiatief in juni de plannen aan geïnteresseerde beleggers. Als dit programma een aantal van de ondernemingen in onze dialoog als doelwit kiest, zullen we bekijken of we onze inzichten kunnen overdragen. Ook overweegt Achmea IM actieve deelname aan NA-100, afhankelijk van de geselecteerde ondernemingen de exacte voorwaarden voor deelname.

8.2. Voortgang thema

Per eind juni 2023 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	Costco Wholesale Corporation	Verenigde Staten						
2	General Mills, Inc.	Verenigde Staten						
3	Kroger Co.	Verenigde Staten						
4	Sysco Corporation	Verenigde Staten						
5	Tyson Foods, Inc.	Verenigde Staten						

Symbool status ongewijzigd	Symbool statuswijziging	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
		Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Toezegging beleidswijziging	Beleidswijziging doorgevoerd	Dialoog succesvol afgerond
		Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Toezegging beleidswijziging nog niet voldoende	Beleidswijziging nog niet voldoende	Dialoog onsuccesvol afgerond
				Gesprek afgewezen		Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	Dialoog tussentijds beëindigd

8.3. Tussentijdse beoordeling

De evaluatie van het thema wordt aan de hand van drie onderdelen uitgevoerd.

1. Er wordt inzicht gegeven in de procesvoortgang. Heeft Achmea IM voldaan aan haar inspanningsverplichting? Is er vooronderzoek uitgevoerd, is het engagement geïnitieerd en hoeveel contacten hebben er plaatsgevonden?
2. Er wordt inzicht gegeven in de effectiviteit van engagement. Hebben ondernemingen ook daadwerkelijk gewenste wijzigingen zoals vooraf gedefinieerd in beleid en activiteiten doorgevoerd?
3. Bij het afsluiten van de engagement worden resultaten gedeeld aan de hand van een korte kwalitatieve beschrijving. Zo is bij engagement niet altijd een causaal verband te leggen tussen een engagementgesprek en beleidswijzigingen of kan de ene toezegging veel meer gewicht in de schaal leggen dan een anderen.

In de evaluatie gebruiken we vier kleurcodes die we hieronder kort toelichten:

TABEL 8.3.1 TOELICHTING KLEURCODES

Betekenis	Kleurcode
Doelstelling is behaald in de gestelde termijn	
Doelstelling is nog niet behaald, maar op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling is nog niet behaald en niet op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling niet behaald in de gestelde tijd	

TABEL 8.3.2 EVALUATIE

Toelichting		Doelstellingen			
KPI	Beschrijving	Doel	Wanneer?	Gerealiseerd?	Behaald?
Proces	Op basis van onze mijlpalen geven we een overzicht van de gezette stappen door Achmea IM. Deze KPI geeft daarmee inzicht of het proces voor de diverse engagements succesvol wordt doorlopen; van het voorbereidend onderzoek, het verzenden van de brieven tot de aantallen gesprekken die gevoerd zijn	Voor 100% van de bedrijven is het vooronderzoek afgerond.	Na 1 jaar	100%	ja
		Voor 100% van de bedrijven is de brief met doelstellingen verzonden.	Na 1 jaar	100%	ja
		Voor 90% van de bedrijven zijn minimaal 3 gesprekken gevoerd (niet alle bedrijven blijken ook na meerdere pogingen responsief).	Na 3 jaar	100%	ja
Impact	In deze KPI geven we aan of engagement inderdaad tot stappen van de onderneming heeft geleid, op basis van de vooraf gestelde doelen	60% van de bedrijven heeft één of meerdere stappen gezet op de geformuleerde doelstellingen	Na 3 jaar	80% na 2,5 jaar	ja

9. Arbeidsomstandigheden

Eerlijke en veilige arbeidsomstandigheden behoren tot de fundamentele rechten van werknemers. Het gaat bijvoorbeeld om het verbod op dwangarbeid en kinderarbeid, het recht op vrijheid van vereniging en collectief onderhandelen. Ook gelijk loon voor gelijk werk en de afschaffing van discriminatie op het werk behoren tot deze fundamentele rechten. Deze rechten zijn in 1998 vastgelegd in de ‘verklaring over fundamentele principes en rechten op het werk’ van de internationale arbeidsorganisatie (ILO). Deze verklaring maakt duidelijk dat deze rechten universeel zijn. Ze zijn van toepassing zijn op alle mensen in alle landen wereldwijd. Toch werken er wereldwijd nog ruim 180 miljoen mensen in vormen van gedwongen – of kinderarbeid. Daarom gaan we in dit engagement programma in gesprek met ondernemingen in de voedingsmiddelenketen met het doel het naleven van mensenrechten en arbeidsrechten in de productieketen te versterken.

9.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Naleving van mensenrechten en fundamentele werknemersrechten in internationale productieketens is niet vanzelfsprekend. Wereldwijd worden meer dan 25 miljoen mensen gedwongen tot arbeid. En ondanks het verbod wordt het aantal kinderarbeiders geschat op 160 miljoen. Ook van een eerlijke beloning is met name bij laaggeschoolde arbeid in productieketens veelal geen sprake. Veel van de slachtoffers van gedwongen arbeid, kinderarbeid en lage beloning zijn afkomstig uit kwetsbare groepen, zoals werklozen en migranten. Vrouwen en meisjes zijn binnen deze groepen vaak extra kwetsbaar.

Om de problematiek aan te pakken, zijn er tal van internationale normen en standaarden opgesteld. De fundamentele principes en rechten op het werk, opgesteld door de aan de Verenigde Naties verbonden Internationale Arbeidersorganisatie (ILO), zijn door vele landen ondertekend. Ze zijn leidend in internationale codes en standaarden voor goed gedrag van (multinationale) ondernemingen, zoals de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP’s), de UN Global Compact en de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. Op hun beurt vormen de OESO-richtlijnen en UNGP’s het kader voor Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen²⁹ (IMVO). Veel multinationals onderschrijven deze normen en standaarden, maar naleving in hun volledige productieketen is niet gewaarborgd. Gedwongen arbeid, kinderarbeid en onderbetaling, maar ook ongelijke beloning van mannen en vrouwen komen veelvuldig voor. Dit brengt risico’s met zich mee voor de institutionele beleggers.

Financiële instellingen beleggen en investeren wereldwijd in ondernemingen. Vele hiervan zijn mogelijk op enige wijze betrokken bij schendingen van mensen- of arbeidsrechten in hun keten. Voor beleggers is dit niet langer alleen een morele kwestie. Nu de wet- en regelgeving op het vlak van maatschappelijke verantwoordelijkheid en due diligence toeneemt, wordt het beleggen in ondernemingen die (in)direct betrokken zijn bij schendingen van werknemersrechten in toenemende mate een maatschappelijk en financieel materieel risico. Dit engagementprogramma is gericht op het identificeren en reduceren van deze risico’s.

Doel van het thema

Van ondernemingen in dit engagement programma verwachten we een gedegen mensenrechtenbeleid, inclusief arbeidsrechten. Daarnaast verwachten we ook adequate maatregelen om de risico’s op gebied van mensenrechten en arbeidsrechten te identificeren en daadwerkelijke schendingen te voorkomen en zo nodig op te lossen. We hebben daarom de doelstellingen geformuleerd, zoals weergegeven in onderstaande tabel.

**TABEL 9.1.1 DOELSTELLINGEN
ARBEIDSOMSTANDIGHEDEN**

Doelstelling	Toelichting (of: Indicatoren)
Governance	De onderneming heeft het onderwerp arbeidsrechten op gedegen wijze bij het bestuur belegd;
Beleid	De onderneming heeft een adequaat mensenrechtenbeleid, in overeenstemming met de ‘UN Guiding Principles on Business and Human Rights’ en:

²⁹ www.imvoconvenanten.nl

	• heeft een adequate gedragscode voor toeleveranciers, waarin het naleven van mensenrechten en fundamentele arbeidsrechten inclusief beleid voor 'herstel en verhaal' is vereist; • zet zich in voor het betalen van een leefbaar loon, ook door toeleveranciers en producenten in de keten;
Implementatie & monitoring	De onderneming implementeert het beleid in de eigen bedrijfsvoering en bij de toeleveranciers en ziet actief toe op de voortgang;
Samenwerking in de keten	De onderneming werkt samen met andere partijen zoals vakbonden en sectorinitiatieven aan de bevordering van het naleven van mensenrechten, arbeidsrechten en leefbaar loon in de keten;
Transparantie	De onderneming rapporteert op transparante wijze aan investeerders, consumenten en andere belanghebbenden over het beleid en de implementatie, monitoring en voortgang ervan.

¹ Inclusief een procedure voor 'herstel en verhaal', respect voor de 'UN Global Compact Women's Empowerment Principles' en (indien relevant) het recht op 'free, prior informed consent' (FPIC).

Voor het toetsen van de voortgang bij de ondernemingen maken we gebruik van rapportages van de ondernemingen en ESG-data van MSCI, maar ook van de benchmarks van de 'World Benchmarking Alliance' (WBA), 'Know the Chain' en het 'Workforce Disclosure Initiative' (WDI). Het beleid en de voortgang ten aanzien van leefbaar loon van de ondernemingen volgen we ook met de methodologie van het 'Platform Living Wage Financials' (PLWF).

Dit thema sluit aan bij de volgende SDG's:

- **SDG 1: Geen armoede**

We focussen ons met name op het onderliggende doel 1.1 en de bijbehorende indicator 1.1.1, die zich richten op het verminderen van armoede.

- **SDG 5: Gendergelijkheid**

We focussen ons op het onderliggende doel 5.1: een einde maken aan alle vormen van discriminatie jegens vrouwen en meisjes, voor zover het gaat om de ongelijke behandeling van werk en inkomen.

- **SDG 8: Eerlijk werk en economische groei**

We focussen ons met name op het onderliggende doel 8.5 dat zich richt op waardig werk en werkgelegenheid, inclusief de indicator 8.5.1, die zich richt op het verhogen van het uurloon. Ook doel 8.7 over gedwongen arbeid, moderne slavernij en mensensmokkel en kinderarbeid is relevant.

- **SDG 10: Ongelijkheid verminderen**

We focussen ons op het onderliggende doel 10.1 en onderliggende indicator 10.1.1, die zich richten op de inkomensgroei van lage inkomens wereldwijd.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

Voor de selectie van ondernemingen voor dit engagement programma hebben we onderzocht in welke sectoren het risico op betrokkenheid bij schendingen van mensenrechten en fundamentele arbeidsrechten hoog is. Op basis van dit onderzoek hebben we de landbouw en voedingsmiddelenketen gekozen. Daaronder vallen bijvoorbeeld de koffie-, cacao- en suikerketen, waarin nog veelvuldige schendingen van arbeidsrechten voorkomen. Voor het onderzoek hebben we gebruik gemaakt van ESG data van MSCI en van diverse studies van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO), UNICEF, de World Benchmarking Alliance, Know the Chain en anderen. Vervolgens hebben we 'portfolio due-diligence' toegepast en onderzocht welke ondernemingen uit de relevante sectoren in de beleggingsportefeuilles van deelnemende klanten voorkomen. Met dit selectieproces zijn de in tabel genoemde ondernemingen geselecteerd.

TABEL 9.1.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	Arbeids-omstandigheden keten ¹
George Weston Limited	Canada	Food Retail	AA	4,50
Hershey Company	Verenigde Staten	Packaged Foods & Meats	A	6,40
J.M. Smucker Company	Verenigde Staten	Packaged Foods & Meats	AA	4,40
Mondelez International	Verenigde Staten	Packaged Foods & Meats	A	3,90

¹ MSCI indicator 'supply chain labor management'

Samenwerking

Achmea IM is nog steeds lid van PLWF. We zijn lid gebleven van dit platform omdat ook in dit nieuwe engagement programma over arbeidsomstandigheden, het betalen van eerlijke lonen een punt van aandacht is. Door het betalen van een leefbaar loon kunnen ondernemingen een belangrijke bijdrage leveren aan het de bovengenoemde SDG's. Met dit nieuwe engagementprogramma voegen we een nieuwe onderneming toe aan de lijst van ondernemingen waarmee het PLWF dialoog voert. Dit is **Loblaws**, eigendom van **George Weston**. In de eerste maanden van 2023 heeft het PLWF de onderzoeksmethodologie herzien en aangescherpt. Er wordt in het onderzoek nu nog meer nadruk gelegd op het resultaat van beleid en programma's.

Voortgang thema

In het afgelopen halfjaar hebben we gesprekken gevoerd met **Loblaws**. **Hershey** moest helaas het in juni geplande gesprek

verzetten naar juli. Ook met de overige ondernemingen zullen we de dialoog voortzetten in de tweede helft van het jaar. Verder is met de leden van het PLWF samengewerkt aan het verbeteren van de onderzoeksmethode en werden we door 'UN Global Compact' uitgenodigd voor een ronde-tafel over leefbaar loon in wereldwijde productieketens.

George Weston

In juni spraken we voor de 2^e keer met de duurzaamheidsexperts van Loblaw, de supermarktketen waarvan George Weston eigenaar is. Als volgende stap na het vorig jaar verrichte onderzoek naar mensenrechtenrisico's in de productieketens, laat Loblaw momenteel verder onderzoek doen naar bepaalde gesignaleerde risico's. In het gesprek erkende Loblaw wat betreft de rapportage over mensenrechtenbeleid achter te lopen bij branchegeenoten. De onderneming wil die achterstand echter gaan inlopen, met behulp van de recente onderzoeken en goede voorbeelden van koplopers in de sector. We hebben de onderneming gevraagd om niet alleen risico's globaal te benoemen, maar ook concreet aan te geven in welke ketens en welke landen de risico's het grootst zijn en hoe op basis daarvan prioriteiten gesteld worden. Ook hebben we gevraagd om te onderzoeken welke sectorinitiatieven de onderneming kan steunen, om snel stappen te zetten op gebied van het ondersteunen van betere lonen in productieketens.

Vervolg

In de tweede helft van het jaar zullen we spreken met **Hershey, J.M Smucker** en **Mondelez**. Ook zullen we voortgang op gebied van leefbaar loon en - inkomen onderzoeken op basis van de methodologie van het PLWF.

9.2. Voortgang thema

Per eind juni 2023 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	George Weston Limited	Canada						
2	Hershey Company	Verenigde Staten						
3	J. M. Smucker Company	Verenigde Staten						
4	Mondelez International, Inc. Class A	Verenigde Staten						

Symbool status ongewijzigd	Symbool statuswijziging	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
		Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Toezegging beleidswijziging	Beleidswijziging doorgevoerd	Dialoog succesvol afgerond
		Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Toezegging beleidswijziging nog niet voldoende	Beleidswijziging nog niet voldoende	Dialoog onsuccesvol afgerond
				Gesprek afgewezen		Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	Dialoog tussentijds beëindigd

9.3. Tussentijdse evaluatie

De evaluatie van het thema wordt aan de hand van drie onderdelen uitgevoerd.

1. Er wordt inzicht gegeven in de procesvoortgang. Heeft Achmea IM voldaan aan haar inspanningsverplichting? Is er vooronderzoek uitgevoerd, is het engagement geïnitieerd en hoeveel contacten hebben er plaatsgevonden?
2. Er wordt inzicht gegeven in de effectiviteit van engagement. Hebben bedrijven ook daadwerkelijk gewenste wijzigingen zoals vooraf gedefinieerd in beleid en activiteiten doorgevoerd?
3. Bij het afsluiten van de engagement worden resultaten gedeeld aan de hand van een korte kwalitatieve beschrijving. Zo is bij engagement niet altijd een causaal verband te leggen tussen een engagementgesprek en beleidswijzigingen of kan de ene toezegging veel meer gewicht in de schaal leggen dan een anderen.

In de evaluatie gebruiken we vier kleurcodes die we hieronder kort toelichten:

TABEL 9.3.1 TOELICHTING KLEURCODES

Betekenis	Kleurcode
Doelstelling is behaald in de gestelde termijn	
Doelstelling is nog niet behaald, maar op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling is nog niet behaald en niet op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling niet behaald in de gestelde tijd	

TABEL 9.3.2 EVALUATIE

Toelichting		Doelstellingen			
KPI	Beschrijving	Doel	Wanneer?	Gerealiseerd?	Behaald?
Proces	Op basis van onze mijlpalen geven we een overzicht van de gezette stappen door Achmea IM. Deze KPI geeft daarmee inzicht of het proces voor de diverse engagements succesvol wordt doorlopen; van het voorbereidend onderzoek, het verzenden van de brieven tot de aantallen gesprekken die gevoerd zijn	Voor 100% van de bedrijven is het vooronderzoek afgerond.	Na 1 jaar	100%	ja
		Voor 100% van de bedrijven is de brief met doelstellingen verzonden.	Na 1 jaar	100%	ja
		Voor 90% van de bedrijven zijn minimaal 3 gesprekken gevoerd (niet alle bedrijven blijken ook na meerdere pogingen responsief).	Na 3 jaar	50% na 1,5 jaar	nee
Impact	In deze KPI geven we aan of engagement inderdaad tot stappen van de onderneming heeft geleid, op basis van de vooraf gestelde doelen	60% van de bedrijven één of meerdere stappen gezet op de geformuleerde doelstellingen	Na 3 jaar	0% na 1,5 jaar	nee

10. Mensenrechten & Governance

Het thema mensenrechten stond en staat volop in de belangstelling. In Nederland heeft het IMVB-convenant een belangrijke rol gespeeld om het onderwerp structureel op de agenda te krijgen. Toch zijn er nog verschillende onderwerpen waar zowel ondernemingen als institutionele beleggers stappen kunnen zetten, zeker als het gaat om preventieve stappen om misstanden te voorkomen. Voorbeelden zijn de onderwerpen Herstel & Verhaal, 'Due Diligence' en hoe ondernemingen om kunnen gaan met het opereren in en/of hun blootstelling aan conflictgebieden of gebieden waar mensenrechten structureel worden geschonden.

10.1. Introductie thema

Achtergrond van thema

Mensenrechtenschendingen, zijn een reëel wereldwijd probleem. In ons normatieve engagement programma starten we engagement op met ondernemingen waar schendingen voorkomen met als doel deze te verhelpen. Echter, er zijn veel stappen die ondernemingen met een verhoogd risico op schendingen kunnen nemen om een beter mensenrechten beleid te voeren, juist met als doel preventieve actie te ondernemen en daarmee juist schendingen te voorkomen.

Doel van thema

Wij hebben de volgende doelen opgesteld voor dit thema:

TABEL 10.1.1 DOELSTELLINGEN MENSENRECHTEN & GOVERNANCE

Doelstelling	Toelichting
Governance	De onderneming heeft het onderwerp Mensenrechten op gedegen wijze bij het bestuur belegd. Er wordt gestructureerd dialoog gevoerd met experts en stakeholders op dit thema.
Beleid	De onderneming heeft gedegen beleid ontwikkeld op het onderwerp Mensenrechten. Ook is er een gedegen uitwerking van de voor de onderneming relevante sub-onderwerpen bijvoorbeeld landrechten, arbeidsrechten, omgaan met conflictgebieden en herstel & verhaal.
Implementatie & monitoring	De onderneming implementeert haar beleid in haar eigen bedrijfsvoering en zet hierin concrete stappen. De onderneming monitort actief het eigen beleid en heeft een klachtenmechanisme opgezet.
Samenwerking in de keten	De onderneming werkt samen met andere partijen, waaronder andere ondernemingen in

de toeleveringsketens, met sectorgenoten en andere stakeholders op dit thema.

Transparantie

De onderneming is transparant richting investeerders en andere belanghebbenden en rapporteert over de rol van het bestuur m.b.t. dit thema, haar beleid, de implementatie en de monitoring. Denk bijvoorbeeld aan het rapporteren over uitkomsten van due diligence en klachtenmechanismen en eventuele genomen acties naar aanleiding hiervan.

Dit thema sluit aan bij de volgende SDG's:

• SDG 1: Kwaliteitsonderwijs

Onze focus ligt hierbij met name op onderliggend doel 1.4., dat zich richt op het bevorderen van gelijke rechten voor mensen op economische middelen, toegang tot diensten, technologie en natuurlijke hulpbronnen en eigenaarschap en controle over land. Ook doel 1.5 is van belang, dit doel richt zich op het opbouwen van weerbaarheid van armen en mensen in kwetsbare situaties en op hun blootstelling aan, en kwetsbaarheid voor, economische, sociale en ecologische schokken en rampen beperken.

• SDG 8: Eerlijk werk en economische groei

Onze focus ligt hierbij met name op onderliggend doel 8.7, dat zich richt op het nemen van onmiddellijke en effectieve maatregelen om gedwongen arbeid uit de wereld te helpen. Ook richten we ons op onderliggend doel 8.8. dat betrekking heeft op het beschermen en bevorderen van veilige en gezonde werkomgevingen met inbegrip van migrerende werknemers.

• SDG 16: Vrede, justitie en sterke publieke diensten

Onze focus ligt hierbij op onderliggend doel 16.1 dat zich richt op een aanzienlijke vermindering van alle vormen van

geweld en geweld gerelateerde sterftcijfers. Daarnaast op doel 16.2 dat zich richt op een einde maken aan het misbruik, de exploitatie, de handel en alle vormen van geweld tegen kinderen. En ten slotte doel 16.5 dat zich richt op duurzame wijze een einde maken aan corruptie en omkoperij in al hun vormen.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

Voor de selectie van ondernemingen vormde de 'Corporate Human Rights Benchmark' (CHRB) het uitgangspunt. De benchmark, ontwikkeld door het toonaangevende instituut 'World Benchmarking Alliance', richt zich op de volgende sectoren met een verhoogd risico op mensenrechtenschendingen:

- kledingsector;
- auto-industrie;
- grondstoffensector;
- levensmiddelen en landbouwproducten sector;
- ICT-industrie.

Er zijn drie sectoren geselecteerd die aansluiten bij de door CHRB geïdentificeerde sectoren: grondstoffen, telecom en elektronica.

Mensenrechten spelen een belangrijke rol in de grondstoffensector. Bijvoorbeeld met betrekking tot eigenaarschap van land en de bijbehorende mineralen. Er zijn al vaker rechtszaken aangespannen tegen ondernemingen in deze sector over bijvoorbeeld de omgang met en sanering van olielekages. Daarnaast is het wel of niet opereren in conflictgebieden een belangrijk onderwerp. Zoals onder andere casussen in Zuid-Sudan en Myanmar hebben laten zien. Door de activiteiten van de ondernemingen en de wereldwijde spreiding van deze activiteiten in deze sector is het risico op mensenrechtenschendingen groot.

De tweede door ons geselecteerde sector is de telecomindustrie. Internationaal opererende telecombedrijven hebben vaak te maken met vraagstukken omtrent het opereren in conflictgebieden vanwege de communicatiemiddelen die zij beschikbaar stellen voor inwoners van deze gebieden, bijvoorbeeld in Myanmar. Mensenrechtenthema's zoals vrijheid van meningsuiting en privacy zijn hierdoor materieel en vragen om robuust beleid.

Tot slot selecteerden wij ondernemingen uit de elektronicasector. Grote spelers in deze industrie opereren wereldwijd en halen hun grondstoffen uit diverse landen. Mensenrechten spelen hierbij een belangrijke rol.

De ondernemingen zijn geselecteerd op basis van aanwezigheid in de beleggingsportefeuille, diverse data (onder andere MSCI, CHRB en 'The 2022 Telco Giants Scorecard') en onze analyse van de ondernemingen.

Hieronder een overzicht van de geselecteerde ondernemingen:

TABEL 10.1.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Sector	Land	MSCI Score
AT&T Inc.	Telecommunicatie divers	Verenigde Staten	BBB
ENI SpA	Olie, gas & brandstoffen	Italië	A
General Electric Company	Industriële Conglomeraten	Verenigde Staten	BB
Nokia Oyj	Communicatie-apparatuur	Finland	AA
Proximus	Telecommunicatie divers	België	BBB
Siemens AG	Industriële Conglomeraten	Duitsland	AA
Sony Group Corporation	Producenten van huishoudelijke apparatuur	Japan	AAA
Vodafone Group Plc	Mobiele telecommunicatie	Verenigd Koninkrijk	AA

Voortgang thema

AT&T

In de eerste helft van 2023 spraken wij voor het eerst met AT&T. De onderneming gaf aan te blijven letten op kwesties zoals privacy, de rechten van kinderen en kunstmatige intelligentie en hun beleid hierop aan te passen. Zo zal AT&T dit jaar een nieuw beleid publiceren met maatregelen om reclame gericht aan minderjarigen te beperken zonder de privacy van gebruikers te schenden. Andere mensenrechtenkwesties die prioriteit hebben binnen het mensenrechtenbeleid van AT&T zijn de vrijheid van meningsuiting en mensenrechten in de toeleveringsketen. AT&T is zich bewust van mensenrechtenrisico's in de toeleveringsketen van draadloze apparatuur in China en heeft, hoewel de onderneming zelf nog niet in verband is gebracht met mensenrechtenschendingen, een beleid en een proces in de organisatie ingebed om deze risico's te verminderen. Aangezien AT&T uitsluitend telecomdiensten aanbiedt in de Verenigde Staten en Mexico, is de onderneming in tegenstelling tot sectorgenoten niet blootgesteld aan risico's omtrent toetreding tot of terugtrekking uit markten in conflictgebieden. AT&T staat open voor de dialoog en onze feedback en nodigde ons uit om in een volgend gesprek suggesties te doen voor de voor ons relevante samenwerkingsverbanden ten aanzien van mensenrechten. In tegenstelling tot sommige sectorgenoten is AT&T geen onderdeel van 'multi-stakeholder' initiatieven ter bevordering van mensenrechten zoals het 'Global Network Initiative'. Hierover zullen wij de volgende keer met de onderneming in gesprek gaan.

Proximus

In maart 2023 bezochten wij het hoofdkantoor van Proximus in Brussel voor een gesprek over het mensenrechtenbeleid van het telecombedrijf. De onderneming kondigde tijdens het gesprek een uitgebreide 'Human Rights Risk Assessment' aan, waarvoor het samen wil werken met een externe partner. Deze exercitie moet ook dienen als 'gap analysis' ter voorbereiding van de Corporate Sustainability Directive (CSRD), de Europese richtlijn die moet zorgen voor meer transparantie over en betere kwaliteit van duurzaamheidsinformatie. Daarnaast is Proximus bezig een analyse van 'top-risk suppliers', de uitrol van een supplier engagement programma en komt het binnenkort met een update van de 'Supplier Code of Conduct'. In een vervolgesprek zullen wij ingaan op de uitkomsten van de diverse aangekondigde analyses. Tot slot hebben wij de onderneming gevraagd uitgebreider te rapporteren over due diligence en audit uitkomsten en om beleid ten aanzien van conflictgebieden, wat voornamelijk relevant is voor dochteronderneming BICS.

Vodafone

Vodafone kondigde in het gesprek met ons een review aan van de aanpak en governance van mensenrechten voor 2023. De onderneming laat hiervoor een externe partner naar haar mensenrechtenbeleid en risico's laten kijken. Daarnaast spraken we met Vodafone over het waarborgen van de vrijheid van meningsuiting en privacy van haar gebruikers. In markten waar deze rechten op gespannen voet staan met overheidsbeleid en waar telecomondernemingen, in sommige gevallen ongegrond, persoonsinformatie aan autoriteiten moeten vrijgeven, vecht Vodafone deze verzoeken waar nodig aan. Vodafone treedt om dit moment echter niet toe tot nieuwe markten waar dit dilemma een rol zou kunnen spelen bij de acquisitie. Aangezien het meest recente rapport over gegevensaanvragen van overheden uit 2020 dateerde, vroegen wij Vodafone om een update, die de onderneming vervolgens in mei 2023 lanceerde. Tot slot vroegen wij vroegen de onderneming explicieter te rapporteren over de uitkomsten van due diligence processen, met name met betrekking op activiteiten in hoog risico markten. Als antwoord op onze vraag waar Vodafone terugkoppeling van beleggers kan gebruiken, werden de uitkomsten van de mensenrechtenreview en de omgang met en rapportage over kunstmatige intelligentie genoemd.

Nokia

In het eerste gesprek met Nokia gaven wij de onderneming de gelegenheid toelichting te geven op hun in 2022 gelanceerde vernieuwde ESG-strategie. Voorafgaand aan de nieuwe strategie voerde Nokia een materialiteitsanalyse uit, waaruit bleek dat privacy, gegevensbescherming en de toeleveringsketen van elektronica-componenten sinds 2019 in materialiteit zijn tegenomen. Ook spraken we met de onderneming over haar vertrek uit Rusland als reactie op de Russische invasie in Oekraïne. Vanwege restricties voor telecombedrijven en de prioriteit die Nokia geeft aan een verantwoord vertrek waarbij bijvoorbeeld ook de belangen van lokale werknemers worden beschermd, was de

terugtrekking nog niet voltooid. Zolang deze terugtrekking niet is voltooid, zullen we berichtgeving hierover in de gaten houden en waar nodig Nokia hier schriftelijk op bevragen. In een vervolgesprek zullen wij verder ingaan op in conflictgebied opererende gerelateerde mensenrechtenrisico's in de toeleveringsketen van Nokia en de maatregelen die de onderneming hier neemt.

Siemens

Het eerste gesprek met Siemens vond plaats in februari. Siemens gaf aan te werken aan een mensenrechtenrisico-analyse die eind 2023 afgerond zal zijn. Siemens ziet de grootste mensenrechtenrisico's in de toeleveranciersketen. Als gevolg van het compliance schandaal van Siemens met Adani in 2020 omtrent de aanleg van de infrastructuur voor een controversieel mijnproject, heeft Siemens de 'ESG-risk Radar' geïntroduceerd. Het instrument is geïmplementeerd in het aanbod- en verkoopproces, van begin tot eind. De 'ESG-risk radar' bevat 90 parameters voor verschillende risico's. Siemens gaf aan dat het instrument hen helpt op voorhand risico's te identificeren zodat ze een weloverwogen afweging kunnen maken voor ze in zee gaan met een leverancier of klant, of een nieuwe markt betreden. Daarnaast lichte Siemens het due diligence proces op de 'Code of Conduct' en een 'Supplier Code of Conduct' toe, waarbij gebruikt gemaakt wordt van een 'risk-based' aanpak, evenals voor de externe audits. Alle toeleveranciers moeten de 'Supplier Code of Conduct' ondertekenen en hieraan voldoen. Afhankelijk van de ernst van een overtreding van deze code neemt Siemens actie. Bij een ernstige overtreding wordt de relatie beëindigd. Wanneer het niet zo'n ernstige overtreding is, wil Siemens samen met de toeleverancier de overtreding proberen op te lossen. Siemens heeft ook klachtenmechanismen ingesteld. In het jaarverslag rapporteren ze over het aantal en welk gedeelte er door compliance is afgehandeld. Wij verzochten Siemens ook informatie op te nemen over de aard van de klachten zodat duidelijk is of er mogelijk trends zichtbaar zijn. Siemens heeft aangegeven dit bij het opstellen van het volgende jaarverslag mee te nemen. In een volgend overleg zullen wij hier verder over spreken. Daarnaast zullen we verder ingaan op het beleid van Siemens omtrent het opereren in conflictgebieden.

Eni

In maart 2023 spraken wij voor het eerst met Eni. In 2021 voerde de onderneming met hulp van experts een mensenrechtenonderzoek uit naar risico gevoelige productielocaties in onder andere Angola, Albanië, Oman en de Verenigde Arabische Emiraten. Dit leidde tot de ontwikkeling van een concreet regio specifiek actieplan, een voorbeeld voor de sector. Het mensenrechtenbeleid van Eni loopt voor op dat van sectorgenoten, waarvoor de onderneming in 2020 door de Corporate Human Rights Benchmark (CHRB) werd beloond met een eerste plaats op de 'Human Rights Index'. Hoewel het mensenrechtenbeleid van de onderneming robuust is, blijft het vanwege de aard van haar activiteiten en de geografische voetafdruk blootgesteld aan mensenrechtenrisico's. Bij het vervolg van

de dialoog zullen wij ons daarom onder andere richten op de herstel & verhaal instrumenten van Eni en de uitwerking hiervan in praktijk. Tot slot zal de CHRB in 2023 een vernieuwde 'Human Rights Index' publiceren, waarna we aan de hand van deze resultaten met Eni in gesprek gaan over de geïdentificeerde verbeterpunten.

Vervolg

In de tweede helft van 2023 zullen wij opnieuw contact opnemen met **Sony** en **General Electric**. Beide ondernemingen hebben nog niet gereageerd op onze engagementbrief en eerste herinneringsmail. Daarnaast zullen we met een aantal ondernemingen een tweede gesprek inplannen afhankelijk van de tijdslijnen van de diverse aangekondigde strategie-updates of mensenrechtenrisico-analyses.

10.2. Voortgang thema

Per eind juni 2023 laat het thema onderstaande voortgang op mijlpalen zien.

	Onderneming	Land	Mijlpaal					
			1.	2.	3.	4.	5.	6.
1	AT&T Inc.	Verenigde Staten						
2	Eni SpA	Italië						
3	General Electric Company	Verenigde Staten						
4	Nokia Oyj	Finland						
5	Proximus SA de droit public	België						
6	Siemens AG	Duitsland						
7	Sony Group Corporation	Japan						
8	Vodafone Group Plc	Verenigd Koninkrijk						

Symbool status ongewijzigd	Symbool statuswijziging	1. Analyse van het bedrijf	2. Initiëren dialoog	3. Voeren dialoog	4. Toezegging bedrijf	5. Aanpassen beleid	6. Afronding dialoog
		Afgerond	Brief verzonden en ontvangst bevestigd	Gesprekken ingepland of gevoerd	Toezegging beleidswijziging	Beleidswijziging doorgevoerd	Dialoog succesvol afgerond
		Gestart	Brief verzonden	Gesprekken nog niet ingepland	Toezegging beleidswijziging nog niet voldoende	Beleidswijziging nog niet voldoende	Dialoog onsuccesvol afgerond
				Gesprek afgewezen		Beleidswijziging wordt niet doorgevoerd	Dialoog tussentijds beëindigd

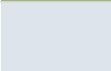
10.3. Tussentijdse evaluatie

De evaluatie van het thema wordt aan de hand van drie onderdelen uitgevoerd.

1. Er wordt inzicht gegeven in de procesvoortgang. Heeft Achmea IM voldaan aan haar inspanningsverplichting? Is er vooronderzoek uitgevoerd, is het engagement geïnitieerd en hoeveel contacten hebben er plaatsgevonden?
2. Er wordt inzicht gegeven in de effectiviteit van engagement. Hebben bedrijven ook daadwerkelijk gewenste wijzigingen zoals vooraf gedefinieerd in beleid en activiteiten doorgevoerd?
3. Bij het afsluiten van de engagement worden resultaten geduid aan de hand van een korte kwalitatieve beschrijving. Zo is bij engagement niet altijd een causaal verband te leggen tussen een engagementgesprek en beleidswijzigingen of kan de ene toezegging veel meer gewicht in de schaal leggen dan een anderen.

In de evaluatie gebruiken we vier kleurcodes die we hieronder kost toelichten:

TABEL 10.3.1 TOELICHTING KLEURCODES

Betekenis	Kleurcode
Doelstelling is behaald in de gestelde termijn	
Doelstelling is nog niet behaald, maar op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling is nog niet behaald en niet op schema om deze binnen de gestelde tijd te behalen	
Doelstelling niet behaald in de gestelde tijd	

TABEL 10.3.2 EVALUATIE

Toelichting		Doelstellingen			
KPI	Beschrijving	Doel	Wanneer?	Gerealiseerd?	Behaald?
Proces	Op basis van onze mijlpalen geven we een overzicht van de gezette stappen door Achmea IM. Deze KPI geeft daarmee inzicht of het proces voor de diverse engagements succesvol wordt doorlopen; van het voorbereidend onderzoek, het verzenden van de brieven tot de aantallen gesprekken die gevoerd zijn	Voor 100% van de bedrijven is het vooronderzoek afgerond.	Na 1 jaar	100% na 0,8 jaar	ja
		Voor 100% van de bedrijven is de brief met doelstellingen verzonden.	Na 1 jaar	100% na 0,8 jaar	ja
		Voor 90% van de bedrijven zijn minimaal 3 gesprekken gevoerd (niet alle bedrijven blijken ook na meerdere pogingen responsief).	Na 3 jaar	0% na 0,8 jaar	nee
Impact	In deze KPI geven we aan of engagement inderdaad tot stappen van de onderneming heeft geleid, op basis van de vooraf gestelde doelen	60% van de bedrijven één of meerdere stappen gezet op de geformuleerde doelstellingen	Na 3 jaar	0% na 0,8 jaar	nee

11. ESG dialoog Nederland

Nederlandse beursgenoteerde bedrijven zijn belangrijke actoren in de Nederlandse samenleving als werkverschaffers, centra voor innovatie en als bron van economische activiteit. Aandeelhouders hebben een controlerende rol en beïnvloeden via hun stembeleid en dialoog het ondernemingsbeleid. Vanwege de belangrijke rollen die Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen spelen is het relevant om extra aandacht te leggen op deze specifieke groep van ondernemingen via een permanente dialoog.

11.1. Achtergrond

Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben de speciale aandacht van Nederlandse institutionele beleggers, vanwege de directe sociaaleconomische belangen die de ondernemingsactiviteiten met zich mee brengen. Belangrijke strategische besluiten van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen, zoals fusies en overnames, kunnen significante effecten hebben op lokale werkgelegenheid, de concurrentiepositie van de onderneming en duurzame langetermijnwaardcreatie. Ook beloningsvoorstellen of (her)benoemingen van bestuurders leiden regelmatig tot maatschappelijke discussie. Wij hechten er dan ook grote waarde aan om op structurele wijze de dialoog te voeren met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Hierbij toetsen wij de beleidsvoorstellen aan de uitgangspunten en best-practices van de Nederlandse Corporate Governance Code (herzien in 2022), en aan de Nederlandse Stewardship Code (sinds 1 januari 2019). Bij het voeren van de dialogen trekken wij zoveel mogelijk op in collectief verband, verenigd in Eumedion.

De principes uit de Stewardship Code bieden ons als institutionele beleggers de mogelijkheid verantwoording af te leggen aan deelnemers en klanten over de wijze waarop wij als betrokken belegger invulling geven aan onze aandeelhoudersrechten. De Stewardship Code is in lijn met de verantwoordelijkheden die voor aandeelhouders gelden ten aanzien van transparantie rond het betrokkenheidsbeleid en stembeleid, zoals vastgelegd in de EU-richtlijn aandeelhoudersrechten (Shareholders' rights directive). De code onderstreept ook het belang van aandeelhoudersbetrokkenheid voor het streven naar duurzame langetermijnwaardcreatie van de Nederlandse beursondernemingen, zoals vastgelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Daarnaast verlangt de Stewardship Code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers,

een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden.

Overzicht dialogen

In de eerste helft van 2023 is Achmea IM in Eumedion verband de dialoog gegaan met de volgende Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen:

TABEL 11.1.1 DIALOGEN MET NEDERLANDSE BEURSGENOTEERDE ONDERNEMINGEN H1 2023

Onderneming	Besproken onderwerpen
Ahold-Delhaize	Beloningsbeleid, biodiversiteit, klimaat, wet- en regelgeving.
Heineken	Belasting, beloning, mensenrechten, Rusland.
KPN	Externe accountant, mensenrechten, politieke onrust, strategie.
Philips	Beloning, mensenrechten, risicomanagement, Rusland, terugroepactie.

Eumedion heeft voorafgaand aan de start van het aandeelhoudersseizoen een speerpuntenbrief³⁰ verstuurd naar Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. De onderwerpen in de speerpuntenbrief zijn:

- Mensenrechten
- Biodiversiteit

Afhankelijk van de onderneming en de actualiteiten zijn de uiteindelijke gespreksonderwerpen voor de dialoog bepaald.

Dialogen met Nederlandse ondernemingen

Ahold

Met Ahold is voorafgaand aan de aandeelhoudersvergadering gesproken over de volgende onderwerpen:

³⁰ Speerpuntenbrief Eumedion: <https://www.eumedion.nl/clientdata/215/media/clientimages/Focus-Letter-2023.pdf?v=230605135730>

- Korte termijn performance doelstellingen;
- Biodiversiteit;
- Wet- en regelgeving;
- Jaarverslag.

Door de stijging in de arbeidskosten, inflatie, leveringsproblemen en wereldwijde politieke onrust vindt Ahold het lastig korte termijn performance doelstellingen voor de beloning over 2023 te stellen. Ahold kan mogelijk bij bepaalde ontwikkelingen de doelstellingen naar boven of naar beneden bijstellen, met de aanwezige discretionaire bevoegdheden die de RvC heeft. We hebben duidelijk aangegeven dat bij gebruik van discretionaire aanpassingen de onderbouwing hiervan cruciaal is om als aandeelhouder de aanpassing te kunnen beoordelen.

Wat betreft biodiversiteit meldde Ahold dat zij een specifiek beleid en KPI's gaat opstellen omtrent onder andere vlees. Ook onderzoekt Ahold hoe biodiversiteit past binnen hun decarbonisatiepad. We hebben er bij Ahold op aangedrongen dat Ahold haar duurzaamheidstoezeggingen uitbreidt, namelijk van ontbossing naar vlees en plastic gebruik. Er wordt nog een vervolgoverleg ingepland om verder te spreken over biodiversiteit en Aholds rol in het beschermen daarvan.

Er is uiteraard ook gesproken over nieuwe wet- en regelgeving, waaronder de 'Corporate Sustainability Reporting Directive' (CSRD). Ahold zal de minimeisen in de nationale wet- en regelgeving volgen.

Er is daarnaast ook gesproken over de 'limited assurance' die de externe accountant verleend heeft, met betrekking tot de duurzaamheidsinformatie van Ahold in het jaarverslag. Ahold wilde dit jaar 'reasonable assurance' op deze informatie verkrijgen, maar dit doel was te optimistisch. De kwaliteit van de rapportages is nog niet in alle landen hoog genoeg om dit te kunnen bereiken. Ahold werkt verder om 'reasonable assurance' in de komende jaren te bereiken.

Heineken

Met Heineken is gesproken over de volgende onderwerpen:

- Rusland;
- Belasting;
- Beloningsverslag- en beleid;
- Due diligence mensenrechten.

Heineken gaf in de dialoog aan dat zij, met de kennis van nu, het vertrek uit Rusland onderschat hebben. In maart 2022 was een analyse van de situatie snel gemaakt en de beslissing om te vertrekken ook. Het bleek niet eenvoudig om een koper voor de activiteiten te vinden, onder andere door wet- en regelgeving en onduidelijkheid over veranderende bepalingen (waaronder sancties). Het eenvoudigweg sluiten van de vestiging in Rusland zou leiden tot strafrechtelijke vervolging. Heineken wilde dit risico niet lopen, zeker ook niet voor de medewerkers ter plaatse. Doordat er geen geld Rusland in of uit kon was het noodzakelijk dat de vestiging

bleef draaien als normaal, ook om salaris te kunnen betalen en de vestiging operationeel te houden. Heineken gaf aan dat dit niet goed is gecommuniceerd naar de buitenwereld en dit betreurt zij. Heineken heeft inmiddels op haar website een uitgebreide Q&A opgenomen, waardoor zij transparantie geeft over de casus. Heineken gaf in de dialoog aan dat ze dichtbij een overeenkomst zijn met een Russische partij wat betreft de verkoop van de activiteiten, maar dat het daadwerkelijk doorgaan afhankelijk is van de Russische autoriteiten.

Ook is er gesproken over het belastingverslag per land, welke in april 2023 is gepubliceerd. Daarnaast is er gesproken over het beloningsverslag- en beleid. Het beloningsbeleid wordt in 2024 herzien. Heineken gaat alle onderdelen van het beloningsbeleid evalueren. Heineken wil ook in 2024 een voorstel doen voor een nieuwe accountant. De maximale termijn van de huidige accountant verloopt namelijk. De verwachting is dat het proces in juli 2023 afgerond kan worden en dat tijdens de jaarvergadering in 2024 de nieuwe accountant voorgesteld wordt.

Due diligence rondom mensenrechten is ook besproken. Heineken wil onder haar personeel meer aandacht vragen voor de aanwezige meldingsmechanismen en het vertrouwen in deze systemen vergroten. Heineken heeft een toezegging afgegeven om eerlijke levens- en werkomstandigheden te bereiken voor werknemers van derden. Om dit te bereiken is het wereldwijde 'SMART Outsourcing program mand guidelines' ontwikkelt. Er wordt gewerkt aan de implementatie. Er wordt ook gewerkt aan een communicatieplan, dit ziet onder andere op het verzekeren van leefbaar loon en analyses omtrent aanwezige loonkloven.

KPN

Met KPN is gesproken over de volgende onderwerpen:

- Wisselingen in de RvB en de RvC;
- Strategie;
- Mensenrechten;
- Politieke onrust;
- Externe accountant.

De wisselingen in de RvB en RvC zijn wijzigingen als gevolg van persoonlijke omstandigheden. KPN heeft toelichting gegeven op het proces. KPN gaf aan de tijd te hebben genomen om weloverwogen tot nieuwe benoemingen te komen. Om die reden konden niet alle benoemingen op de agenda van de jaarvergadering worden geplaatst, maar vond er eind mei nog een buitengewone aandeelhoudersvergadering plaats (alle benoemingen zijn goedgekeurd). KPN is blij met de nieuwe benoemingen en heeft er zorg voor gedragen dat er een diverse samenstelling is qua kennis en achtergrond. We hebben aangegeven dat we er geen voorstander van zijn dat Chantal Vergouw direct doorschuift van de functie als RvC lid naar de RvB. Dit aangezien de RvC toezicht houdt op de RvB, dit kan belangenverstrengeling veroorzaken. Het zou passender zijn

geweest dat Chantal Vergouw als RvC lid op non-actief was gezet toen bekend werd dat ze kandidaat werd voor de RvB. KPN heeft benadrukt dat Chantal Vergouw vanaf het moment van haar kandidaatstelling niet betrokken is geweest bij het benoemingsproces. Bij ieder onderwerp op de agenda wordt bekeken of er conflicterende belangen zijn gezien haar toekomstige rol.

Met KPN is ook gesproken over hun algehele ondernemingsstrategie. KPN heeft toegelicht welke plannen zij hebben voor de toekomst. In november wil KPN een Capital Market Day organiseren om geïnteresseerden goed te kunnen informeren over de strategie en toekomstplannen.

KPN voert een gap-analyse uit op het gebied van mensenrechten en zal als vervolg hierop het 'Human Rights Statement' herzien. De analyse is uitgevoerd met een externe consultant. Momenteel wordt de analyse verwerkt.

Ook is er gesproken over de politieke onrust in de wereld (China, Rusland) en de gevolgen hiervan voor KPN. KPN heeft toegelicht dat zij regelmatig audits uitvoeren (onder andere via internationale samenwerkingsverbanden). De risico's zijn toegenomen als gevolg van de geopolitieke spanningen. Als gevolg moeten mogelijk onderdelen van hun netwerk vervangen worden. Een meevaller is dat dit valt in de levensspanne van de instrumenten die toe zijn aan vervanging. KPN benadrukte dat zij de systemen zelf beheren, dit is niet uitbesteed.

Daarnaast is er gesproken over de audit van de accountant en de vereisten van de CSRD die in werking zal treden. KPN heeft hiervoor een werkgroep opgericht en worden hierbij extern ondersteund. Het merendeel van de benodigde informatie is in huis aanwezig. De grootste uitdaging wordt volgens KPN het opzetten van een data warehouse waar alles in terug komt. Uiterlijk einde boekjaar 2025 dient KPN te wisselen van accountantskantoor. KPN heeft toegelicht waar ze momenteel staan in dit proces en de voorgenomen stappen.

Philips

In de dialoog met Philips is gesproken over de volgende onderwerpen:

- Terugroepactie apneu-apparatuur;
- Update CEO;
- Rusland;
- Mensenrechten en klimaat;
- Beloning.

Met Philips is gesproken over de stand van zaken van de terugroepactie van apneu-apparatuur. Philips gaf aan dat er goede voortgang is en dat de terugroepactie momenteel voor 95 procent is afgerond. Een belangrijk openstaand punt is de schadelijkheid van de apparaten, hier worden testen naar uitgevoerd. De uitslagen zijn tot nu toe bemoedigend volgens Philips. In Q1 2023 heeft Philips een voorziening opgenomen met betrekking tot de rechtszaken die

gebruikers van de apneu-apparaten hebben aangespannen in Amerika. De verwachting is dat het tot een schikking zal komen. Philips wil zo transparant mogelijk zijn, maar de rechtszaken bemoeilijken dit. Philips is nog steeds in overleg met de FDA en geeft aan niet te kunnen speculeren over de uitkomst.

Op 30 januari 2023 gaf Roy Jakobs, CEO van Philips, een update over de toekomstplannen van Philips. Deze zijn volgens Philips goed ontvangen door stakeholders. Simplificatie van de organisatiestructuur en patiënten veiligheid zijn belangrijke onderdelen van de plannen. Desgevraagd geeft Philips aan dat de personeelsreductie vooral op groepsniveau zal plaatsvinden (verminderen managementlagen) en het innovatieonderdeel.

Wat betreft Rusland gaf Philips aan dat alle ondernemingsactiviteiten gestopt zijn, met uitzondering van werkzaamheden omtrent medische apparatuur en babyvoeding. Philips opereert in lijn met de sanctie regelgeving en monitort ontwikkelingen.

Er is ook gesproken over het mensenrechtenbeleid van Philips en haar monitoring dat leveranciers aan de eisen voldoen. Op klimaat gebied heeft Philips juiste stappen gezet, waardoor de onderneming verwijderd is uit de Climate Action 100+ focus groep. Philips heeft haar zienswijze en acties wat betreft de onderwerpen water en biodiversiteit toegelicht.

In aparte gesprekken is er uitgebreid gesproken over de beloning van het bestuur in 2022 en de uitkomst van de aandeelhoudersvergadering in 2022. De zittende bestuurders hebben hun variabele beloning ingeleverd. Dit is niet het geval bij de voormalig CEO Frans van Houten. De gang van zaken heeft ertoe geleid dat er in de jaarvergadering van 2023 'tegen' décharge van het bestuur is gestemd (76,42 procent 'tegen' stemmen).

Shell

In de dialoog met Shell is gesproken over de volgende onderwerpen:

- Beloningsbeleid;
- Klimaattransitie als onderdeel van het beloningsbeleid;
- Update CEO;
- Nigeria;
- scope 3 reductiedoelstellingen.

Tijdens het gesprek met de voorzitter van het Remuneration Committee van Shell is gesproken over het aangepaste beloningsbeleid wat Shell geagendeerd had voor de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering in 2023. In dit aangepaste beleid worden wijzigingen aan het 'Long Term Incentives Plan' (LTIP) voorgesteld. We hebben in ons gesprek feedback gegeven op het voorstel. Er zal een wijziging plaatsvinden in de absolute maatstaven, waardoor Shell meer balans probeert te bereiken met haar beloningsmaatregelen. Shell meent dat de free cash flow een goede maatstaf is om te

behouden. Dit aangezien de free cash flow ook relevant is voor investeringen en dividenduitkeringen. Punten waar bestuurders op beoordeeld worden (juiste investeringen zijn zeker belangrijk gezien de klimaattransitie). Shell gaf aan met meerdere aandeelhouders het gesprek te hebben gevoerd. Verschillende groepen aandeelhouders hebben verschillende voorkeuren en wensen. Shell heeft geprobeerd alle belangen af te wegen. Het beloningsbeleid is tijdens de aandeelhoudersvergadering goedgekeurd door de aandeelhouders (94,60 procent).

Uiteraard is er gesproken over het onderwerp klimaattransitie als onderdeel van het beloningsbeleid. De weging zal verhoogd worden, nog onbekend is naar welke hoogte. We hebben uitgesproken dat we hier blij mee zijn, maar dat we scope 3 targets missen. We verschillen hier van mening met Shell. Shell benoemde de verantwoordelijkheid van investeerders om zakelijke klanten van olie- en gasondernemingen aan te spreken op het terugbrengen van hun scope 1 en 2 emissies, waardoor de scope 3 emissies van de olie- en gasondernemingen teruglopen. Wij hebben dit beaamd, maar ook de verantwoordelijkheid van Shell benadrukt om met hun klanten in gesprek te gaan over dit onderwerp.

Met de chair (voorzitter van het bestuur) van Shell is gesproken over de eerste maanden van Wael Sawan in zijn functie als CEO. In New York heeft Shell haar capital market day georganiseerd. Er zijn zorgen over het lage rendement van koolstofarme brandstoffen. Het beleid zal echter niet worden gewijzigd. Shell benoemde de acties die ze ondernemen, zoals gesprekken voeren met overheden, het betaalbaarder maken van de duurzamere brandstoffen en gesprekken voeren met haar zakelijke klanten. Shell benadrukte dat ze deze acties nemen maar geen volledige controle hebben en daarmee mede afhankelijk zijn van de hiervoor benoemde partijen. Shell vindt het belangrijk dat intern de gesprekken omtrent de klimaatstrategie centraal plaatsvinden en niet alleen in een comité.

Leena Srivastava is toegetreden tot de 'Safety, Environment and Sustainability Committee'. Leena is woonachtig in India, waar Shell veel medewerkers heeft. Ze heeft goed contact met de activistische partijen in India. De chair benoemde de sterke overtuigingen van Leena omtrent de benodigde klimaattransitie en gaf aan dat zij het bestuur goed kan uitdagen omtrent de plannen van Shell.

Er wordt met de chair ook over Nigeria gesproken en de stand van zaken. Gevraagd wordt of Shell kennis heeft genomen van het rapport van het Nederlandse Nationaal Contactpunt³¹: "Evaluatie van de Eindverklaring inzake het specifieke geval Obelle Concern Citizens vs The Shell Petroleum Development Company of Nigeria Limited (SPDC) en Royal Dutch Shell", en of ze de aanbevelingen oppakken. Shell geeft aan het rapport gelezen te hebben en zullen zo goed als mogelijk de aanbevelingen opvolgen. We hebben benadrukt dat Shell een voorbeeld kan stellen door op de

juiste manier met de situatie in Nigeria om te gaan en duurzaam te desinvesteren. Naar ons idee is het goed om waar mogelijk samen te werken met relevante contactpersonen/organisaties. Omtrent Nigeria hebben het afgelopen halfjaar meerdere gesprekken met Shell plaatsgevonden in het kader van het normatieve engagement.

Wederom hebben we aangegeven scope 3 reductiedoelstellingen te willen zien van Shell. Shell gaf aan hier moeite mee te hebben, aangezien zij dat vertalen in het afscheid moeten nemen van klanten die ze juist mee moeten nemen in de transitie. Benadrukt is dat wanneer Shell geen absolute doelen wil stellen, dat ze duidelijk aangeven hoe de geformuleerde doelen zich vertalen in daadwerkelijke reductie en vooruitgang in de klimaattransitie. Dit blijft een punt waar verschil van mening is. In juni presenteerde de CEO van Shell Wael Sawan een bijsturing van de strategie. Shell verschuift het accent van de activiteiten meer naar olie en gas en minder naar hernieuwbare energieprojecten. Dit met als doel meer rendement te behalen. Hier zal met Shell in de volgende dialoog over worden gesproken.

Unilever

Met Unilever is gesproken over de volgende onderwerpen:

- Aanstelling CEO;
- Beloningsverslag;
- Biodiversiteit;
- Plastics.

Unilever heeft het proces omtrent het aanstellen van de nieuwe CEO toegelicht. Daarnaast is gesproken over het beloningsverslag. Er is om toelichting gevraagd op de weging van bepaalde ESG-doelstellingen in de beloning. Ook is er gevraagd of Unilever deze waardering wil laten controleren door een onafhankelijke derde partij, aangezien op deze doelstellingen momenteel geen accountantscontrole plaatsvindt. Unilever gaf aan dat er zoveel informatie is, dat zij prioriteren welke data door de externe accountant beoordeeld wordt en welke niet. We hebben opgemerkt dat gezien deze data onderdeel van de beloning is, het een hogere prioriteit dient te krijgen.

Unilever is gevraagd waarom de beloningsdoelstelling voor het bestuur in 2022, gericht op het verbeteren van de bruto winstmarges, is uitbetaald terwijl deze gedurende het jaar is gedaald. Unilever merkte op dat de resultaten relatief vroeg werden gecorrigeerd voor inflatie, waardoor de daling volgens Unilever geen slechte presentatie weerspiegelde. Daarnaast is er gesproken over het salaris van de nieuwe CEO, hier is veel onvrede over onder aandeelhouders. Het salaris wordt als te hoog beschouwd. Tijdens de jaarvergadering heeft 58,03 procent van de aandeelhouders tegen het beloningsverslag gestemd (adviserende stem). Hier zal tijdens een volgend gesprek over gesproken worden. Volgend jaar vindt de evaluatie van het beloningsbeleid plaats en moet deze worden voorgelegd aan de

³¹ Het NCP ziet in ieder land toe op de implementatie van de OESO-richtlijnen.

aandeelhoudersvergadering. Unilever is momenteel in gesprek met stakeholders om feedback te verzamelen. Ze verwachten geen grote structurele wijzigingen. Wel zullen er wijzigingen plaatsvinden in de prestatie maatstaven. Unilever gaf aan dat dit een voortdurende discussie blijft met investeerders vanwege verschillende voorkeuren.

Wat betreft biodiversiteit leunt Unilever op het OP2B/IP2B-raamwerk. Hun strategie is gebaseerd op 3 pijlers:

1. Schaalvergroting van regeneratieve landbouw – waarbij de focus ligt op impact. Unilevers routekaart voor regeneratieve landbouw is gekoppeld aan de voetafdruk van de onderneming.
2. Productdiversificatie - Unilever wil zich meer richten op eiwitten op basis van planten, omdat dit een kans is om consumenten aan zich te binden. Producten zijn onder andere Magnum en de Vegetarische Slager.
3. Bescherming van hoogwaardige ecosystemen – Unilever heeft de voetafdruk van hun belangrijkste grondstoffen op belangrijke ecosystemen beoordeeld (met name als gevolg van ontbossing). Dit weerspiegelt 60 procent van hun voetafdruk berekening. De uitvoering is belangrijk. Buiten de toeleveringsketen is het belangrijk dat deze programma's verandering teweegbrengen in die landschappen.

Unilever heeft een gedetailleerde risico-/effectbeoordeling uitgevoerd voor duurzame inkoop, inclusief de gevolgen voor de biodiversiteit. Unilever onderzoekt hun impact op het rendement van landbouw en de basislijn van die ketens.

Daarnaast is er uitgebreid gesproken over plastics. Unilever focust zich op 2 pilaren:

1. Review van de volledige levenscyclus van plastic;
2. Versterken van de recycling infrastructuur en het recycle beleid.

Unilever heeft onlangs het human rights statement herzien. Hierbij is de nadruk op goed bestuur versterkt en is er een betere koppeling gemaakt met sociale en milieukwesties. Ook is er gesproken over het beleid van Unilever ten aanzien van (potentiële) conflictgebieden. Unilever monitort hierbij de sanctielijsten en heeft hoog risico landen waar het werkzaam is geïdentificeerd. Ze doen onderzoek naar de situaties en implementeren de UN Guiding Principles.

Vopak

In het 1e halfjaar is wederom gesproken met Vopak. Het beloningsverslag met verbeterde transparantie omtrent de prestatie maatstaven is hierbij uitgebreid besproken. Wij zijn tevreden met de wijzigingen die Vopak heeft doorgevoerd. De korte termijn indicatoren worden nu zeer transparant weergegeven. Op deze wijze hebben aandeelhouders helder inzicht en kunnen zij een goede beoordeling maken omtrent de gerechtvaardigheid van de variabele beloning. Transparantie omtrent de lange termijn doelstellingen is ook verbeterd. Er is meer uitleg gegeven aan de KPI – Board

Effectiveness. Dit ontbrak vorig jaar. Daarnaast is het aangepaste beloningsbeleid besproken. Het beloningsbeleid zal op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering ter stemming aan de aandeelhouders worden voorgelegd (beslissende stem). Hier is ook terug te zien dat Vopak naar aanleiding van de kritiek van aandeelhouders actie heeft ondernomen. Twee KPI indicatoren waarvan aandeelhouders aangaven dat deze te vaag waren, worden vervangen. Het betreft 'Board Effectiveness' en 'Cost'. Eerstgenoemde wordt door specifieke doelstellingen vervangen, waardoor aandeelhouders daadwerkelijk kunnen beoordelen in hoeverre bestuurders de doelen behaald hebben. Ook heeft Vopak tekst verwijderd uit het beloningsbeleid waardoor aandeelhouders niet meer konden stemmen over de fees van de commissarissen. Ze gaven aan dat dit ook nooit de bedoeling was geweest, maar dat de wijze waarop de tekst vorig jaar was opgesteld wel dit gevolg had. Het beloningsbeleid is tijdens de jaarvergadering goedgekeurd met 78,74 procent van de stemmen.

Wolters Kluwer

Met Wolters Kluwer is gesproken over de volgende onderwerpen:

- Personeelsverloop
- Salariskloof
- CSRD
- Klachtenmechanisme
- Accountant

Met Wolters Kluwer is gesproken over het personeelsverloop bij de onderneming. Het jaarverslag laat zien dat het vrijwillig verloop hoog blijft, rond de 15 procent. Wolters Kluwer gaf aan dat dit percentage onder de benchmark ligt. De toegenomen vraag naar geschikt personeel blijft hoog, al merkt Wolters Kluwer een kleine verandering in de markt. Er zijn signalen van verbetering. Wolters Kluwer heeft vorig jaar hun wereldwijde vertrek enquête verbeterd. De voorlopige conclusie van de enquêtes geven als hoofdredenen voor vertrek: het gebrek aan carrière ontwikkelingsmogelijkheden en salaris. Het onderwerp staat hoog op de agenda van de CEO.

In het jaarverslag merkt Wolters Kluwer op dat zij voldoen aan rapportage eisen met betrekking tot loon op basis van geslacht waar dit is vereist. Gevraagd is of Wolters Kluwer een salariskloof op grond van geslacht heeft geïdentificeerd. Wolters Kluwer geeft aan trots te zijn op het diverse werknemersbestand. Ze willen rechtvaardig zijn en hierbij ook kijken naar de rol en verantwoordelijkheid van functies. Er zijn interne studies (op basis van 50-60 procent van het werknemersbestand) naar het bestaan van een salariskloof, een klein verschil kwam hieruit naar voren. Momenteel heeft Wolters Kluwer geen volledig inzicht ten aanzien van geslacht. Maar dit zal wel komen aangezien dit ook een vereiste is vanuit de CSRD. Met betrekking tot de CSRD geeft Wolters Kluwer aan dat een belangrijke vraag is hoe ver je in de waardeketen wilt gaan. Het antwoord heeft veel invloed en dat het onduidelijk is zorgt voor uitdagingen.

Het aantal 'speak up' meldingen (klachtenmechanisme) wat gerapporteerd wordt in het jaarverslag blijft laag, zeker gezien de grootte van het personeelsbestand. Wolters Kluwer geeft aan dat ze reguliere sessies hebben om dit klachtenmechanisme goed onder de aandacht te brengen. Ook wordt het meegenomen in enquêtes. Het klachtenmechanisme is in lokale talen beschikbaar. Wolters Kluwer merkt op dat onderzoek heeft laten zien dat 70 procent van de medewerkers in eerste instantie naar de manager stapt met klachten. Wanneer ze niet tevreden zijn met hoe hun klacht wordt opgevolgd of afgehandeld dan maken ze gebruik van het klachtenmechanisme. We hebben opgemerkt dat het belangrijk is dat er wel zicht is op meldingen die bij managers worden gedaan ook om trends op te merken.

KPMG zal per januari 2025 starten als de nieuwe externe accountant van Wolters Kluwer. Er wordt gewerkt aan het level van 'assurance' wat op basis van de nieuwe wet- en regelgeving verkregen moet worden. Op het gebied van mensenrechten meldt Wolters Kluwer dat zij het due diligence proces willen uitbreiden. En dat hier meer ESG-punten in worden opgenomen. Ze onderzoeken momenteel hoe ze aan de benodigde data kunnen komen. Het aantal leveranciers is erg groot.

Wolters Kluwer heeft geworsteld met het onderwerp biodiversiteit en hoe dat relevant is voor hun business. Een eerste evaluatie laat zien dat het geen materieel risico is gezien het type onderneming. Het zal nog onderzocht worden in de leveranciersketen.

12. Collectieve Initiatieven

Waar mogelijk en gewenst is BPL Pensioen betrokken bij andere vormen van dialoog. Met andere beleggers worden dan bijvoorbeeld de krachten gebundeld voor een collectief engagement. Deze dialogen zijn vaker gericht op sectoren, specifieke onderwerpen (bijvoorbeeld remuneratie of CO₂-uitstoot) of overheden en andere regelgevende instanties.

12.1. Collectieve initiatieven

BPL Pensioen is actief in een aantal (inter)nationale samenwerkingsverbanden ter bevordering, ontwikkeling of uitdraging van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. Daarnaast is BPL Pensioen ondertekenaar van een aantal initiatieven, waaronder investor statements, die belangrijk zijn voor de identiteit van de eigen organisatie of die van onze klanten. Ten slotte trekt BPL Pensioen op met andere institutionele beleggers, bijvoorbeeld waar de collectieve dialoog effectiever is dan de individuele.

Hieronder bespreken we initiatieven die BPL Pensioen het afgelopen half jaar heeft ondertekend of via Achmea IM ondersteunt, en noemen we waar relevant ontwikkelingen rond eerder gesteunde initiatieven.

Dutch Climate Coalition

Achmea IM maakt deel uit van de 'Dutch Climate Coalition' (DCC), een groep gelijkgestemde Nederlandse investeerders die de doelstellingen van het samenwerkingsverband 'Institutional Investors Group on Climate Change' (IIGCC) en

het 'Climate Action 100+' (CA100+) engagement-initiatief ondersteunen. Deze doelstellingen omvatten toezeggingen van ondernemingen om de uitstoot van broeikasgassen in de hele waardeketen te verminderen in overeenstemming met de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs, robuuste governance ten aanzien van klimaatrisico's en verbeterde transparantie in overeenstemming met de aanbevelingen van de 'Task Force on Climate-related Financial Disclosure' (TCFD).

De coalitie richt zich in eerste instantie op de olie- en gasindustrie. Om inzicht te krijgen in de transitiestrategieën van de Europese olie- en gasbedrijven, maakte de DCC de totstandkoming mogelijk van het rapport 'European Majors' 2023 AGMs: Progress Towards Low Carbon'³². Daarnaast werd er met een aantal ondernemingen collectief engagement gevoerd, wat tot drie keer toe resulteerde in een bedrijfsspecifiek investor statement. In de tweede helft van 2023 zal de focus van de coalitie zich uitbreiden naar de vraagkant, door zich mede te richten op de gebruikers van fossiele brandstoffen.

TABEL 12.1.1 OVERZICHT LOPENDE COLLECTIEVE ACTIVITEITEN BPL PENSIOEN

Initiatief	Rol	Speerpunt	Samenwerking	Sinds
Investor statement toegang tot medicijnen in beloningsbeleid voor bestuurders	Investor statement	Gezondheid	Initiatief van Achmea IM	H2 2022
Brief aan Amazon over vakbondsvrijheid en het recht op collectieve onderhandeling	Investor statement	Arbeidsnormen	SHARE	H2 2022
Dutch Climate Coalition	Collectieve dialoog	Klimaat	Dutch Climate Coalition	H2 2022
Investor statement om Europees due diligence beleid aan te moedigen	Investor statement	Mensenrechten; Arbeidsnormen	The Investor Alliance on Human Rights	H1 2022
Engagement met Europese technologiebedrijven omtrent hun uitstoot van broeikasgassen	Investor statement	Klimaat	Arabesque Asset Management	H2 2021

³² [Accelaresearch.com/research/europeanmajors2023agm](https://accelaresearch.com/research/europeanmajors2023agm)

Initiatief	Rol	Speerpunt	Samenwerking	Sinds
Access to Nutrition	Supporting Investor	Gezondheid	Access to nutrition	H1 2018
Investor Decarbonisation Initiative	Supporting Investor	Klimaat	ShareAction	H1 2018
Climate Action 100+	Supporting Investor	Klimaat	IGCC, UN PRI, AIGCC, Ceres	H2 2017

13. Escalatieoverzicht

TABEL 13.1

Onderneming	Thema	Vervolg
ExxonMobil	Collectief engagement	Aandeelhoudersresolutie ingediend AVA 2023
TotalEnergies	Collectief engagement	Aandeelhoudersresolutie ingediend AVA 2023
Suntory Beverage & Food Ltd.	Access to Nutrition	vrijdag 23 juni 2023 vindt na lang aandringen een gesprek plaats

14. Lijst van ondernemingen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
1	Agnico-Eagle Mines Limited	Metaal & Mijnbouw	Canada	Klimaatadaptatie en water
2	AT&T Inc.	Telecommunicatie divers	Verenigde Staten	Mensenrechten & Governance
3	Canadian National Railway Company	Spoortransport	Canada	Klimaat en Transport 2
4	Canadian Pacific Railway Limited	Spoortransport	Canada	Klimaat en Transport 2
5	Carrefour SA	Consumentengoederen Distributie & Retail	Frankrijk	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
6	Conagra Brands, Inc.	Voedselproducten	Verenigde Staten	Access to Nutrition
7	Costco Wholesale Corporation	Consumentengoederen Distributie & Retail	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
8	CSX Corporation	Spoortransport	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
9	Eni SpA	Olie, gas & brandstoffen	Italië	Mensenrechten & Governance
10	General Electric Company	Industriële Conglomeraten	Verenigde Staten	Mensenrechten & Governance
11	General Mills, Inc.	Voedselproducten	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
12	George Weston Limited	Consumentengoederen Distributie & Retail	Canada	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
13	Henkel AG & Co. KGaA	Huishoudelijke producten	Duitsland	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
14	Hershey Company	Voedselproducten	Verenigde Staten	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
15	Hydro One Ltd.	Elektriciteitsbedrijven	Canada	Reductie CO2 uitstoot
16	J. M. Smucker Company	Voedselproducten	Verenigde Staten	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
17	Jeronimo Martins, SGPS S.A.	Consumentengoederen Distributie & Retail	Portugal	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
18	Kimberly-Clark Corp	Huishoudelijke producten	Verenigde Staten	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
19	Kroger Co.	Consumentengoederen Distributie & Retail	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
20	L'Oreal SA	Persoonlijke verzorgingsproducten	Frankrijk	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
21	Marks and Spencer Group plc	Consumentengoederen Distributie & Retail	Verenigd Koninkrijk	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
22	Meiji Holdings Co., Ltd.	Voedselproducten	Japan	Access to Nutrition
23	Mondelez International, Inc. Class A	Voedselproducten	Verenigde Staten	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
24	Newcrest Mining Limited	Metaal & Mijnbouw	Australië	Klimaatadaptatie en water
25	Nokia Oyj	Communicatieapparatuur	Finland	Mensenrechten & Governance
26	Norfolk Southern Corporation	Spoortransport	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
27	Nucor Corporation	Metaal & Mijnbouw	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
28	ONEOK, Inc.	Olie, gas & brandstoffen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
29	Procter & Gamble Company	Huishoudelijke producten	Verenigde Staten	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
30	Proximus SA de droit public	Telecommunicatie divers	België	Mensenrechten & Governance
31	Qorvo, Inc.	Halfgeleiders & Halfgeleider Apparatuur	Verenigde Staten	Klimaatadaptatie en water
32	Repsol SA	Olie, gas & brandstoffen	Spanje	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
33	Rio Tinto plc	Metaal & Mijnbouw	Verenigd Koninkrijk	Klimaatadaptatie en water
34	Royal Ahold Delhaize N.V.	Consumentengoederen Distributie & Retail	Nederland	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
35	Siemens AG	Industriële Conglomeraten	Duitsland	Mensenrechten & Governance
36	Sony Group Corporation	Producenten van huishoudelijke apparatuur	Japan	Mensenrechten & Governance
37	Steel Dynamics, Inc.	Metaal & Mijnbouw	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
38	Suntory Beverage & Food Ltd.	Dranken	Japan	Access to Nutrition
39	Sysco Corporation	Consumentengoederen Distributie & Retail	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
40	TFI International Inc	Wegtransport	Canada	Klimaat en Transport 2
41	The Coca-Cola Company	Dranken	Verenigde Staten	Access to Nutrition
42	Tyson Foods, Inc.	Voedselproducten	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
43	Umicore	Chemicaliën	België	Reductie CO2 uitstoot
44	Unilever NV	Persoonlijke verzorgingsproducten	Nederland	Access to Nutrition
45	Union Pacific Corporation	Spoortransport	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
46	Valero Energy Corporation	Olie, gas & brandstoffen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
47	Vodafone Group Plc	Mobiele telecommunicatie	Verenigd Koninkrijk	Mensenrechten & Governance

15. Afkortingenlijst

Afkorting	Uitgeschreven afkorting	Toelichting
AVA	Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders	Stemmen op de AVA is voor actieve aandeelhouders een manier om de corporate governance of de activiteiten van een onderneming te beïnvloeden. De resultaten van stemmingen tijdens AVA's worden openbaar gemaakt. Als aandeelhouders tegen een voorstel stemmen, moet een onderneming maatregelen nemen.
CCS	Carbon capture and storage	CCS houdt in dat bij de verbranding van fossiele brandstoffen koolstofdioxide wordt afgevangen en vervolgens ondergronds geïnjecteerd en opgeslagen. Op die manier wordt voorkomen dat dit vervuilende broeikasgas de atmosfeer binnendringt.
CDP	Carbon Disclosure Project	De CDP is een organisatie die bedrijven en steden ondersteunt om de milieu-impact van grote bedrijven bekend te maken. Het doel is om van milieuraportage en risicobeheer een bedrijfsnorm te maken en openbaarmaking, inzicht en actie naar een duurzame economie te stimuleren.
CHRB	Corporate Human Rights Benchmark	In 2017 opgerichte benchmark vergelijkt zo'n 100 bedrijven op hun mensenrechtenbeleid.
ESG	Environmental Social Governance	Criteria op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur die worden gebruikt binnen verantwoord beleggen om ondernemingen te analyseren en beoordelen.
GRI	Global Reporting Initiative	GRI is een internationale organisatie die richtlijnen voor duurzaamheidsverslaggeving opstelt. In een duurzaamheidsverslag communiceert een organisatie publiekelijk over haar economische, milieu- en sociale prestaties.
ICCR	Interfaith Center on Corporate Responsibility	ICCR is een coalitie van geloof- en waarden gedreven investeerders die betrokken aandeelhouderschap en 'engagement' met ondernemingen zien als een krachtige katalysator voor verandering.
KPI	Key Performance Indicators	Key Performance Indicators (KPI's) zijn meetbare indicatoren die aantonen hoe de onderneming presteert en of het organisatorische doelstellingen gaat halen. Organisaties gebruiken KPI's op alle niveaus van de organisatie om prestaties en resultaten te evalueren. KPI's helpen de aandacht te richten op zaken die belangrijk zijn.
OESO Richtlijnen	Richtlijnen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling	De OECD Guidelines for Multinational Enterprises of en zijn één van de belangrijkste internationaal erkende richtlijnen voor Corporate Social Responsibility, alle 34 OECD lidstaten en 10 andere landen hebben deze richtlijnen geaccepteerd. De OESO-richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie.
PRI	Principles for Responsible Investing	Mondiale vereniging van pensioenfondsen, vermogensbeheerders en ondernemingen die verantwoord beleggen willen bevorderen.
SBT's	Science Based Targets	SBT's zijn de wetenschappelijke kaders of doelstellingen, die nodig zijn om een transitie naar een koolstofarme economie te maken, waarin binnen de 2 graden opwarming van de aarde wordt gebleven. De ambitie van de dat ondernemingen deze SBT's onderdeel maken van hun korte- of langetermijn klimaatstrategie.
SDG	Sustainable Development Goal	Een reeks duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, in 2015 opgesteld door de Verenigde Naties ter vervanging van de Millenniumdoelstellingen. 193 landen hebben samen afgesproken de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen te realiseren vóór 2030. De doelen zijn gericht op het aanpakken van maatschappelijke en milieu-uitdagingen, zoals klimaatverandering, het stimuleren van schone energie, extreme armoede, gendergelijkheid en duurzame landbouw. De doelen doen een beroep op zowel de publieke als de private sector om nauw samen te werken met de overheden van de landen die hebben ondertekend.
TCFD	Task Force on Climate-related Financial Disclosures	TCFD is een vrijwillige en consistente rapportagemethode voor ondernemingen over klimaatgerelateerde financiële risico's. De taskforce structureert haar aanbevelingen rond vier thema's: bestuur, strategie, risicobeheer en doelstellingen. TCFD is ontwikkeld door de Raad voor Financiële Stabiliteit. Ondernemingen kunnen deze aanbevelingen gebruiken om investeerders, kredietverstrekkers, verzekeraars en andere belanghebbenden van relevante informatie te voorzien.
TPI	Transition Pathway Initiative	Een initiatief van investeerders die de transitie naar een koolstofarme economie monitoren.

Colofon

Deze Voortgangsrapportage Thematische dialogen is een uitgave van Achmea Investment Management.

Disclaimer

Achmea Investment Management B.V. ('Achmea IM') heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is alleen bestemd voor gekwalificeerde beleggers en/of professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren. U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, handelsnamen, logo's, woord en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie. Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209.